Irodalmi Szemle

ÉBER | NYITOTT | ELEVEN

BEVETÉS 2015

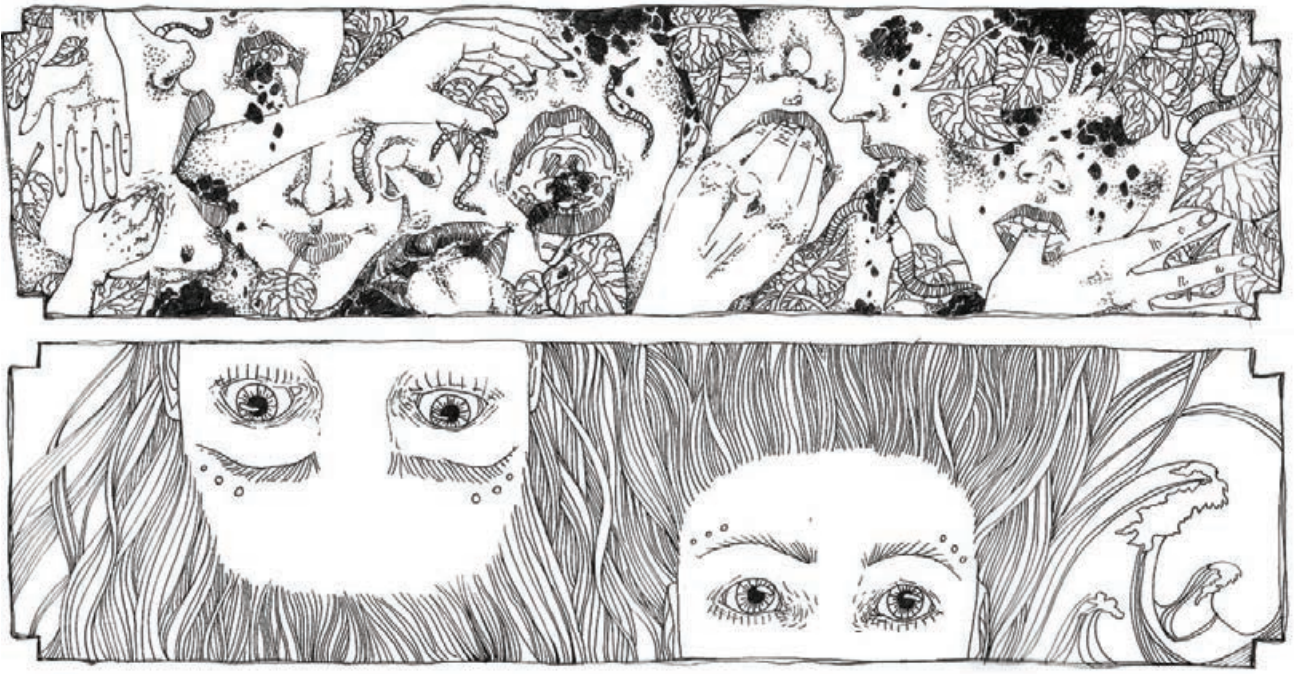

LVIII. évf.
6. szám
2015. június

Ára: 1,20 € / 600 Ft
Előfizetőknek: 1 € / 500 Ft

Irodalmi Szemle

Alapítás éve: 1958, LVIII. évfolyam

Alapító főszerkesztő:
DOBOS LÁSZLÓ

Főszerkesztő:
SZALAY ZOLTÁN
(szalzo@gmail.com)

Szerkesztő:
SZÁZ PÁL
(pali.100@freemail.hu)
Lapterv és tördelés:
GYENES GÁBOR,
SZABÓ ZSOLT,
VÁCLAV KINGA
Szerkesztőségi fogadóórák:
kedd 15:30–17:30,
Pozsony, Lőrinckapu utca 19.
(Közért)
Főmunkatársak:
GRENDEL LAJOS,
TŐZSÉR ÁRPÁD
Szerkesztőbizottság:
BALÁZS IMRE JÓZSEF (Kolozsvár),
BÁRCZI ZSÓFIA, CSANDA GÁBOR,
DARVASI FERENC (Budapest),
N. TÓTH ANIKÓ,
ONDREJČÁK ESZTER (Budapest),
PÉCSI GYÖRGYI (Budapest)

Szerkesztőség
Madách Egyesület, P.O.BOX 7
820 11 Bratislava.
ISSN 1336-5088
web: www.irodalmiszemle.sk
facebook.com/irodalmiszemle
skype: irodalmi.szemle

Szemán Petra tizenhat évesen kezdett el komolyabban képzőművészettel foglalkozni, jelenleg az egyesült királyságbeli Newcastle University elsőéves hallgatója. Első munkái ceruzarajzok voltak, az utóbbi időben főként olajfestményeket alkot. Stílusa provokatívan expresszionista, gyakran tematizálja a nőiséget, akár a vulgaritásba hajló merészséggel, élénk színvilágot és összetett geometrikusságot alkalmazva.

Gužák Klaudia Nyitrán tanult képzőművészet szakon két évig. Alkotásaival több kiállításon szerepelt Budapesten, Szombathelyen, Rimaszombatban, Juhász Katalin egyik verseskötetét is illusztrálta. Saját mitológia kidolgozására törekszik, egy keserédes humor megragadására, amiben előszeretettel fordul az abszurd és morbid témák és formák felé.

A külső és belső borítón Szemán Petra művei láthatóak:

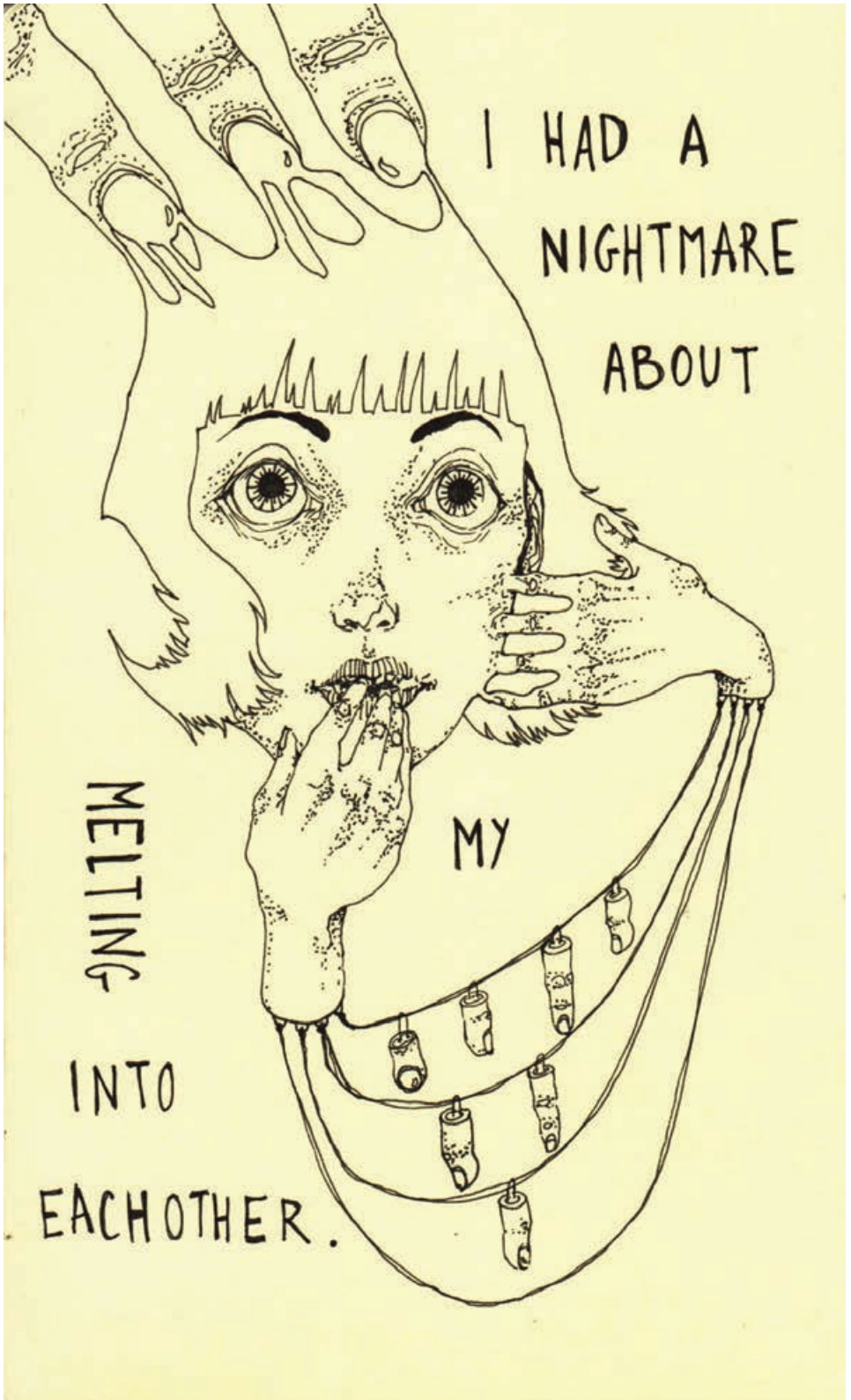

TARTALOM

BEVETÉS 2015

3 *A láthatatlan nemzedékek kora* (szerkesztői előszó)

4 **Hajtman Kornél:**
Tragédia 2.0; frissítés; katakomba; túlélés; jelenés.exe (versek)

9 **Bedecs László:**
Útkeresés (Hajtman Kornél verseiről)

13 *„A minimalista kötődésem tudatos"* (beszélgetés Hajtman Kornéllal)

15 **Gužák Klaudia:**
A részeg költő (tanmese); *én vagyok; Don Quijote* (versek)

18 **Balázs Imre József:**
Cipőtalptól cipőtalpig (Gužák Klaudia verseiről)

20 *„Sohasem szabad hülyének nézni egy gyereket"* (beszélgetés Gužák Klaudiával)

22 **Csillag Lajos:**
Légzési gyakorlatok kezdőknek (novella)

27 **Pethő Anita:**
Vegytiszta fikció (Csillag Lajos prózájáról)

29 *„Ők játszanak, én pedig megmutatom"* (beszélgetés Csillag Lajossal)

31 **Nagy Hajnal Csilla:**
Hét: Kele (novella)

39 **N. Tóth Anikó:**
Miegymást belőlünk (Nagy Hajnal Csilla prózájáról)

40 *„Boldogan éldegélünk együtt"* (beszélgetés Nagy Hajnal Csillával)

43 **Szabó Emese:**
Arról, hogy milyen drága a közhely; Falra száradó szerelem; Semmi; Huszonkettő; Kispál és az indián; Ördögi cœur; téboly receptre (versek); *Aludtam egy életet magamnak* (próza)

56 **Szászi Zoltán:**
Na de mit akar Szabó Emese – avagy kritikai jelzések és avatásszerűség (Szabó Emese írásairól)

58 *„Szerettem volna zenélni a szavakkal"* (beszélgetés Szabó Emesével)

60 Kovász – pályázati kiírás

61 **Tőzsér Árpád:**
Kedves Barátom! (Duba Gyula 85 évére)

69 **Z. Németh István:**
Ózonborz; Önjekció; Ebédszünet; „Mentem"; Koncert; Esőtérítő; B.orgia; Puccs; Kiborult idő (versek)

75 **Fellinger Károly:**
Főműsoridőben; Bárka; Magány; Imádság; Léleknyi; Bocsánat; Anyám; Matematika; Rezervátum (versek)

79 **Janáky Marianna:**
Bolondjaim; Félelmek (kisprózák)

ÍZLÉSEK ÉS POFONOK

83 **Kálmán C. György:**
Mindnyájunk Hunor utcája (Petőcz András *A Hunor utca titka* című kötetéről)

86 **Soóky László:**
A művész esete a jóindulatú zsarnokkal (a Komáromi Jókai Színház *Álszentek összeesküvése* című előadásáról)

89 **Juhász Katalin:**
Ráklépésben (a Kassai Thália Színház *Rükverc* című előadásáról)

93 **Podhradská Lea:**
Továbbgondolt valóság (Csáki László *Bádogváros* című filmjéről)

96 Szerzőink

Irodalmi Szemle
ÉBER | NYITOTT | ELEVEN

Számunkat Gužák Klaudia (a belső oldalakon) és Szemán Petra (a fedélen és Szabó Emese verseinél) alkotásaival illusztráltuk.

Kiadja a Spolok MADÁCH – MADÁCH EGYESÜLET (EV 153/08), nyilvántartási szám: 30807719.
A lap megjelenését támogatta a Szlovák Köztársaság Kormányhivatala – a Nemzetiségi Kultúrák 2015 program keretében.

ÚRAD VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Nyomta a Rubiconprint Kft., Somorja.
Terjeszti a kiadó és a Slovenská pošta, a. s.
Megrendelhető a szerkesztőségben, ill. a következő címen: Slovenská pošta, a. s. Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4.
P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214.,
e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk
Megjelenik havonta (évente 10 rendes és egy összevont szám).
Egyes szám ára: 1,20 €. Magyarországon: 600,-Ft.
Előfizetőknek fél évre 6,- €, egy évre 12,- €,
Magyarországon fél évre 3000,- Ft, egy évre 6000,- Ft.
Szlovákián, ill. Magyarországon kívüli postázás esetén a postaköltséget felszámítjuk.

A lapban megjelent írások tartalmi/eszmei szempontból nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség véleményét.

Vydáva Spolok MADÁCH – MADÁCH EGYESÜLET (EV 153/08).
Šéfredaktor: Zoltán Szalay. Redaktor: Pál Száz.
Grafická úprava a obálka: Gábor Gyenes, Kinga Václavová, Zsolt Szabó.
Adresa redakcie: Madách Egyesület, P.O.BOX 7 820 11 Bratislava.
ISSN 1336-5088.
web: http://www.irodalmiszemle.sk
Adresa vydavateľstva:
Spolok Madách, Devätinova 54, 821 06 Bratislava.
IČO vydavateľstva: 30807719.
Realizované s finančnou podporou Úradu vlády Slovenskej republiky – program Kultúra národnostných menšín 2015.
Tlač: Rubiconprint, s.r.o., Šamorín.
Rozširuje vydavateľstvo a Slovenská pošta, a. s.
Objednávky na predplatné prijíma redakcia a každá pošta Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s. Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4. P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214.,
e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk.
Vychádza mesačne (10 riadnych a 1 spojené číslo ročne).
Cena jedného čísla: 1,20 €. Predplatné za polrok: 6,- €, na rok: 12,- €.

A LÁTHATATLAN NEMZEDÉKEK KORA

Lehet-e 2015-ben írónemzedékekről beszélni? Egy olyan korban, amely arctalan, szélsőségesen individualista, és amikor semmi *ellen* nem lehet úgy istenigazából fellépni, a lázadás izzó koherenciáját kiváltva. Lehet-e írónemzedékekről beszélni, amikor a szubjektum egyszer eltűnik a képből, mint egy fotóról a hatalom által kiretusált kényelmetlen személyek, máskor pedig újra felbukkan, hogy sűrű árnyékában már-már láthatatlanná váljon maga a mű?

Az Irodalmi Szemle 1966-ban *Vetés* címmel indított rovata még egy igazi nemzedéki csoportosulást fogott össze, amelynek képviselői 1970-ben az *Egyszemű éjszaka* és a *Fekete szél* című antológiákkal „robbantak be" igazán az irodalmi köztudatba. Már a huszadik század hatvanas éveiben sem volt azonban egyértelmű, hogy a „szlovákiai magyar fiatal írók" nemzedékileg egységes csoportot alkothatnak-e. A *Vetés* nemzedékéről ezt írja Szeberényi Zoltán: „Sokféle nézetet vallottak, csupán néhány kérdésben voltak egyöntetűek: a szlovákiai magyar irodalmi hagyomány részbeni elvetésében, az irodalom társadalmi kötődésének mellőzésében és a költői-írói formanyelv, eszköztár megújításának, modernizálásának szükségességében."[1] Láthatjuk tehát: az egyik legjelentősebb szlovákiai magyar írónemzedéket leginkább az tartotta össze, hogy nem akart szlovákiai magyar írónemzedék lenni. A hatvanas években ez a rebellis hozzáállás még öszszetartó erőnek számíthatott, sőt, valószínűleg annak számított a nyolcvanas években, az Iródia ténykedésének idején is, ma azonban, amikor semmilyen hagyományhoz való kötődést nem kér számon senkin a kor, tulajdonképpen értelmezhetetlen.

Így aztán a BEVETÉS 2015 nem egy nemzedéket „indít útjára", ami már azáltal is bebizonyosodik, hogy a felvonultatott szerzők életkorban sem képviselnek feltétlenül egy generációt. Ami közös bennük, hogy mind harminc alatti, kötettel még nem rendelkező szerzők, akik kapcsolatba kerültek az Irodalmi Szemlével – vagy már megjelentek írásaik a lapban, vagy úgy kerül erre most sor, hogy egy ideje már feltűntek a szerkesztőség láthatárán. Közös bennük, hogy egyelőre nem kaphattak nagyobb figyelmet, mert nincs mögöttük akkora *mennyiségű* „anyag" – az írásaik *minősége* által azonban rászolgálnak erre a figyelemre. Olyan kritikusokat, irodalomtörténészeket kértünk fel a bemutató – „beavató" – szövegek megírására, akiknek mi ajánlottuk figyelmükbe az adott szerzőt, s akikről tudható, hogy „nem beszélnek mellé".

Magunk is kíváncsian várjuk, vajon az elkövetkező évek visszaigazolják-e majd ezt a szubjektív, erősen korlátozott válogatást, és, nemzedékek ide vagy oda, ez az éles BEVETÉS beváltja-e a hozzá fűzött reményeinket. A tér most mindenesetre legyen az övék.

A szerk.

[1] Szeberényi Zoltán: *Magyar irodalom Szlovákiában (1945–1999) II*. Pozsony, 2001, AB-ART. 15–16.

Hajtman Kornél

TRAGÉDIA 2.0

MEGÁLLT

a folyosó fénye rávetődik
a kórterem csempézett falára
sziluettem új élettől dagad
mindenre emlékszem
ahogy melleim ringtak
a lökésekre
forró volt minden
vagy te és van ez a másik
téged mi akartunk ezt valaki
más
hideg fém nyalja mellbimbómat
sziluettemből valami hiányzik
kortyolsz
kifogyott
sírsz

a folyosó fénye rávetődik
a kórterem csempézett falára
sziluettem új élettől dagad
mindenre emlékszem
ahogy mellem megrezzent
a lökésekre
hideg volt minden

HANGTALANSÁG

kórterem most fényes
hidegen csillognak a fémek
egy árnyék követ
itt is van
mellettem

felettem
bennem
mióta megkaptam a parancsot
műszerek nem hibáznak
állítólag sír
csak tompa ropogást érzek
mintha répát szeletelnének
házak és oszlopok rám mutatnak
a porba sem ír senki
otthon gyilkos mosollyal
álló farkára mutat
csattanás
egyik gyerek felsír
a másik is csak ezt nem hallotta
letérdeltem
és csak az orromon keresztül tudtam lélegezni

ÁLDÁS

a misének vége
a pap továbbra is jóképű
jó ülni az angyalok hűvös tekintetében
kijövet újra belém harap a forróság
nem sietek
úgyis részeg
üresnek tűnő sötétség
a szeméttel kirakott parkban
hangok
kéz
ütés
fekszem
ruháimat tépik
megerőszakolnak
védekeznem kéne
üvölteni
de egyre nedvesebb vagyok
arcomon milliónyi önmagukkal végezték
hazamentem
elnyúltam az ágyon
megöleltem

TALÁN

átfestjük a lakást
fehér lesz minden
újrakezdjük
virág
vacsora
gyertya
egymáson fekszünk
horzsol
a fehér vakolat
felpattog

ÖNGYILKOSSÁG

egy marék gyógyszer
búcsúlevél
nem merem

néma vacsora
villogó tv
hideg ágy
amíg a halál el nem választ

FRISSÍTÉS

a kápolnák csendjéről
dohos falakról
megkopott barokk képekről
sok emlékképet töltöttek fel nekem
azt is tudom Isten örök
és Jézus szeret minket
azonban vasárnapról vasárnapra
egyre halványabb az örökmécses
Isten jelenléte gyengébb
a jeladóját ki kellene cserélni
vagy a gyónás vírusirtót kellene frissíteni

KATAKOMBA

a kivetített oltárképen
gép
szürke, hatalmas és elszánt
egy chipet tart a kezében
körülötte feltalálók
és szegecselt szárnyú angyalok
szemükben led izzók
mellékoltáron ereklyék
gépház, kopott billentyűk
telefonok

mozgó képek a kárhozatról
örökké szerelő emberek
rádió súgásába beleőrült arcok

projekciók a mennyországról

letérdelek
péztárcámból elővesszek egy képet
egy ember a kereszten
lázadok

TÚLÉLÉS

szakított velem
egy kis túlhevültség
az akkumulátoromnál
memóriám szabadabb
barna, vékony, göndör
a cél
chipkártya bennem
már csak ilyenre vágyom

JELENÉS.EXE

én Jn xxz002-es jelzésű kiborg
láttam amint egy kéz
megírja a lélek nevű programot
és mindenki a rendszerben
egy lesz
feltöltik mindenkibe
aki újraindul azokat
a jobb oldali gépházba viszik
akik rendszere hibát jelez
azokat a bal oldaliba

Bedecs László

ÚTKERESÉS

HAJTMAN KORNÉL VERSEIRŐL

Régi igazság, hogy a „fiatal költő" fogalma nincs kapcsolatban a költő korával – sokkal inkább azzal, mióta foglalkozik valaki a költészettel, hány megírt és elolvasott versen van túl, milyen mélyen érti az irodalom és a nyelv létmódját, menynyire ismeri a hagyományt, és miként képes saját munkáit elhelyezni a klasszikus és a kortárs költészet törekvéseinek koordinátái között. Egy érett költő tudja, hogy nincs „első" megszólalás, azaz hogy minden szó, minden mondat és minden versforma kapcsolódik egy korábbihoz, minden vers idéz sok másikat, és minden megszólalást nehezen kikezdhető határok közé zár a nyelv.

Mindez azért jutott eszembe, mert Hajman Kornél a kora szerint már aligha nevezhető fiatal költőnek, hiszen harmincéves, de az is minden mondatán látszik, hogy egy tizenéves pályakezdőnél biztosabban és tudatosabban kezeli a nyelvet, kritikáiból és tanulmányaiból pedig azt is tudhatjuk, hogy sokat gondolkozik az irodalom történeti kérdésein, és a pontosan megfogalmazott kérdéseire eredeti, továbbgondolásra érdemes válaszai vannak. Gondos és önmagával kellően kritikus szerző, a szöveget a címtől a tagoláson és az írásjelek hiányán át a lezárások poentírozásáig kimérten megtervezi. Publikációiban, mint most is, a ciklikus gondolkodás igénye látszik, de egyes verseit a ciklusnál is szorosabb formába rendezi – ami szintén nagyfokú tudatosságra, reflektáltságra, körültekintésre és magabiztosságra utal. Az Irodalmi Szemle új számába összeválogatott néhány szövege viszont azt is megmutatja, hogy nem tudja még, mit szeretne a verssel, milyen beszédpozíciókban és milyen szerepekben érzi magát igazán otthonosan. A versei ma még nem egyenletes színvonalúak – márpedig az olvasó nem a legjobb szövegek alapján értékel egy költőt, hanem inkább átlagot számol, az összbenyomás alapján ítél. Hajtman Kornél viszont az itt olvasható munkáival minden tehetsége és találata ellenére sem meggyőző.

A válogatás voltaképp egy lejtmenet: nagyon magasról indul, de gyorsan elfárad, és a végére már nem is tud megérinteni.

A *Tragédia 2.0* a szerző legjobb arcát mutatja, legjobb képességeit fedi fel, legvonzóbb erényeit játssza ki. Ha csak ezt az öt részből összeálló, nagylélegzetű verset, ezt az öt, egymástól különböző, a mélyben mégis egy irányba tartó versből összeálló miniciklust olvasnám, lelkendeznék: egy érzékeny, a lélekről, a megaláztatásról, a fájdalomról és a kiszolgáltatottságról is sokat tudó költő munkája ez, éles és pontos képekkel, emlékezetes sorokkal, jól eltalált hanggal, arányosan tagoltan, jó ritmussal, koncentráltan megírva.

A vers női történeteket mesél el, talán ugyanannak a nőnek a történeteit – és ahogy már a cím is sugallja, tragikus, sőt drámai eseményeket, valami olyasmit, ami alapjában változtatja meg a női beszélők életének menetét. A címben sze-

replő „2.0” jelölést különösen kreatívnak találom: egyszerűsége és ismerőssége, az ismert poén rutinja itt inkább előny, mert a figyelmet a szándékolt jelentés felé tereli. Azt ígéri, hogy valami mairól, a számítógép korából ismerősről lesz szó, valaminek a második felvonásáról, talán ismétlődéséről, egy, a korábbinál kifinomultabb és élesebb történetről. Ez a történet lehet a versben szereplő nők korábbi története, lehet Hajman Kornél egy korábbi, hasonló című versének története (egy gyors Google-keresés ilyen verset nekem nem adott ki), de lehet a magyar irodalom nagy tragédiája is, Madách műve tehát (esetleg Móricz novellája),

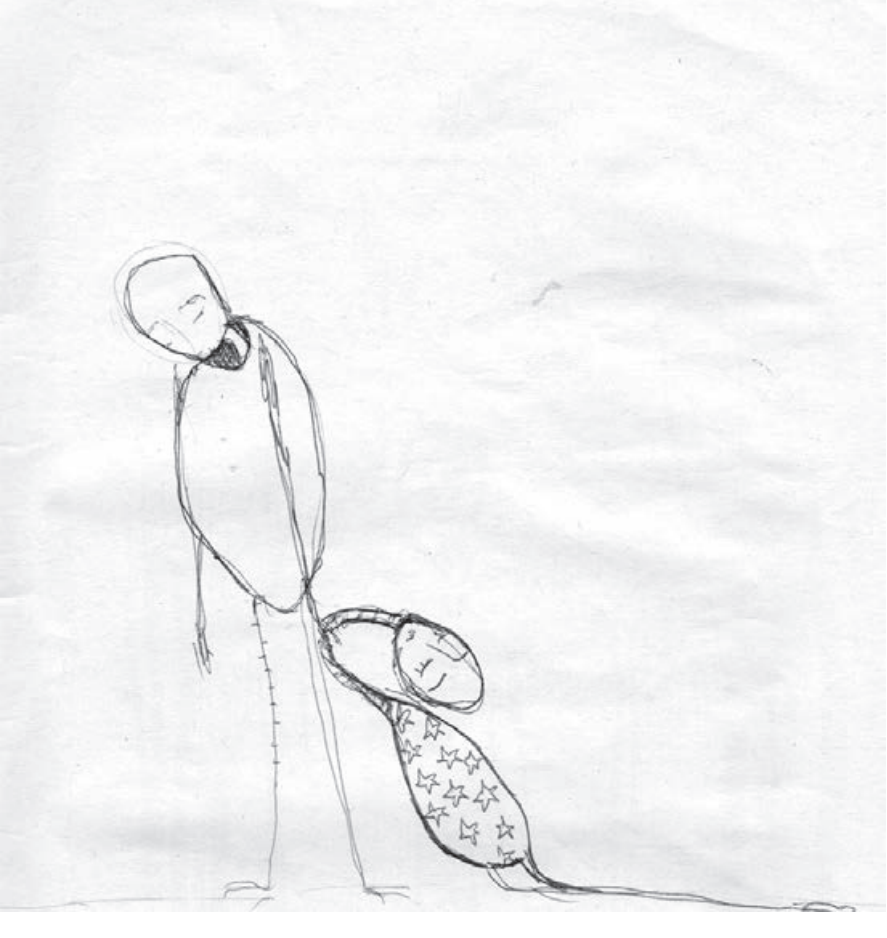

amire a vers afféle feleselő gesztus lenne: ami itt történik, az az igazi, húsba vágó, vérre menő tragédia, nem a távoli, filozofikus problémák köre. A versnek, mondja a vers, ma erről kell szólnia: a hétköznapok élhetetlenségéről, az agresszióról és az erőszakról, a boldogtalan házasságokról, az öngyilkosság gondolatáról.

Külön említést érdemel, milyen jó érzékkel adagolja a szerző azokat a részinformációkat, melyekből összerakhatjuk a történeteket, illetve hogy milyen ügyesen, milyen kiszámíthatatlanul kanyarítja ezeknek a versbeli történeteknek az ívét. Először elárulja, hogy egy kórházban vagyunk, megjelenik a versben az én, aztán egy bizonytalan körvonalú te, megjelennek egy szexuális aktus kuliszszái, majd kiderül, hogy ez az aktus valami hideg és durva helyen történt – de az összefüggések csak sejthetők. A második szövegrészletben aztán világosabbá válnak egy aktus körülményei. Mintha egy családon belüli erőszak emléke vetődne fel, veréssel, a pofonok zajára felriadó gyerekekkel, kövön térdeléssel. Itt már egyértelmű a kapcsolat a kórház és az erőszak között, hogy aztán a harmadik részben egy utcai megerőszakolás képkockái bukkanjanak fel – megint igen erős befejezéssel. A negyedik és az ötödik szövegrész pedig szépen visszavisz a konkrétból az általánosságba csúszó történet elejére: a kórházból hazatérő nő a bántalmazó férfi mellett, vagy inkább alatt fekszik újra, és a szép ígéretekkel, a változás reményével kezdődik minden elölről. A legnagyobb tragédia pedig éppen az, hogy ebből a körforgásból, a végtelen kiszolgáltatottságból végső soron csak az öngyilkosság jelenthet kiutat. A vers ezt a megrázó és felkavaró tapasztalatot fogalmazza újra és adja át, szűkszavúan, finom szóhasználattal, erős jelzőkkel, igazi költői erényekkel.

A *frissítés* megint egy a számítástechnikából kölcsönzött kifejezést használ, de a szöveg már korántsem olyan koncentrált, mint az előző volt. Inkább fecsegő, széttartó, a végén pedig kifejezetten modoros. Pedig a téma, a templomi környezet idegenné válása, kiüresedése, Isten korábban még érzékelt nyomainak felszívódása, az Istennel folytatott párbeszéd elhalkulásának szorongató tapasztalata igazán fontos kérdés – és ahogy más publikációiban látom, Hajtman számára különösen lényegbe markoló probléma –, de itt csak a felszínét kapirgálja az ezzel kapcsolatos összetett dilemmáknak, és bizony a „megkopott barokk képekről" gondolkodva jelenleg csak megkopott, unalmas mondatokkal képes beszélni.

A *katakomba* ugyanezt a teológiai vonalat viszi tovább, de a vers csak megerősíti, hogy a mostani formájában ez zsákutca a szerző számára. A modern vallásosságról lehetne izgalmasan beszélni, hiszen a posztmodern kultúra és a technikai robbanás rengeteg kihívást jelent a saját békéjüket nem a Facebookon, hanem az oltárok előtt megélni igyekvő hívők számára, és ez poétikai lehetőségeket is magában rejt. De Hajtman Kornél egyelőre csak keresi ezeket a lehetőségeket, illetve a lehetőségek kiaknázásának útját. Becsülöm a kitartását, de azt látnia kell, hogy ehhez nem elég a „modern szótárt" elővenni, és az „oltár" meg az „angyalok" mellé néhány „chip"-et és „billentyűk"-et, „gépház"-at és „telefonok"-at beleírni a szövegbe. Szükség lenne egy legalább annyira összerántott nyelvre, mint amit a női történetek verseiben használ, és olyan problémaérzékenységre is, mint amiről ott tanúbizonyságot tesz.

Ezek után a *túlélés* című szakítós versből legfeljebb a „túlhevültség az akku-

mulátoromnál" szókapcsolatot emelném ki, de ezt is csak azért, mert egy pillanatra legalább elgondolkodtam, vajon melyik testrészünk lehet az akkumulátorunk egy ilyen kontextusban. De félek, a szerző nem arra a testrészre gondolt, amire én. Azért nem hiszem, hogy ugyanarra gondoltunk, mert ő viszi tovább, csak erőlteti az 'én és a gép' allegóriát, „memóriám"-ról és már megint a „chipkártyá"-ról beszél, pedig ezek a megfeleltetések már egyáltalán nem izgalmasak, de még csak nem is eredetiek, sőt, nem is vallanak jó költői ízlésre. A vers maga pedig ezek nélkül is csak egy tinédzserkori, csalódott szerelmes siránkozás – a távollépés kísérletének nyoma nélkül. A *jelenés.exe* címével is arra utal, hogy a számítógépes nyelv igazán, de igazán fontos a szerző számára, de ez a magyar irodalom negyedik *Mentés másként* című könyve után már inkább kínos, mint progreszszív. Mondanom sem kell, hogy ebben a versben is van „gépház", „rendszer" és „program", van az ember és a gép hasonlítása, hogy még nagyobbat mondjon, van még kiborg is, de messze nem olyan erővel, ahogy ezt például Nemes Z. Márió vagy Németh Zoltán, a Hajtman Kornélnak bizonyára fontos kortársak szövegeiben láthatjuk. Így viszont gyengének, semmitmondónak, céltalannak érzem ezt a próbálkozást. Vagy hogy én is ismételjem a szavaim: zsákutcának.

„A MINIMALISTA KÖTŐDÉSEM TUDATOS"

BESZÉLGETÉS HAJTMAN KORNÉLLAL

Irodalmi Szemle: Az Irodalmi Szemlében legutóbb a 2013. novemberi számban olvashattunk tőled verseket; az épp a minimalizmussal foglalkozó számunk volt. Egyes verseid mintha komplett drámák elmesélésére tennének kísérletet pár szóban, amiről akár Ernest Hemingway legendás hatszavas novellája is az eszünkbe juthat („For sale: baby shoes, never worn."). Tudatosan kötődsz a minimalista hagyományhoz?

Hajtman Kornél: Amikor elkezdtem írni, és a szövegeimet megmutattam a mentoromnak, Z. Németh Istvánnak, ő eleinte jónak találta, hogy rengeteg, néhol már túlburjánzó költői képet használok. Később azonban azt ajánlotta, hogy próbáljam meg ezeket a költői képeket leredukálni. Ehhez társult egy beszélgetés Szászi Zoltánnal, aki azt tanácsolta, ha megírok egy verset, akkor azt addig kell faragni, amíg úgy érzem, minden szó a helyén van, és egyetlenegy kifejezés sem felesleges. E tanácsok hatására kezdtem el a minimalista lírával foglalkozni, ami nagyon megtetszett, és most kifejezetten élvezem. Ezért nyugodtan kijelenthető, hogy a minimalista hagyományhoz való kötődésem tudatos. Szerintem ez az egyik legnehezebb stílus, mert egy témát, érzést, gondolatot, emléket vagy eseményt, esetleg eseménysort kell összetömöríteni. Egyszerre kell zártnak és nyitottnak lennie a szövegnek. Zártnak, mert a vers tárgyát bele kell építeni, viszont mindezt úgy kell megtenni, hogy meghagyjuk az értelmezés szabadságát.

ISZ: Tematikailag erőteljesen meghatározza a verseidet – legalábbis egy részüket – a műszaki fejlődés, az ember és az őt körülvevő technika viszonya. Mintha valamiféle figyelmeztetésszerű jelzés érződne ezekből a szövegekből, hogy nem túl szép idők várnak ránk…

HK: Remélem, nem a próféta szól belőlem… Ezek a versek kísérleti jelleggel születtek, igazából egyfajta hiánypótlásként írom őket. Nagyon szeretem a sci-fi történeteket, de arra kellett rádöbbennem, hogy míg rengeteg regény és novella születik ebben a témában, addig a líra mezejére nemigen merészkednek az alkotók, legalábbis a magyar irodalomban. Persze nem azt mondom, hogy egyáltalán nincs erre példa, mert próbálkozások vannak (lásd például: H. Nagy Péter: *S. F. monológok*). Valahogy úgy érzem, sok lehetőség van ebben a témában, ám hogy mindezt jól és igényesen lehessen versbe önteni, ahhoz sokat kell kísérletezni.

Aki ismer hasonló érdeklődésű szerzőket a magyar irodalomból, az nyugodtan megkereshet, és küldheti a neveket.

ISZ: Kik azok a kortárs költők, akiket előszeretettel olvasol? Nemrég épp egy kritikádra találtam rá, amelyet Németh Zoltán *Kunstkamera* című kötetéről írtál…

HK: A kortársak elé még odakívánkozik Petri György, akinek a verseit nagyon szívesen olvasom, az általa alkalmazott depoetizált versnyelv miatt. Az igazat megvallva nem is igazán szerzőt olvasok

szívesen, hanem kötetet, tehát inkább kedvenc köteteket mondanék, olyanokat, melyek nagy hatással voltak rám. Az első ilyen volt Csehy Zoltán *Hárman az ágyban* című fordításkötete. Emlékszem, könyvtárból kölcsönöztem ki, aztán leültem az ágyamra, és nem keltem fel, míg el nem olvastam. Azt nem mondom, hogy akkor mindent értettem, de a szövegek lüktetése, a világ, ami ebben a kötetben kitárul, teljesen magába szívott, és nem engedett el. Később aztán újra elővettem, és akkor már csak egy-egy verset olvastam el belőle, és igyekeztem az időmérték és a nyelv okozta élvezetet minél tovább fenntartani.

Egy másik kedvenc kötetem Németh Zoltán legújabb verseskötete, a *Kunstkamera*. Ahogy a kritikámban is írtam, először nem bírtam elolvasni. De a szövegek nem engedtek el, folyamatosan dolgoztak bennem, és újra elővettem. Talán ő az a szerző, akit leginkább tisztelek, mert képes volt megtalálni a test és a költészet közötti összekötő fonalat, és addig tudta nyújtani, míg az szinte láthatatlanná lett.

Az igazat megvallva hűtlen olvasó vagyok, mert korántsem biztos, hogy ha egy szerzőnek van egy jó kötete, akkor a második is tetszeni fog.

ISZ: Irodalomtörténész doktoranduszként a régi magyar irodalommal foglalkoztál, ugyanakkor verseidben ennek az érdeklődésnek nem sok nyomát találjuk. Ennyire különválik benned az elméleti és a gyakorlati irodalmár?

HK: Igen. Voltak próbálkozásaim, hogy az általam kutatott területet valami úton-módon belecsempésszem a verseimbe, de ezek tényleg csak próbálkozások voltak. Teljesen különvált bennem ez a két irány. Amikor egy-egy konferenciára készülök vagy tanulmányt írok, akkor csak abban a témában gondolkodom, de amikor verset írok, kikapcsolom a régi magyar irodalommal foglalkozó énemet. Még nem tettem le róla viszont teljesen, hogy egyszer sikerül összehoznom a kettőt.

ISZ: Korábban aktívan részt vettél a Szlovákiai Magyar Írók Társasága utánpótlás-nevelő programjában és a Fiatal Írók Köre tevékenységében. Továbbra is élők ezek a kapcsolataid?

HK: Sajnos nem, és ezt nagyon sajnálom, mert szerettem az ott lévő embereket és a táborokat. Mind a SZMÍT, mind a FÍK (Fiatal Írók Köre – a Szlovákiai Magyar Írók Társasága ifjúsági tagozata – *a szerk. megj.*) rendezvényei földrajzilag nehezen megközelíthetőek számomra. De úgy tudom, sok SZMÍT- és FÍK-tag tartózkodik Budapesten, ahova könnyebben és gyorsabban el tudok jutni. Nem vetném el azt az ötletet, ha ott is szerveznének összejöveteleket, beszélgetéseket. Én már évi pár alkalomnak is örülnék.

ISZ: Tervezed eddigi verseid sorát tovább bővítve esetleg kötet összeállítását? Ha igen, milyen vezérfonalak mentén gondolkodsz?

HK: Igen, szeretnék tovább írni, és már a kötet ötlete is felmerült bennem. Az év elején határoztam el, hogy lassan összegyűjtöm és kötetbe rendezem az írásaimat. Jelenleg ezzel foglalatoskodom, mindeközben igyekszem minél többet írni és publikálni. Alapvetően a lírával szeretnék továbbhaladni. Két nagyobb téma van a fejemben, az egyik: folytatni az utópisztikus (sci-fi) témát, amit fentebb már említettem. A másik pedig a *Tragédia 2.0* című versciklus továbbírása és teljes élettörténetté duzzasztása. Azonban nem zárkózom el más témáktól és műfajoktól sem.

Gužák Klaudia

A RÉSZEG KÖLTŐ

(TANMESE)

egy nap leguggoltam egy szoba sarkába,
és elkezdtem rágni a cipőm talpát,
akkor ez volt a legbölcsebb, amit tehettem,
ha valaki meglát ott vérző ínnyel,
talán azt mondja, hogy őrült vagyok,
vagy hogy megvilágosodtam

aztán amikor később részegen elaludtam egy templom tövében
és behugyoztam, megjelent nekem Jézus,
elsétált mellettem,
egy röpke pillantást vetett csak rám,
és betért a közeli kebaboshoz,
nem kért hagymát,
állítólag ég tőle a gyomra,
akárcsak nekem

ÉN VAGYOK

most jöttem meg a világ tetejéről
nagyon fáradt vagyok
láttam mindent
annyira mindent
én voltam az is, aki nem ment sehova
voltam anya
simogattam pocakot
fekete tea, bundás kenyér, uzsonna az iskolatáskában, férj, együtt halunk meg
voltam csacska, művésznő, szerető
megjártam a bolondok házát
elvonókúrákat, luxushoteleket

*

a régi utca
itt éltem le a gyerekkoromat
életem régi kopott díszlete
ezt a díszletet én találtam ki
nem festették újra a kapukat
a kapuk előtt a padokat
a nénit az ablakban
a kutya szürkén ugat
megkötve a bódénál
én feledkeztem meg róla
a busz továbbhalad
nem gondolok rá többet

*

most én vagyok a madárcsiripelés
ami sehogy sem tud örömöt okozni, mert nem hagy aludni
bugyi, amit lehúzol
a kukába dobod
bugyi, amit megtartasz
magadat dobod a szemétre

DON QUIJOTE

egy újabb Don Quijote vagyok
egy punk aki a koncert után
szétver egy kirakatot

mint egy szatyor a szélben

az idő csak telik

lehullott az udvaron a fa utolsó levele
estefelé a mindenes összesöpörte
a falnak támasztotta a seprűt
Isten szokta így

te újabb Don Quijote
műanyag karddal
komolytalan hülyegyerek
mint a szél aminek mindig rángatnia kell valamit

gondolkodtam hogy ha tehetném vissza-
mennék-e az időben megváltoztatni dolgokat
nem a történelmet
Hitlert megölni vagy ilyeneket
csak a saját életem apró hibáit kijavítani

nem hiányoznak az emberek akiket sohasem ismertem
csak azok akiket elveszíthetnék

végül is én is csak egy szöcske vagyok
benn a kivilágított verandán
kiszolgáltatva cipőd talpának
befőttesüvegnek
gombostűnek

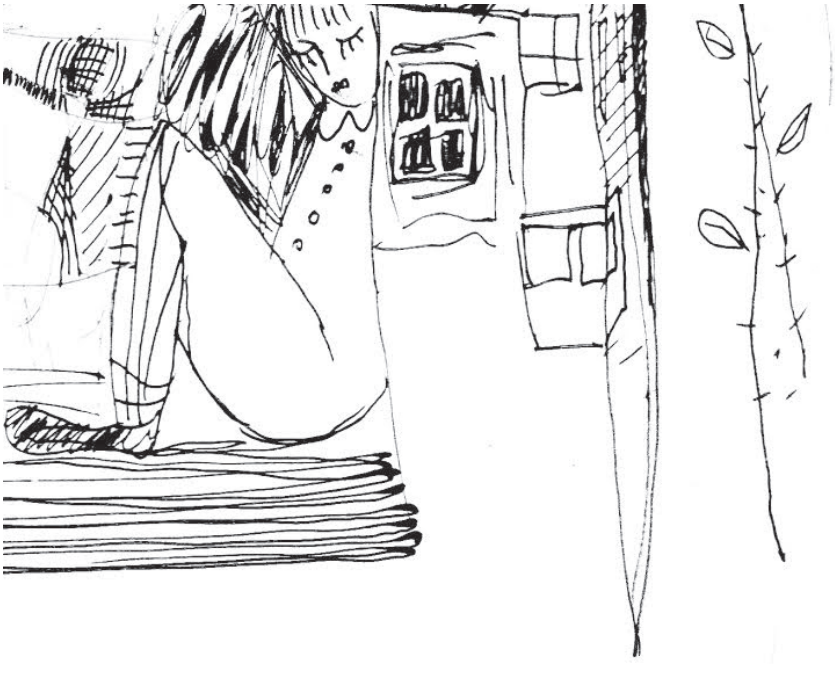

Balázs Imre József

CIPŐTALPTÓL CIPŐTALPIG

GUŽÁK KLAUDIA VERSEIRŐL

Gužák Klaudia egyik versében valaki cipőtalpat akar enni, és ettől felsebződik az ínye. Egy másikban majdnem eltapossa egy cipőtalp.

Ami a két szöveghely egymáshoz való viszonyában több, mint véletlen, az a méretek változása, elrajzolódása. Ha az, aki a versekben megszólal, egyszer parányi, máskor meg emberméretű vagy annál is nagyobb, akkor az, amit lát és amiről tudósít, ki van szolgáltatva a méretváltozásból eredő perspektívaváltásoknak. Mintha Alice-t hallgatnánk Csodaországban, amint süteményeket vagy gombadarabokat rágcsál, és közben összezsugorodik vagy óriásira nő, mialatt mindvégig beszél.

Ugyanezt a verslogikát látjuk működésben abban a szövegben is, amelyik címe szerint az én definiálásáról szól: „most jöttem meg a világ tetejéről / nagyon fáradt vagyok / láttam mindent" (*én vagyok*). A mindent-látásról asszociálhatnánk a „nagy", „fontos" dolgok látására valamiféle számbavételkor, de a vers éppen azt mutatja meg, hogy a „mindent" látás csak úgy elmesélhető igazán, ha a lényeges és esetleges, fontos és köznapi dolgok egyaránt felbukkannak a szövegben – a mindent látás tehát szükségszerűen ütközik bele a nyelvbe való átfordítás problémájába. Itt érhető tetten tehát Gužák Klaudia verseiben a relativizáló szemlélet: nála a „mindent látás" egyben a látványok elrendezetlenségét is jelenti, vagy legalábbis az elrendezésükre való törekvés akadályozottságát: „voltam anya / simogattam pocakot / fekete tea, bundás kenyér, uzsonna az iskolatáskában, férj, együtt halunk meg / voltam csacska, művésznő, szerető / megjártam a bolondok házát / elvonókúrákat, luxushoteleket". Ráadásul a „minden" az idősíkok közötti ide-oda mozdulást is jelentheti, ezt is színre viszi a vers folytatása. Tekinthetjük persze mindezt az „isteni" perspektíva megragadásának mindenkori paradoxonaként is: hogy miként és hogyan lehetne analógiákat találni az olyan isteni látás leírásához, amelyik mindig és mindent lát. E versek esetében azért nem erőltetett erre asszociálnunk, mert Jézus vagy Isten is besétálnak a szövegekbe látomásokként vagy analógiákként, például így: „lehullott az udvaron a fa utolsó levele / estefelé a mindenes összesöpörte, / a falnak támasztotta a seprűt / Isten szokta így". Szép párhuzam ez arra, ahogyan egy mindenható-elrendező megpihen.

Nemrég valamiért korai Markó Béla-verseket nézegettem, 1977-es, *Sárgaréz évszak* című kötetében szerepel a *Don Quijote bosszúja* című, mindössze kétsoros vers: „Kivárom míg eláll a szél / és a szélmalmot megölöm." Ennek az időszaknak a Markó-verseire az jellemző, hogy nem használ metaforákat, legfeljebb analógiákat. Köznapi nyelv, köznapi (de legalábbis nagyon konkrét)

szituációk felől indul, és egy-egy csavar/síkváltás az, amitől versszerűvé válnak a szövegek. A *Don Quijoté*t író Gužák Klaudia sem metaforákba sűrít – ráérősebb és épp konkrétságukban költői szövegeket ír. Markó hetvenes évekbeli verseihez képest egyszerűen a képek eredete, történeti szituáltsága más (kirakatot szétverő punk, műanyag kard, szatyor a szélben – amely akár az *American Beauty* című kultikus filmből is átlibbenhetett a versbe), maga a versszerkesztés vagy a nyelvi egyszerűsítés jellege viszont akár eddig a tárgyiasvers-korszakig is visszavezethető.

Nem előzmények nélküli tehát ez a versnyelv, nem előzmény nélküliek ezek a szavak, és mégis olyanok, amelyeket egy jelenbeli időpillanatban kiejthet egy jelenbeli száj. Beépülhetnek jelenbeli dolgaink közé, és rajtuk keresztül figyelhetjük a dolgokat.

„SOHASEM SZABAD HÜLYÉNEK NÉZNI EGY GYEREKET"

BESZÉLGETÉS GUŽÁK KLAUDIÁVAL

Irodalmi Szemle: A verseidben általában egy érzékeny, naiv hang beszél, aki mintha állandóan visszakívánkozna, elkívánkozna, ki akarna bújni a saját bőréből. Talán egy sosemvolt aranyvagy gyermekkort próbál visszaidézni. A versek arra szolgálnak, hogy ez az egyébként elérhetetlen, megközelíthetetlen világ mégis közelebb kerüljön hozzánk?

Gužák Klaudia: A gyermekkor fontos. Nem hiszem, hogy az esetemben ez egy idealizált gyermekkor lenne. Van egy versem, ahol a gyerekek találnak egy kiskutyát, egy olyan aranyos fajtát, amilyenek a képeslapokon vannak. Megsérült, a lábát már férgek rágják. Megmutatják az apjuknak, az meg szétveri a kutya fejét egy kővel. Meg kell érteniük, hogy az apa tette, a gyilkosság ebben az esetben nem volt rossz cselekedet. Megsúgom, ez tényleg megtörtént. Azt szeretném tetten érni a versekben, hogy a gyerekkor néha lényegtelennek tűnő eseményei hogyan formálják az emberi jellemet. Hogyan tanul a gyerek. Vagy hogy egy felnőtt hogyan gondol vissza a gyerekkorára. Elképzelem az öregekről, hogy milyen gyermekek lehettek. Szeretem figyelni az embereket, képzeletben a bőrükbe bújni. A gyermekkor nagyon tragikus, az elmúlás tragikus. Meg rádöbbenni felnőttként, hogy a felnőttek hányszor néztek hülyének. Sohasem szabad hülyének nézni egy gyereket.

ISZ: Ha a hagyományt próbáljuk tetten érni a költészetedben, leginkább talán a beatköltészet nyomait fedezhetjük fel, szelídített változatban, „üvöltésmentesen". Tovább él szerinted a beatköltészet ma, tovább éltethető?

GK: Ennek nagyon örülök, hogy így látod. Nem gondolkodtam még ezen. Lehet, hogy beatköltészet volt a beat kor előtt is, és ilyen alapon ma is tart. A beatköltészet hangja még tart. Én még néha hallom, és úgy néz ki, te is hallod, ha hallottad a verseimben. Jó nagyot üvölthettek ők akkor!

ISZ: Elválaszthatatlannak tűnik nálad a költészet a képzőművészettől – itt is, ott is hasonló képek, formák, nyelvek bukkannak fel. Bár lehet, hogy most a tyúk és a tojás paradoxonát kísértem meg, de adódik a kérdés: mi van hamarabb: a kép vagy a szó?

GK: Ezt sokan megkérdezik, hogy mi volt vagy van előbb, és mindig nehezen tudok rá válaszolni. Azt hiszem, időszakos, van, amikor egyáltalán nem írok, csak festek, máskor meg éppen fordítva. A legszerencsésebb, amikor ez keveredik, akkor érzem magam elemében. Nem úgy mondanám, hogy egymástól elválaszthatatlan a kettő, hanem inkább, hogy hozzám tartoznak.

ISZ: Kik gyakoroltak rád nagyobb hatást: költők vagy képzőművészek?

GK: A képzőművészetben a képzőművészek, az irodalomban az irodalmárok. Mindig kerestem a női modelleket, a női lét igencsak meghatározó a számomra. Az irodalomban Sylvia Plath, Virginia Woolf, Wisława Szymborska, Kaffka Margit, Kovács Magda, de sorolhatnám még, a festészetben Frida, Leonora Carrington vagy Anna Margit. De persze férfiak is (ha most elkezdeném sorolni, ők lennének többen). A korszakok, a huszadik század, az izmusok, a modernek. A középkor, a memento mori hangulat, a mitológiák – ez főleg a festészetben.

ISZ: Nem tartozol azok közé a fiatal alkotók közé, akiknek a nevével gyakran találkozni különféle kortárs irodalmi fórumokon. Ez még a helykeresés stádiuma nálad, vagy alapvetően nem szimpatizálsz az irodalom intézményes formáival? Milyennek képzelsz el egy ideális alkotóközösséget?

GK: Vannak, akik küldözgetik a műveiket publikálásra, tervezgetik a kötetüket, ezeket az embereket csodálom. Valahogy úgy érzem, az én feladatom ott véget ér, hogy megírtam valamit. Utána sokszor hónapokig hozzá sem érek egy-egy szöveghez. A szerkesztés már nehezemre esik, elküldeni egy lapnak a műveket meg már nagyon idegen. Én is gondoltam már rá, hogy kiadnék kötetet, a címet is kitaláltam már, de ennél tovább még nem jutottam.

Semmi bajom nincs az irodalmi felületekkel, hiszen olvasok irodalmi lapokat. Viszont a szervezett irodalmi közösségekben, alkotócsoportokban nem igazán hiszek. A barátságban hiszek, hogy formáljuk egymást, ösztönözzük az alkotásra. Iszogatunk, főzünk, beszélgetünk. Az egymás iránt érzett szimpátiánk hoz össze minket. Az én baráti köröm ilyen.

ISZ: A Szlovákiai Magyar Írók Társasága Pegazus alkotópályázatán korábban prózában is jó eredményeket értél el. Hol tart benned most a prózaíró?

GK: Mostanában versekben gondolkodom. A verseim gyakran prózaszerűek. Valahogy nincs kedvem prózát írni. Prózát írni időigényes, nekem meg soha sincs elég időm.

Csillag Lajos

LÉGZÉSI GYAKORLATOK KEZDŐKNEK

Annának, Kelének és a még meg nem születetteknek…

Tisztán emlékszem arra a napra, amikor Tom először megcsókolt. Akkorra már túl voltam az életveszélyen. Igaz, mikor visszanyertem az eszméletemet, még mindig az intenzíven feküdtem. Nem sokkal azután persze áttoltak egy kórterembe, amelyben három ágy állt üresen, és a nővér megkérdezte, melyiket választom.

– Az egyiket – feleltem, mire ő minden megjegyzés nélkül betolt az ablak mellettihez.

A következő napokban nem fogadhattam látogatókat, viszont minden nap bejött hozzám egy fickó, aki azt mondta, hogy ha *bármit* szeretnék elmondani, akkor csak nyugodtan. Nem kérdezett sose semmit, csak bejött, leült és várt. Fogalmam sincs, miért rám pazarolták az idejüket, már eleve azt is furcsállottam, hogy egyedül fekszem egy háromágyas kórteremben. Miután pedig a fickó elment, a nővér behozott egy Paretint.

– Én ilyet nem szedek – mondtam.

– Ez csak húszmilligrammos – tette az éjjeliszekrényemre a tablettát. – Jobban fog tőle aludni.

Ami azt illeti, igaza volt. Napjában többször elnyomott az álom, noha alig csináltam valamit. Legfeljebb az erkélyre mentem ki. Olyan volt, mintha évekig nem aludtam volna, és mindezt most pótolnám be.

Akkoriban Tom és én gyűlöltük egymást. Még valamikor elsőben, a tanév harmadik hetében történt egy összevont tornaórán, hogy Tomot sikerült *úgy* tökön rúgnom egy focilabdával, hogy ott helyben összeesett. Azután három évig nem beszélt velem, pontosan addig a napig, amíg meg nem csókolt.

Elsős gimnazistaként sose gondoltam volna, hogy sikerül valakit úgy tökön rúgnom, hogy egy életre belém szeret.

Ezt csinálja utánam valaki!

A minap Tom váratlanul meg is kérdezte, hogy miért gyűlöltem őt olyan sokáig, mire elmondtam, hogy én ugyanezt hittem róla, és neki még meg is lett volna rá az oka. Erre elnevette magát.

– Igen, és épp emiatt volt olyan furcsa, ahogy megláttalak a kórházban… – válaszoltam.

– Rohantam, ahogy bírtam, mikor megtudtam, mi történt – mondta. – Azt hiszem, épp matekból írtunk, és az *öreg* fel-alá járkált az osztályban, tudod…

– Jaj, azt *hogy* utáltam! – vágtam közbe.

– Na, és egyszer csak így ránéz az órájára, „még öt percetek van”, mondja, megszívja az orrát, és halkan megkérdi, hogy tudjuk-e, mi van veled.

– Heh.

– Mi meg csak néztünk rá kérdően, mert nekünk azt mondták, hogy eltörted a lábad. „Mi lenne?”, kérdeztünk vissza. Szóval, úgy látszik, nem akarták nagydobra verni, hogy mit csináltál, és az öreg elszólhatta magát. De aztán végül elmondta az igazságot. Nem kellett faggatni.

– És te erre… megijedtél? – kérdeztem, Tom tekintetét fürkészve.

– Felálltam, hogy azonnal bemenjek utánad a korházba – folytatta. – Az öreg meg csak, hogy „te hová?” – mondom: „elnézést, de nekem el kell mennem”. Aztán még mondott valamiket, de már nem figyeltem rá. Először azt hittem, utánam jön a folyosóra is balhézni velem. De nem.

– Pedig akkor már nem volt baj. Csak…

– Igen, tudom. Épp aludtál, mikor megtaláltam a szobád. Egész úton az járt a fejemben, hogy ott fekszel falfehéren, vagy mit tudom én… óriási sebekkel meg átvérzett kötésekkel…

– Istenem – sóhajtottam, és megfogtam Tom kezét. – Pedig csak két pici vágás – mondtam, és megmutattam Tomnak a csuklóimat, mire elkapta őket és végigcsókolta mindkettőt.

– Hálás vagyok – mondta –, hogy fogalmad se volt, hogy kell ezt csinálni. – Még egyszer megcsókolta a bal és a jobb csuklómat, és a tenyerembe temette az arcát.

– Hogy fogalmam se? – kérdeztem döbbenten, mire ő felkapta a fejét.

– Hát, hogy… *merőleges* vágásokat ejtettél. Ha párhuzamosan csinálod, akkor már nem tudnak megmenteni. – Tom visszatemette az arcát a tenyereim közé, én pedig meleg nedvességet kezdtem el tapintani. Egy darabig vártam, hátha Tom mond még valamit, aztán én is behunytam a szemem.

A kórházi szobát láttam magam előtt, ahol napokig feküdtem még, miután áttoltak az intenzívről. Jobbra tőlem a bejárati ajtó, teljesen kitárva, balra pedig egy kis erkélyre nyíló ablak. Az erkélyen épp Tom cigarettázott a korlátra könyökölve, háttal nekem. Hosszú percekig néztem, ahogy sűrű füstöt fúj maga elé. Aztán egyszer csak a mélybe pöccintette a csikket, és megfordult.

A mozdulatában benne volt, hogy a hátát a korlátnak vesse, de amint észrevette, hogy nyitva a szemem és őt nézem, egy pillanatra megdermedt, és gyors léptekkel bejött az ágyamhoz. Aztán csak állt ott, mint valami színész, aki az imént kizökkent a szerepéből, de már minden rendben, felvette újra a fonalat.

– Na? – bökött felém a fejével. – Szökni próbáltál, faszfej? – Fogalmam se volt, hogy mit mondhatnék erre. Aztán mégiscsak.

– Baszódj meg! – feleltem, és kifele kezdtem el bámulni az ablakon.

– Agyadra mentek a saját verseid, mi? – sóhajtott fel.

– Honnét tudsz te azokról? – kérdeztem meglepve.

– Olvastam őket… – válaszolta.

– Sik… – köhögtem fel. – Sikerült megtanulnod… – szúrtam oda, ő pedig mintha meg se hallotta volna.

– Csak a halálról írsz – mondta higgadtan. – Pedig fogalmad sincs róla, mi az.

– Most már azért van némi.

– Ugyan – intett le. – Neked is csak véleményed van az egészről, mint mindenkinek.

– Igen? – szegeztem rá a tekintetem. – És neked mi a véleményed a halálról?

– Túlzásnak tartom.

Tom az erkélyre nyíló ajtóhoz sétált, kitárta, és újból rágyújtott. Láttam, ahogy remeg a keze, amikor a mutató- és középső ujjával az ajkaihoz emeli a cigarettát. Egy pillanatra elengedi, mialatt mélyet szív belőle, majd a hüvelyk- és középső ujjával újra megcsippenti.

– Elég sok filmben szokott az a jelenet lenni – szólalt meg –, mikor a magát reménytelenül szerelmesnek érző férfi és az őt még mindig szerető nő valami baromságon veszekszenek a nyílt utcán…

– Én egy ilyen filmet se láttam – vágtam közbe.

– Tényleg? – nézett rám. – Pedig nagyon sok film végződik így.

– *Egyet* se – hazudtam újra.

– Szóval, a nő és a férfi ott állnak egymással szemben – folytatta –, körülöttük a forgalmas utca, ők pedig, mit sem törődve az egésszel, jelenetet rendeznek. Mindketten próbálják túlharsogni a másikat, hogy *ő* volt az, aki igazán szeretett és mindent megtett, de a másik csak „felégette" meg „lerombolta" az egészet. Szóval, ilyen

teátrálisak mindketten. Aztán egyszer csak elküldik a pokolba egymást. „Menj a francba!" vagy „Akkor legyen így, te akartad!", rohannak ki még egyszer egymásra, és szapora léptekkel elindulnak mindketten az ellentétes irányba. A nő alig tesz meg pár lépést, és a háta mögül éles hangú kocsifékezést hall és valami tompa puffanást. Megrémül a zajtól, és megfordul. És látja, hogy a férfi mozdulatlanul fekszik a sarkon, az aszfalton kiterülve. Pánikszerűen a férfi nevét kezdi el ordítani, miközben a test felé rohan. Mire odaér, már kisebb tömeg gyűlik össze, a nő pedig mindenkit félrelökve a földön heverő férfi mellé rogy. Nem tudja, mit csináljon, szeretné megérinteni, de fél, hogy csak ront a helyzeten. Szüntelenül a férfit szólítgatja, aki egyszer csak felnyög, és a nő nevét suttogja elhalóan. A nő nem bírja tovább, zokogni kezd, és megcsókolja a férfit, amaz pedig visszacsókol. A rövid csók után pedig könnyek között suttogják, hogy „Szeretlek, Richard!", „Én is szeretlek, Lisa!" És beúszik a stáblista. – Tom még egyet szívott a cigarettájából, és kifele pöccintette az ablakon, majd pár másodpercnyi szünet után újra megszólalt. – Persze, néha mást mondanak.

– Tök mindegy, mit mondanak, attól még gagyi – feleltem.

– Persze, giccses meg minden, az igaz. De mondom, néha van olyan is, amikor azt mondják: „Lélegezz!" És persze a többi onnantól ugyanaz.

– És? – kérdeztem közömbösen. – Ennek mi köze a halálhoz?

– A halálnak ehhez semmi köze, nem erről van szó. Csak a haldoklásnak.

– Hiszen haldoklunk – mondtam. – Bocs, hoznál egy pohár vizet, teljesen kiszáradt a szám. – Tom elvette az ágyam melletti szekrényre felfordított üvegpoharat, és kiment a fürdőszobába. Hallottam, hogy csutkára csavarja a csapot, és a víz nagy nyomással szökik belőle. Majd, ahogy sugár alá tartja a poharat, és az megtelik.

– Igen, haldoklunk – válaszolta Tom, mikor visszatért a fürdőből. – De erről meg tudunk feledkezni, amikor… – A mondatot a nővér szakította félbe. Megkérdezte, hogy érzem magam, felkötött egy újabb adag sóoldatot, és egy kis tálcán az éjjeliszekrényre tett egy Paretint. Majd, hozzátette, hogy megbízik bennem, Tomnak pedig meghagyta, hogy már csak öt perc a látogatási idő.

– Csak ennyit akarunk látni? – kérdeztem, mikor a nővér kiment.

– Mármint?

– Sétálunk az utcán, és nemcsak hogy nem félünk a haláltól, de egyenesen vágyunk arra, hogy kilépjünk az útra, és egy éppen kikanyarodó kocsi motorháztetőjére kenődjünk. Ami azért nem kaszál el minket, csupán megkoccanunk, betörjük a szélvédőt, és visszapattanunk az aszfaltra. És azt akarjuk, hogy miután újra eszmélethez térünk, az a személy szólítgasson minket, akire éppen gondoltunk, mikor kiléptünk az útra, és mikor kinyitjuk a szemünket, azt suttogja, hogy „Lélegezz!"

– Nem tudom – válaszolta. – De meglehet, hogy erről van szó.

– Emberkísérlet – jegyeztem meg.

– Mi az emberkísérlet?

– Ez, amit mondasz. Emberkísérlet. – Tom felsóhajtott és egy újabb cigarettát vett elő, de abban a pillanatban, ahogy felvillant az öngyújtója, hallani lehetett, ahogy az

egyik nővér a szomszéd szobában valakinek azt mondja, „Vége a látogatási időnek.” Tom visszatette a szálat a dobozba, majd megállt a szoba közepén.

– Vége a látogatási időnek – mondta a nővér, mikor belépett, és úgy tűnt, addig nem is megy el, amíg Tom ott van. – Maga meg vegye be a gyógyszerét! – bökött a fejével a tabletta felé.

Tom odalépett az ágyam mellé.

– Ezt még oda akartam adni. – A táskájából egy könyvet húzott elő, és az ölembe tette. *Légzési gyakorlatok kezdőknek*, állt a borítóján. – Lélegezz! – mondta halkan. Aztán váratlanul végigsimította az arcomat, és fölém hajolt…

Érzem, hogy a karom elzsibbadt, de Tom arcát a tenyeremben már nem. Kinyitom a szemem, és ő engem néz.

– A nővér – szólal meg. – Mit mondott, mikor eljöttem a kórházból?

– Hát, egy darabig még állt ott, aztán azt mondta, vegyem be a tablettámat. De mikor el akart menni, hirtelen visszafordult és elvitte.

– Furcsa – jegyezte meg.

– Már nem volt rá szükségem – válaszoltam. Tom pedig elmosolyodott – Viszont a könyv, amit ott hagytál… mindig is meg akartam kérdezni. Ki az a fickó?

– Az íróra gondolsz?

– Igen, ha azt a könyvet olvasom, mindig az íróra gondolok – válaszoltam. – Szeretlek, Tom. – suttogtam, mire halvány mosoly jelent meg az arcán, és elhalón súgta:

– Én is szeretlek, Jerry.

Pethő Anita

VEGYTISZTA FIKCIÓ

CSILLAG LAJOS PRÓZÁJÁRÓL

Mi itt Közép-Európában igencsak megszoktuk, hogy egy prózaírónak fontos közéleti szerepet – főleg múltfeldolgozást, a közös traumák történetbe ágyazását – szánunk. Így aztán mindig kicsit bizonytalanul viszonyulunk ahhoz a jelenséghez, ha egy író szemmel láthatóan nem igazán akar ezzel a szereppel foglalkozni, egyszerűen csak a történetmesélés, valamint fikció és valóság viszonya izgatja.

Csillag Lajos elbeszéléseivel és tárcáival találkozva könnyen támad olyan érzésünk, mintha amerikai rövidprózát olvasnánk. Nemcsak az angol keresztnevek kizárólagos alkalmazása miatt, hanem akár egy olyan szituációt olvasva is, hogy a főszereplő-elbeszélő beragad a reggeli csúcsforgalomba. Mintha látnánk magunk előtt a hollywoodi filmekből is jól ismert jeleneteket: valahol Los Angeles közelében, egy soksávos autópályán ücsörög a novellahős egy autóban, miközben két tipikusan amerikai country-dal között a rádiós bemondja a legfontosabb közlekedési információkat.

A felületes szemlélő mindezt rutinszerűen két dologhoz kapcsolná: egyrészt ha egy szerző a minimalizmus eszköztárával él – és Csillag Lajosról ez nyugodtan kijelenthető nemcsak az Irodalmi Szemle *Zsemle* című online rovatában megjelent tárcái, de (viszonylag) hosszabb elbeszélései alapján is –, akkor egyáltalán nem tűnik szokatlannak, ha nem csak a sallangmentességgel, a lecsupaszított jelenetre fókuszálással találkozhatunk, hanem maguknak az elbeszélt történeteknek is valamiféle „amerikás" jellege van. Másrészt eszünkbe juthat az is, hogy egy XXI. századi kezdő prózaíró már egy globális világ szülötte, az Újvilág történeteiben, (popkulturális) mítoszaiban legalább olyan otthonosan mozog, mint saját közép-európai valóságunkban.

Mindkét értelmezésben van némi igazság, ám egyre beljebb haladva a Csillag-univerzumban, ennél sokkal komplexebb jelenségekre lehetünk figyelmesek. Ha jobban megfigyeljük, minden írásában tematizálódik valamiképpen az írás, az elbeszélés, a történetmesélés aktusa. Akár úgy, hogy az elbeszélőről csak úgy mellékesen megtudjuk, hogy regényen dolgozik (illetve aktuálisan nem dolgozik), vagy pedig azt olvashatjuk, hogy az *Irodalom és téboly* elbeszélőjét írók közé zárják egy elmegyógyintézetbe (szanatóriumba?), és olyan mondatokat fogalmaz meg, hogy „az énem pedig a rákövetkező nap csupán egy halvány visszhangja az egész irománynak", vagy csupán annyi történik, hogy kórteremben egy sablonos filmjelenetről beszélget a két szereplő.

Ha azt vizsgáljuk, hogy Csillag Lajos írás és olvasás, illetve fikció és valóság viszonyát járja körül újra és újra a szövegeiben, akkor előbb utóbb arra a megállapításra kell jutnunk, hogy Chuck, Bret, Will, Tom vagy Jerry nem keresztneveket jelentenek, hanem egytől egyig általános alanyként működnek. Ezek az elidegenítő effektek tulajdonképpen sterilizálják

a szöveget, kilúgozzák, s megfosztják a teherként ránehezedő egyéb – jórészt generációkon át örökölt és földrajzi helyhez között – társadalmi kontextusoktól. Nem marad más, csak az elbeszélés, a fikcióteremtés vegytiszta – ugyanakkor reflektált – élvezete.

Szokás úgy fogalmazni, hogy a szépirodalom – szemben a prózai szövegek más alfajaival, például az értekező prózával – nem értelmezi, hanem érzékelteti a világot. Ez a megállapítás igaz Csillag Lajos szövegeire is, amik egyáltalán nem szájbarágósak, nem didaktikusak. Pályakezdő író mivolta ellenére Csillag kifejezetten bátor és magabiztos, ahogyan írásaiban sok mindent csak sejtet az olvasóval, és rábízza, hogy kibontsa azokat. Például *A menekülő róka* című hosszabb elbeszélése esetében a drámai elem valójában nem az elbeszélő testvérének öngyilkossága, hanem ahogy a báty erről mit sem szól a gyanútlan barátnőnek, miközben érződik, hogy e két szereplő közt szimpátia bontakozódik ki, sőt halvány esély is van valami ennél komolyabb és tartósabb dologra. Az *Irodalom és szesz* című tárcasorozatban matrjoskababaszerűen feleltethető meg egymásnak a két különböző elbeszélői szinten lévő narrátor, vagyis ugyanazok a motívumok bukkannak fel duplikálódva más-más aspektusból; nem biztos, hogy szavakká tudnánk formálni, miért, de valahogy izgalmasnak hat ez a játszadozás. A legtöbb megrágni- és kérődznivalót az *Irodalom és téboly* adja az olvasónak, ahogyan az szembetalálkozik a mondattal: „Úgy van az, ha az embert írók közé nyomják, darabokra szedik. Majd újra felépítik, és újra, és újra."

Csillag Lajos prózája tehát amennyire ügyesen él a látszatra eltávolító effektusokkal, annyira gyanútlanul csalja csapdába olvasóját. Írásai arra figyelmeztetnek, hogy a befogadói pozíció is elbizonytalanítható, és hogy az úgynevezett szépirodalmi alkotást mindig író, elbeszélés és szöveg egymással kölcsönhatásban lévő hármasa hozza létre.

„ŐK JÁTSZANAK, ÉN PEDIG MEGMUTATOM"

INTERJÚ CSILLAG LAJOSSAL

Irodalmi Szemle: Egyik szereplőd mondja ki *Légzési gyakorlatok kezdőknek* című novelládban, hogy a halálról az a véleménye, hogy túlzásnak tartja. Jó kis megoldásnak tűnik ez a traumáról mint olyanról való beszédre, humoros, mégsem megúszós. Egyúttal a prózádra is jellemző ez a hozzáállás: távolságtartó, óvatos próza ez, amely azonban mégis megközelíti a komoly traumákat – elég csak a *Zsemle* című rovatunkban publikált sorozataidra gondolnunk, vagy az *Esztrád* című novelládra. Tudatos a részedről ez az eljárás, ami a traumákról való beszédet illeti?

Csillag Lajos: Részben. Ha innét közelítjük meg ezeket az írásokat, akkor eddig csakis olyan dolgokról írtam, amikről nekem igazából fogalmam sincs. A hozzám legközelebb álló emberek eléggé mély traumákat éltek meg, és mégis tudnak róla beszélni. Én nem tudnék. Ahogy a történeteim szereplői se. Mozdulataik vannak, gesztusaik. Elmondani nem tudjuk, ehelyett eljátsszuk egy rövid kis esztrádműsorban. Erre vagyunk csak képesek. És minthogy nekik lenne mondanivalójuk, nekem pedig nincs, annyit tehetünk egymásért, hogy ők játszanak, én pedig megmutatom.

ISZ: Az Irodalmi Szemle *Zsemle* című online rovatában kipróbálhattad magad a „mikronovella" műfajában is, ráadásul sorozatban kellett gyártanod a szövegeket. Milyen tapasztalatokkal gazdagodtál abban a munkában?

CSL: Az öncélúságot sikerült elhagynom e szövegek írásakor. Mindaddig az írás sokszor szorongást okozott. Aztán rájöttem, hogy kezdő vagyok, és imádok is az lenni. Őszintén remélem, hogy *örökké* kezdő maradok.

ISZ: Szövegeid mintha az angolszász prózahagyományt próbálnák kamatoztatni, ez már csak a szereplők nevén is meglátszik: nem nagyon találunk köztük kelet-európaiakat. Ha az angolszász prózában keressük prózád gyökereit, jó úton járunk? Kik azok a világirodalmi alkotók, akik közel állnak hozzád?

CSL: Ez eléggé behatárolhatatlan a számomra. A meghatározó olvasói élményeimet valóban az angolszász íróknak köszönhetem, és ha így tekintek a dologra, az én írásaim nem többek egyszerű, félresikerült utánzásoknál. Az utóbbi időszakban Salinger novelláitól indult be nálam egyfajta pavlovi reflex. De korábban ott volt Malcolm Lowry, akivel sokáig semmit sem tudtam kezdeni. Háromszor futottam neki, mire el tudtam olvasni a *Vulkán alatt*ot, és mikor sikerült, egyszerűen lenyűgözött, hogy valaki ekkora kockázatot képes vállalni azért, hogy egy vulkánkitöréshez hasonlítható katarzisélményt okozzon. Talán még Raymond Carvert említhetném meg, tőle a *Kezdők* volt az, ami a leginkább… Épp ezért én úgy érzem, hogy

igazából *mindig*, csakis a szerelemről írok.

ISZ: Jellemző még a prózádra a populáris kultúra elemeinek alkalmazása – jelen számunkban közölt novellád fő „poénja" is egy ilyen utaláson alapul. Honnan ered ez a technika?

CSL: Nem tudom határozottan azt mondani, hogy ez tudatos szövegkomponálási eszköz lenne a részemről. Magamban sem tisztáztam még le azt, hogy valójában kell-e hitelesen írni, vagy elég, ha csak annak *tűnik*, amit csinálunk. Nálam ez komoly dilemma. A karaktereimet igyekszem minél jobban megismerni, addig nem is tudom megírni a történetüket, ebből kifolyólag, ha egy olyan személynek ismerem meg valamelyiküket, aki Kispál- vagy épp 30Y-szövegekkel fejezi ki magát, hagyom, hogy azt tegye. Ha találkozom olyasvalakivel, akitől megkérdezem, kicsoda is valójában, és azt feleli rá, „az erő része, mely örökké rosszra tör, s örökké jót mivel", akkor majd hagyom, hogy ezt mondogathassa. De egyelőre még nem találkoztam Darth Vaderrel a szövegeim kapcsán.

ISZ: A magyar prózából, ha jól tudjuk, Hajnóczy Péter különösen meghatározó számodra. Mi szerinted az, ami az ő életművéből a legmaradandóbb, a legfontosabb, és hogy próbálod te ezeket a „vívmányokat" hasznosítani mint prózaíró?

CSL: Na igen. Megint csak a hitelesség kérdésénél tartunk. Hajnóczy a *Jézus menyasszonyá*ban mutatta meg számomra azt, hogy kell felépíteni úgy egy világot, hogy az egyszerre hitelesnek tűnő fikció és egyszerre valóság. Az ember nem kérdez semmit, hogy a történetben mi miért van úgy, ahogy van. Mégis, amikor leteszi a könyvet, óriási megkönnyebbülés lesz rajta úrrá, mintha hálás lenne, hogy nem abban a világban él, amit Hajnóczy megírt, ugyanakkor elfogja valami rejtélyes szorongás. Ennek a kettőségnek a megteremtése az, ami példaértékű számomra. (Ahogy ezt leírtam, egy kicsit meg is szomjaztam.)

ISZ: Van konkrét (kötet)terved ezekkel a novellákkal kapcsolatban?

CSL: Igen, fejben már megírtam két regényt, illetve egy kötetre való novellát. A többi már csak idő kérdése. Szóval annyi bizonyos, hogy regényen dolgozom.

Nagy Hajnal Csilla

HÉT: KELE

1.

Nem beszéli a nyelvünket, néhány szót és egyszerűbb szókapcsolatot leszámítva, mint a „basszál még" vagy a „keményebben", de ezeket olyan változatos átéléssel képes mondogatni, hogy ő az egyik legkeresettebb a szakmájában. Ilyenkor, pénteken, szőke és Candynek hívják. Miatta tanultam meg a kamerakezelést, és néhány hónap *kemény* munkával sikerült annál a stúdiónál elhelyezkednem, amelyikben ő is dolgozott. Kék sildes sapka és vastagkeretes szemüveg van rajtam a pénteki forgatások alatt.

Szinte elviselhetetlen fájdalom nézni, ahogy felgrasszált hajú, kigyúrt, buta főemlősök tömködik a törékeny test különböző nyílásait. De csak így vigyázhatok rá. Candy csak férfiakkal szerepel, pedig nem egyszer hallottam, hogyan kérleli a lány menedzserét a pocakos, éles arcszélű rendező, hogy győzze meg kliensét, vállaljon jeleneteket lányokkal is.

Az igazi nevét nem sikerült megtudnom, és soha nem is fogom, de a különböző művészneveit mind ismerem. Az átlag pornófogyasztónak talán nem tűnnek fel azok az apró jelek, amik összekötik az agyonsminkelt, szőke Candyt és a rövid fekete hajú, szeplős Melindát, de én már évekkel ezelőtt tudtam, mikor látom őt a képernyőmön, még azoknál a videóknál is, ahol egyszer sem lehet látni az arcát. Felismerem az apró vágásnyomot a bal combján hátul, az anyajegyet közvetlenül a bal mellbimbója alatt, és bár ilyesminek sosem láttam előjelét egyetlen filmjében sem, de legtöbbször kivehető egy keskeny harapásnyom a fenekén. Amikor pedig a képminőség vagy a húzott szemű angyal bájait kihangsúlyozni képtelen rendező miatt ezek a részletek nem is láthatóak a filmben, a hangját semmivel sem lehet összetéveszteni.

Bár nagyon nehéz az ilyesmi az én helyzetemben, forgatás közben igyekszem nem a melleit vagy az ágyékát bámulni. Egyáltalán nem mint valóban megvalósulható álmot tartom számon azt az elképzelést, miszerint egyszer csak nekem fogja őket megmutatni, mégis, valahogy muszáj vagyok elhitetni magammal, hogy ennek a legkisebb esélye is megvan, és abban a pillanatban szeretnék a szememnek mindaddig szűz területeket felfedezni. Egyszer egy biológus barátom elmagyarázta nekem, hogy működnek a tükör-neuronok, így elegendő védelemnek tartom, ha csak a kamerán keresztül nézem az elém terülő tájat.

2.

Karol atya a legszentebb ember, akit ismerek. Áhítatos mosollyal éli végig az évet, aztán nyáron, amikor a hozzá hasonlóak Rómába vagy a Szentföldre mennek zarándok-kirándulás címén, ő szintúgy zarándoklatra megy: két hétig folyamatosan kurvázik Peruban. Nem hiszem, hogy sokan tudnak róla, de amikor én gyónni megyek

hozzá, ő is meggyón nekem. Volt valami annyira mocskos a történeteimben, és talán a szakmám is annyira lenyűgözte őt, hogy pár évvel ezelőtt egyszer gyónás közepén leállított, és így szólt:

– Fiam, valamit tudnod kell. Az én zarándoklataim nem olyan természetűek, mint a többi papé.

Hogy mennyire tartja magát bűnösnek, fogalmam sincs. Ahogy arról sem, én miért járok gyónni, de minden szombat délelőtt ott állok a gyónni szándékozók sorának legvégén (csak akkor állok fel a padból, ha már látom, hogy alig van ember), beülök Karol atya mellé a gyóntatószékbe, és miközben sóhajtva azt mondom, *atyám, vétkeztem*, ő résnyire feljebb emeli a minket elválasztó faszitát, és elfogadja a felé nyújtott laposüveget.

Karol atyát sosem fogják szentté avatni, de ezt nem is várja el a világtól. Mise után megvárom, amíg kiürül a templom, és mikor a ministránsok is hazamennek, a nekik fenntartott mellékszoba ajtajában megkínálom Karol atyát egy cigarettával. Legutóbbi zarándoklata óta azonban egészen más arckifejezéssel gyújt rá. Bólint, így, szó nélkül köszöni meg, és utána ugyanúgy szívja a cigarettát, és ugyanúgy beszélget velem, mint mindig. De abban a pillanatban, amikor meggyújtja, és amikor cipőjével eltapossa a parázsló csikket, van valami más. Hetek óta gyűjtöm a bátorságot, hogy megkérdezzem, mi történt. Rám néz, elkapom a tekintetem, sóhajt.

– Rendben, elmondom – válaszol a fel nem tett kérdésre. – Van egy prosti, akiről eddig nem beszéltem neked. Juanitának hívják, szerelmes belém. Vagyis, szerelmes *volt* belém. Tavasszal meghalt. HIV-pozitív volt. Nem, soha nem feküdtem le vele. Csak… beszélgettünk. Nem is abban a házban dolgozik, ahová jártam. Hát, ennyi.

Karol atya a fontos dolgokat mindig rövid mondatokban közli. Talán így próbálja őket cikornyás, prédikáláshoz és egyéb hétköznapi beszélgetésekhez használt, hosszú mondataitól elválasztani. Látom rajta, erről nem szeretne többet beszélni. Megköszöni, hogy itt voltam, búcsút int, és visszaindul a parókia felé.

– Atyám, jövőre elmehetnék magával a zarándoklatra? – szólok utána. Megáll.

– Jövőre nem zarándoklom. De megadhatom a ház címét. Még valami? – kérdi kedves mosollyal.

– Nem. Több bűnömre már nem emlékszem – hajtok fejet, és odébbállok.

3.

Szüleim úgy ismerkedtek meg, hogy anyám volt az egyik sírásó apai nagyanyám temetésén. Ő akkor huszonhat éves volt, korához és neméhez képest is feltűnően erős, nemrég költözött a városba, ilyen-olyan fizikai munkákból tartotta el magát. Apám huszonnégy volt, éppen akkor szerezte meg második diplomáját, elég rossz, de *szerinte* ígéretes verseket írt (büszke volt mindegyik visszautasító levelére), és doktori tanulmányaiba készült éppen belekezdeni. Másfél hónapon belül megfogantam, apám a doktori cím helyett engem választott, bár az ebből adódó megtiszteltetést egész életemben képtelen voltam átérezni.

Apám középiskolákban tanított magyar nyelvet és irodalmat, amíg anyám továbbra is fizikai munkát végzett: karbantartotta a kicsi lakást, tisztába tett, dajkált

engem. Talán félrevezető, amit eddig elmondtam anyámról, egyáltalán nem volt ugyanis buta, sem pedig műveletlen. Sőt, azokon a vitáikon, amelyekre már emlékszem, nekem mindig anyám tűnt okosabbnak: nem használta azokat a terjengős latin szavakat, amiket apám, de a maga egyszerű és jobbára hibátlan logikájával olyan összefüggésekre tudott rámutatni, hogy apám is csak elismerően bólintott, mondott valami olyasmit, hogy *igaz, igaz, Júlia*, és elvonult a dolgozószobájába. Anyám meg tovább gyúrta a tésztát, és büszkén odaszólt hozzám:

– Látod, Kele, a betűk nem minden.

Anyám tulajdonképpen gyönyörű, törékeny módon volt izmos. Magas volt és széles, de nem kövér, karakteres, de finom arcvonásai voltak. Naponta többször fürdött, mert nem szerette, ha leizzadva kellett végeznie a dolgát. Egész gyerekkoromat úgy éltem le, hogy meg voltam győződve róla, a szüleim szerelmesek egymásba. Hogy így néz ki a szerelem, az szörnyen tetszett. Aztán amikor apám elment, tizennégy éves koromban, hogy egy idegen országban doktoráljon, kételyek öntöttek el. Amikor az évek múltával egyértelművé vált, hogy hiába végezte el, amiért ment, sosem fog visszajönni, meggyőztem magam, hogy a szüleim sosem voltak szerelmesek egymásba, és ez egészen huszonegy éves koromig kielégítette az élettel szembeni elvárásaimat. Keresni kellett persze, de meg lehetett találni apámat a sajtóban, tanulmányait, eszszéit, kritikáit, sőt, néha még rettenetes verseit is, amiket álnéven közölt, az *én* nevemen. Bármilyen rosszak is voltak ezek a versek, mindet kivágtam az újságokból, és időnként elvittem anyámhoz a gyűjteményt. Amikor mondtam, hogy nálam vannak a *keleversek*, csak nevetett, és azt mondta, nem mondhatnak neki semmi újat.

Bár Karol atya néha megpedzi, hogy akár a vasárnapi misére is eljárhatnék, ezt tisztelettel elhárítom minden alkalommal. A vasárnapjaim egy ideje foglaltak. Pontosan azóta, hogy néhány hónappal ezelőtt, hosszú évek után újra láttam apámat. Ő volt az egyik sírásó anyám temetésén. Mélyen a szemébe húzta a kalapot, és senkihez sem szólt egész idő alatt, egyik rokon sem vette észre. Néhányan morogtak is, hogy még a temetésre sem bír visszajönni. A sírásó halkan lapátolt, szörnyen állt a kezében a lapát, talán erről ismertem meg, és minden mozdulatánál úgy tűnt, mintha utolsó erejét szedné össze az elvégzéséhez. A temetés után odamentem hozzá, döbbenten egyenesedett fel.

Minden vasárnapot együtt töltünk. Mindig megkérem, hogy olvassa fel újabb verseit (amelyek sosem szóltak másról, csak gyönyörű, törékeny, bivalyerős anyámról), és mindig biztosítom róla, hogy semmivel sem lettek jobbak ezek a versek, mint ifjúkori zsengéi. Azt válaszolja, hogy tisztában van vele, és bár tudja, hogy nem értek a költészethez, azt is tudja, nem kell értenem hozzá, hogy felismerjek egy rossz verset.

Ezzel telik a délelőtt, egy olcsó kávézóban elemezzük apám verseit. Tudom, milyen régóta szeretné megkérdezni, haragszom-e rá, csak nem tudja, hogyan tegye. Én viszont nem tudnék válaszolni. Elmesélhetném neki, hogyan jöttem rá, hogy nem szerették egymást, aztán arra, hogy de igen, elmesélhetném neki, mennyire bántani akartam őt, amikor anyámmal hallgatólagosan rájöttünk, hogy nem fog visszajönni, de mindez nem fontos. Jó ideje nem érzek semmit. Legfőképpen haragot nem. Délutánra, amikor a sírhoz megyünk ki, hogy kicseréljük a vázákban a vizet és új gyertyát tegyünk a mécsesekbe, már nagyon feszíti őt a kérdés. Délelőtt nem feszíti őt eléggé, hogy megkérdezze, itt viszont már túlságosan. Apám, amennyire emlék-

szem, sohasem tudta megtalálni az arany közepet. Ezzel telik az élete. Egy kopott falú szoba egyik sarkából a másikba szaladgál eszeveszetten, és sosem olyankor halad át a közepén, amikor épp volna ott valami a számára.

Nem mondtam el neki, mivel foglalkozom. Azt a kevés pénzt, amit a nevemben közölt versekért kap, mindig megpróbálja odaadni – ügyetlenül, de jó szívvel. Sosem fogadom el, de hagyom, hogy kifizesse a kávémat. Nincsen köztünk semmi, kivéve persze anyámat. Az ő hiányának kitöltői vagyunk egymásnak. De ebben, egyetlen munkánkban, sikertelenek.

– Kele, én… – mondja mindig búcsúzáskor. Ekkorra már a villamosmegállóban állunk, ahonnan ő gyalog megy haza, én pedig hosszú villamosvonalon. Arra gondolok, *rohadt egy város ez*, csak hogy gondoljak valamire. Apám arra gondol, hogy ha igen, vajon mikor bocsátottam meg neki. Aztán lehunyja a szemét egy pillanatra, anyámra gondol, és elfelejti, mit akart kérdezni. Rá akarok gyújtani, de valahogy nem érzem illőnek. Kezet nyújtok neki. Kézfogás közben megütögetem a vállát is. Vajon hogy nézünk ki? Talán, mint két régi ismerős.

– Szervusz – mondom, lelketlen mosollyal, apám szemébe nézve, anyámnak.

– Szervusz – mondja apám, halott mosollyal, a villamost kémlelve, anyámnak.

4.

Candyt hétfőn hívják Melindának. Az ügynöke, a másik, egy negyvenes évei elején járó nő képviseli ilyenkor. Kék hajlakkot fújok reggel a hajamra. Ha esik, ez kellemetlen tud lenni, de megoldom. Az álcákkal nagyon óvatosan kell bánni. Igaz, hogy ebben az üzletágban mindenféle fura szerzetek járnak-kelnek mindenfelé a forgatások alatt, de ha túlzásba viszed, az feltűnő. A munkáltatóm tudja, hogy én vagyok az, a srác a pénteki forgatásról, és azt is tudja, hogy nem akarom, hogy ezt bárki más tudja. Dagadt, ignoráns fickó, ártalmatlan.

– Nem mondom el senkinek, *Kele*, ha így hívnak! – mondta, amikor munkába álltam, álangolos akcentussal és röhögött. – A világ tele van perverzekkel! – nyugtat meg és röhög. – Mi ennek nagyon is örülünk. Hé, van munkánk! – csapja össze a tenyerét és röhög.

Candy valószínűleg úgysem ismerne fel, de minden héten háromszor találkozunk, és nem kockáztathatok. Hogyan akarom valaha is meghódítani, ha azt sem szeretném, hogy észrevegyen? Milyen buta egy kérdés.

Az évek folyamán sok művészneve volt, talán az Isabella volt mindközül a legidegenebb. Úgy teszek, mintha állandóan SMS-t írnék, miközben figyelem őt, ahogy a tükör előtt készülődik. Rövid, fekete parókát ölt, szeplőket rajzol az arcára. Mellette somfordál a sminkes, Lilla, de Candy minden közeledését udvarias mosollyal hárítja el. A szeplőkön kívül alig használ festéket ilyenkor. Művészet. Átlényegül, egészen más ember, hétfőn rendszerint félek tőle. Komolyan veszem a munkámat, úgy érzem, ilyenkor együtt dolgozunk. Candy művész, a vele szereplő férfiak csak állatok. Ő maga az ecset, teste a vászon, én vagyok a keret. Valahol úgy érzem, tudja, hogy nem kell egyedül csinálnia. Hogy én is megdolgozom érte, hogy ezek a jelenetek igazi *alkotások* legyenek. Hogy minél változatosabb oldalról közelítsem meg, őt tegyem

a főszereplővé, a legapróbb és legerotikusabb részleteiig. Az én féltő és odafigyelő szakértelmem nélkül pocsékba menne Candy művészete.

A forgatás után Candy nem megy haza azonnal. Valahogy senki sem figyel rá, a helyiség tele van férfiakkal, izzadt a tarkójuk, és röhögve csapnak bele a jelenet férfi szereplőjének tenyerébe, vagy veregetik meg annak vállát, gratulációk közben. Candy a tükör előtt ül, a parókát óvatosan szatyorba helyezi, és odaadja Lillának, aki udvarias mosollyal jelzi, hogy bár nem ez lenne a dolga, de leviszi majd a kelléktárba. Candy meztelen. Meztelenül ül, egy párás tükör előtt, és senki sem figyel rá, csak én, lopva. A fejbőréhez ér. Mozdulatlanul nézi magát egy darabig a tükörben. Valamiért úgy érzem, nem a pénzért csinálja, mégis egészen biztos vagyok benne, hogy nem teszi őt boldoggá ez a munka. Olyan régóta várom, hogy valaki hallótávolságon belül megkérdezze tőle, miért pornózik, és akkor Candy elmondaná, hogy álmában megjelent egy operatőr, és azt mondta neki, hogy ha beáll a pornóiparba, akkor hamarosan ő is csatlakozik hozzá, és együtt megváltják a világot. Ez persze lehetetlen. Ha ez volna is a válasza, úgysem érteném. Csak akkor érteném, mit mond, ha azt válaszolná rá, hogy *basszál még*.

5.

Frankie abból él, hogy nem tud főzni. De azt látványosan. Ő annak a főzőműsornak az egyetlen és főszereplője, amelyik valami olyasmire épít, hogy nem szégyen bénának érezni magad a konyhában, mert nem vagy egyedül. Nincs túl nagy nézettsége a műsornak, de ahhoz elég, hogy stabil egzisztenciát teremtsünk belőle. Frankie egy halvány kékeszöld csempével borított fal előtt áll, az ilyen műsorokban szokásos szigetpultra támaszkodva, görbe, kézzel tekert cigi lóg a szájából, eszelősen néz bele a kamerába, és dühösen, egyre halványabb francia akcentussal így kezdi a műsort:

– Üdvözlök mindenkit a konyhámban!

Aztán széttárja a kezét, és ha elég jól időzítették a háta mögötti falra erősített szekrények ajtóit tartó csavarok lazítását, ilyenkor egyik-másik csörömpölve a földre hullik. Frankie franciául káromkodik egyet, beugrik a főcím, kellemes, olaszos dallammal, a kontraszt kedvéért, majd visszatérünk Frankie-hez. Ezúttal gyönyörűen időzítették a szekrényajtót, és a forgatás további részében üvegszilánkokon taposva járkál a kis térben. Nem igazán lehet megállapítani, honnan jött. Egyesek szerint egy közeli faluban született, és tökéletesen beszéli a nyelvünket, a franciás akcentus csak valami imidzs-féle. Sötét bőre, hanyag ívű testtartása van. Ezenkívül Judit, az egyik munkatárs szerint a *legharapnivalóbb fenékkel rendelkezik, amit valaha hátán hordott a föld.* Olyan dolgokat is odaéget, amelyekről korábban azt sem tudtam, hogy oda lehet égetni. A kávét, amit a műsor elején feltesz, és a végén beleiszik, fulladozva prüszköli a kamera felé. Piszok szórakoztató egy fickó.

Én vagyok a műsor operatőrje. Élő adásban működünk, minden kedden délelőtt tíztől, ameddig éppen Frankie-nek kedve tartja. Mivel a műsoridő fél óra, ezért ha hamarabb megunja, és *bonapetit*-t intve elviharzik a helyszínről, a korábbi adások legjobb pillanataiból összevágott betétekkel töltik ki a maradék időt. De az is előfordul, hogy Frankie fél óra elteltével még nem akarja abbahagyni a műsort, és

ilyenkor csúszik, vagy komplett elmarad az általában utána vetített szappanopera. Frankie-időszámításban dolgozik a stáb, mert valójában senkinek sincs jobb ötlete, és a viszonylag korrekt nézettség miatt gondolom, a főnökség is megtűri a csatornán a műsort, a kellemetlenségek ellenére. De ehhez nekem már semmi közöm. Amikor Frankie távozik a helyszínről, én is távozom.

Odakint megvár. Széles vigyor van az arcán, biztosít róla, hogy *direkt baszta el a mai ételt is*, mert amúgy kiváló szakács, és ha érdekelne a dolog, még el is hinném neki. Elővesz a kabátja zsebéből egy laposüveget, ami aztán valahogy sosem fogy ki, és a nap további részében hullarészegre isszuk magunkat. Csak fetrengünk a folyó partján vagy a parkban, aztán feláll, azt mondja, *ennyi volt*, és hazamegyünk hozzá. Széles mozdulatokkal párnát és takarót dob a kanapéra, én pedig beledőlök. Frankie ilyenkor hívja fel Dorottyát vagy Lillát vagy Zsaklint, attól függ, melyikhez van kedve. A lány onnantól kezdve, hogy belép az ajtón, Frankie varázsa alatt áll. Kap néhány felest, amíg a fiú a haját simogatja, aztán kigombolja a nadrágját, mély hangon annyit mond, *bonapetit*, és a lány boldogan térdel le előtte, miközben Frankie továbbra is a haját simogatja. Én pedig – szakmai ártalom – végignézem, azon gondolkodva, milyen szögből mutatna jól a dolog egy filmben. De annyira nem szórakoztat, hiába vihog rám közben Frankie, kivillantva összes fogát – ilyenkor szoktam elaludni.

6.

Amikor szerdán reggel felébredek, Frankie már nincs otthon. Dorottya vagy Lilla vagy Zsaklin a konyhában van, kávéval, rántottával vagy szexszel kínál, udvariasan elutasítom, és kimegyek az utcára. Elindulok a hatos trolin, ki egészen ahhoz a lepukkant megállóhoz, ahol a szerdáimat töltöm. Nincs nevük, egyiküknek sem, a kosztól néha olyan, mintha arcuk sem lenne. Ők úgy tudják, nekem sincs nevem, és nekem sincs otthonom, csak a hét többi részében egy másik városban járom az utcákat.

Azt mondják, örülnek nekem. Hogy mindig ünnep, amikor megjövök, mert egymást már unják. Ilyeneket mondanak, és teljesen komolyan gondolják, de senki sem sértődik meg. Együtt élnek, így, hatan, mint egy nagy, boldog család. Félnek a nevektől. Azt mesélik, hogy egy éve még heten voltak, és hetedik társuk, akit most már nem neveznek nevén, egyik reggel azt mondta, a nevével álmodott. Onnantól fogva ragaszkodott hozzá, hogy őt néven nevezzék, és a többiek, mert ez egy nagyon elfogadó banda, tartották is magukat a kéréshez. Egyikük sem emlékszik pontosan, hogyan *szűnt meg létezni* hetedik társuk, így nevezik a halált, egyetértek velük.

Néha megpedzik, hogy ide kéne költöznöm hozzájuk, van is még valahol egy hetedik matrac, *őutána* maradt. Az egyikük szerint elütötte a troli. Sosem kérdezősködöm hetedik társuk iránt, de valahogy minden szerdán előjön ez a téma, és mindig úgy csinálnak, mintha miattam beszélnének róla. Az egyikük szerint nagyon beteg volt, már mielőtt nevet talált volna magának, és akkor is meghalt volna, ha nincs neve. Ettől a véleménytől a többiek félnek, félnek, hogy hamarosan ő is nevet talál ki magának.

Halkan beszélnek, mert tudják, hogy szörnyen másnapos vagyok. Adnak ennem, amiért én adok nekik mindig egy kis pénzt. Egyikük, egy lány, akinek a legkevésbé

éles a szaga, szokott hozni valami keveréket egy tálban, ami undorítóan néz ki, és tudja is, de mindig esküdözik, hogy ez segíteni fog a másnaposságon. Nem segít, de úgy csinálok, mintha segítene.

Estefelé szomorúak kezdenek lenni, kérdezgetik, hogy muszáj-e mennem, de azt hazudom, hogy van egy haverom, akiről gondoskodnom kell, és furcsa módon addig nem nyugszanak, amíg meg nem ígérem, hogy amikor a haverom meghal, idejövök, és soha nem megyek el innen. *Tudják*, hogy a haveromnak van neve, ezért biztosak benne, hogy ez hamarosan bekövetkezik.

Útravalónak adnak egy doboz sört, amikor felültetnek az esti trolira, a lány pedig, akitől az undorító keveréket kaptam korábban, úgy ölel át, hogy fáradt melleit közben hozzám szorítsa. Mindig úgy érzem, mintha a fülembe súgna valamit, de sosem hallom. Mindig, amikor szerdán hazaérek, egy újabb dolognak adok nevet a lakásban. Linda, igen, így fogják hívni az üzenetrögzítőmet.

7.

Anyám öccse, Andor bácsi a halálos ágyán ígérte meg anyámnak, hogy gondoskodni fog rólam. Se anyám, se én nem kértük erre, sőt soha nem is volt szükségünk a segítségére. Ő és Róza néni egy tágas lakásban laknak, nem messze a vendéglőtől, amit üzemeltetnek. A lakás tele van állatokkal, bár Róza néni szerint akkora állat nincs még egy a lakásban, mint Andor bácsi. Az örökbefogadástól mindig féltek. Amikor egyértelművé vált, hogy képtelenek gyermeket nemzeni, sokat siránkoztak nálunk emiatt. Én akkor egészen kicsi voltam. Egy darabig rajtam élték ki a gyermek utáni vágyukat, mindig új kiegészítőket hoztak a Lego-készletemhez, amit eleve tőlük kaptam, elvittek engem az állatkertbe, teletömtek fagyival és hasonlókkal, de amint ráeszméltek, hogy nem az ő fiuk vagyok, Róza néni tudatosította, hogy nem kedvel engem. Ezután a látogatások ritkulni kezdtek, majd teljességgel megszűntek. A szüleimet nem igazán foglalkoztatta a dolog.

Amikor anyám megbetegedett, Andor bácsiban és Róza néniben feléledt valami egészen eszelős bűn- és kötelességtudat, és mindenképpen a szárnyuk alá akartak venni engem. Ódzkodtam ettől, és anyám sem lelkesedett túlzottan az ötletért, tudta, hogy szeretek magamtól elérni minden apróságot. De azért adtam nekik egy esélyt, és ahogy megbeszéltük, egyik csütörtök délután elmentem az étterembe. Az akkori pincér, Tóni bácsi, az öreg cigány, aki ragaszkodott hozzá, hogy tegezzem, ráadásul Rajnak hívjam őt, szeretett volna már nyugdíjba menni. Hetek óta az utánpótlásán fáradoztak, és már csak csütörtökönként kellett bejárnia; ezt a napot szerették volna Andor bácsiék rám bízni. Egy ideig unottan követtem Tóni bácsit, aztán belépett az étterembe Candy. Rajtól megtudtam, hogy minden csütörtökön itt vacsorázik a barátnőjével, *ez a két aberrált fruska*, ő így nevezte a leszbikus párt, miközben undort erőltetett az arcára, és megnyalta a szája szélét.

Így elfogadtam Andor bácsi és Róza néni ajánlatát, és a csütörtököt azóta reggeltől estig az étteremben töltöm, bár ezzel messze túllépek a hatáskörömön, de megfizetnek rendesen. Estefelé érkeznek meg az étterembe. Candy ilyenkor egyáltalán nem visel parókát. Néha, a hidegebb napokon, mikor belép, még elfedi meztelen fejbőrét

egy fakó kendő vagy kalap, de a kabátjával együtt ezt is leveti és a székére dobja. Nem tudom, haldoklik-e, de azt hiszem, azt érezném. A barátnőjének fiús arca, de finom vonalú alkata van. Biztosan gyönyörűek szeretkezés közben.

Ilyenkor nincsen rajtam sildes, sem hajfesték, sem napszemüveg. Felveszem a rendelést, a barátnőjétől, aki határozott akcentussal, de érthetően elmondja, mit szeretnének enni. Csak vele kommunikálok. Ő rendel, ő fizet, ő köszöni meg a *nagyon finom ételt*, vakítóan fehér fogait kivillantva. Vastag szálú, fekete haját copfban hordja. Candy nem néz rám, az asztal közepére tett virággal játszik. Távozáskor Róza néni felé integet, aki mosolyogva visszaint, majd elfordul, hogy ne lássa, ahogy a barátnője, miután kinyitja Candy előtt az ajtót, finoman rácsap a fenekére. Csütörtökön a legszebb.

Anna, mint aki megérezte, hogy ilyenkor van rá a legnagyobb szükségem, pár perccel Candyék távozása után érkezik az étterembe. Ugyanaz zajlik le köztünk, mint ami megismerkedésünk napján. Akkor, amikor először láttuk egymást életünkben, a lehető legtermészetesebb módon nyitott be az étterembe, miután Róza néni otthagyott engem, hogy bezárjak, és hiába mondtam, hogy *zárva vagyunk*, Annát nem érdekelte, lassan vetkőzni kezdett, és közben megkérdezte, megfelel-e nekem az összes csütörtök. Nem értettem a kérdést, nem tudtam, *mire* kéne megfelelnie, de nem akartam hazudni, azt válaszoltam, hogy megfelel.

Bár tudnám, miért mondtam azt Annának, hogy Andor bácsi és Róza néni a szüleim. Vagy hogy huszonegy vagyok és egyetemre járok. Nem is olyan dolgok ezek, amikről szeretném, hogy igazak legyenek. Ezek csak a legunalmasabb dolgok, amik eszembe jutottak. Talán szeretnék unalmas lenni. Vagy az vagyok, és nincs rá okom, és szeretném, ha lenne rá okom. A csütörtök esti küldetésem: Annát eljuttatni a csúcsra. Különös egy lány. Alig észrevehetően remeg. Állandóan. Felemeli a villát a tányérja mellől, remeg. De nem csak a keze, mindig más. Éppen csak egy kicsit. Mondjuk, hozzáérek, és megremeg a bal lába és a jobb szemöldöke.

Miközben Anna a pultra dőlve nyög, zihál és lopva engem figyel, először Candyre gondolok. Nem, nem gondolhatok rá. Nem tehetem ezt vele. Általában mindenféle állatokra szoktam gondolni. Aztán feladom, és Annára gondolok. Hogy milyen nagy szüksége lehet erre az orgazmusra. Szakmai ártalom, hogy mindig úgy fordulok, hogy azt egy bizonyos szögből tökéletesen filmre lehetne vinni.

Aztán váratlanul eszembe jut Juanita. A bőre biztos olaj- és olcsószappan- és szenteltvízszagú volt. Copfban hordhatta a haját. És egy szent volt. Ha Isten létezik, mostanra Juanita rózsaszirmokon alszik. Ha lélekvándorlás létezik, akkor jegesmedve egy emberektől távoli helyen. Ha pedig nem létezik semmi, csak a halál…

Sosem voltam még zarándoklaton.

N. Tóth Anikó

MIEGYMÁST BELŐLÜNK

NAGY HAJNAL CSILLA PRÓZÁJÁRÓL

Ajánlást írni pályája hajnalán ígéretes tehetség szövegéről: ez most a feladat. Bevezetni az olvasót egy lehetséges világba. Felkelteni az érdeklődését. Vágyat lobbantani a szöveg iránt. Megkínálni szavak sosem hallott kombinációival. Meggyőzni, hogy ne lapozzon tovább. Hogy érdemes elidőzni a sorok között.

Nagy Hajnal Csilla írásaival az utóbbi néhány évben számos folyóirat – Opus, Kalligram, Irodalmi Szemle, Palócföld, Kulter, Sikoly, Ambroozia, Szőrös Kő, Spanyolnátha – oldalain találkozhattunk. A fiatal írók Pegazus nevű pályázatán több alkalommal előkelő helyen szerepelt a neve. Az év legkiemelkedőbb alkotásáért járó Arany Opus Díjat is átvehette tavaly. Figyelni kell rá. Várni az újabb jelentkezést.

Verset és prózát egyaránt olvashatunk tőle. Könnyed, ám nem könnyű mondatokat. Szokatlan perspektívákat, pontos képeket, váratlan mélységeket, miegymást belőlünk.

Az itt következő szöveg feltehetően egy nagyobb szerkezet része (lásd a Kalligram 2015. márciusi számát), bár önállóan is megállja a helyét. A történetforgácsokban ugyanaz a narrátori hang szól: monológja a hét napjainak körforgásszerű ismétlődésére épül, a monotonitás az idő kitágítását, a reménytelen végtelenítést célozza. Az elbeszélő foglalkozását tekintve operatőr: a képkivágások, képsorok mérnöke filmszerűen pergeti szenzuális élményeit. Testeket mutat elsősorban, egymásba nyíló, egymáshoz közel kerülni mégsem tudó testeket. Szenvedélyt és közönyt egymás mellett. Felkavaró viszonyokat. Finom iróniát. Miegymást belőlünk.

Kedvem lett Nagy Hajnal Csilla írásaihoz. Azt hiszem – és remélem –, nem vagyok egyedül ezzel.

„BOLDOGAN ÉLDEGÉLÜNK EGYÜTT"

BESZÉLGETÉS NAGY HAJNAL CSILLÁVAL

Irodalmi Szemle: Az olvasók találkozhattak már a szövegeiddel, hiszen nem ez az első publikációd. Verseket és prózákat is közöltél már. Mi dönti el, hogy az „anyag" prózában vagy versben szülessen meg?

Nagy Hajnal Csilla: Hirtelen azt akartam mondani, hogy én döntöm el, miben születik meg az anyag, aztán rájöttem, ez mennyire nem igaz. Maga az anyag dönti el leginkább, hogy milyen formában szeretne megszületni, a prózába vágyó anyag például általában tovább él bennem, többet bököd, hogy születhessen már meg, és talán ezért több ideje van eltávolodni önmagától, *próza*ibb lesz. A *vers*létre vágyó gondolatot akkor kapom el a nyakánál, amikor felbukkan, mert ezek, ha nem kapom el őket idejében, később már nem is tudnak megszületni. Maga az ihletés hasonló, de a versek esetében inkább érzések, képek és asszociációk formáját ölti, a prózáknál pedig helyzetek, mozzanatok, jellemek formáját. Hogy nálam melyik volt korábban, az egy furcsa ellentéttel válaszolható meg, mert verseket hamarabb kezdtem írni (bár, gondolom, verseket a legtöbb gyerek ír), de csak sokkal később lettek valamennyire „jók", prózát pedig már kicsit tudatosabb időszakomban kezdtem el írni, de ezek hamarabb kezdtek el összeszedettebbek és vállalhatóbbak lenni.

ISZ: Kisprózákat közöltél több alkalommal, például a tavaly szeptemberi számunkban. Hétköznapi történetek bizarr elemekkel vagy lírai hangulatképek csattanóval a végén – felületesen talán így jellemezhetőek. Mit lehet tudni ezekről az „egypercesekről"? Egy ciklusról van szó?

NHCS: Az egyperces műfaja mindig is izgatott, ebben mindenképp Örkény inspirált, aki, mióta az eszemet tudom, meghatározó volt a gondolkodásmódomban, a szakdolgozatomat is róla írtam. Nem tudom, mennyiben nevezhető ciklusnak, olyan „műfaj" ez nálam, ami időről időre jelentkezik, és olyankor én mindig nagyon örülök – de egyelőre túl kevés darabja van ahhoz, hogy ciklusként beszéljek róla. Mondhatnám, a nagyon hosszú távú terveim között mindenképp szerepel, hogy esetleg egy kötetre való egypercest állítsak össze, de ez szerintem semmiképp sem fog öt-tíz évnél korábban megtörténni. A műfajt egyébként valamilyen közvetett módon a versírásban is alkalmazom, ami természetesen szintén nem az én találmányom, de a néhány soros pillanatversek is felbukkannak időről időre. És olyankor nekik is nagyon örülök – talán az a dolog nyitja, hogy nagyon foglalkoztat engem a sűrű, tömör kifejezésmód lehetőségeinek kiaknázása.

ISZ: A pillanat, a pillanatnyiság olvasva is meghatározó ereje lesz a szövegeknek (nem beszélve arról, hogy a mulandóság témája is újra és újra felbukkan), ami talán az általad említett ihlettel is összefüggget. Ihlet mint szöveggé tel-

jesedett pillanat? Novellát itteni publikációdtól eltekintve még nem olvastam tőled. Nem kínál ez a műfaj másfajta „időgazdálkodást”?

NHCS: De igen, főleg az ilyen hosszabb lélegzetű novellák, mint az itteni. Ez ugyanis tulajdonképpen egy novellaciklus (vagyis félig-meddig kisregény) második darabja, az első a márciusi Kalligramban jelent meg, *Hét: Anna* címmel. Most ízlelgetem a műfajt, éppen a harmadik darabján dolgozom. Más időgazdálkodást igényelnek részemről, mert összetettebb szerkezetük van (és egyre összetettebb lesz, mert a továbbiakban egyre több ponton fognak összefolyni), viszont így belegondolva a pillanatnyiságot itt is „felhasználom”, csak másként. Mindegyik novella (összesen hét lesz belőlük) egy-egy hét eseményét írja le, de ezek nem feltétlenül ugyanannak a hétnek az eseményei, hiszen az egyik lényeg itt éppen az, hogy a szereplő (tehát az adott novella narrátora) valamilyen értelemben ugyanazt a hetet éli újra és újra, bár az egyes szereplők múltjában kijelölök változásokat. Így ezek az időből kivágott hetek nem ténylegesen ismétlődnek, csak az életek monotonitását feszítem fel egy-egy hétre.

ISZ: Eleve kínálja magát a kérdés: tervezel-e kötetet, akár a novellafüzért, akár a verseket és/vagy kisprózákat illetően? Az utóbbi időben egyre többet publikálsz, verseidért Arany Opus Díjat is kaptál. Sejthető, mikorra érik be az első kötet? S ha igen, mit fog tartalmazni?

NHCS: A verseimből, nagyrészt a már megjelentekből, tavaly ősszel állítottam össze egy kötetnyi adagot, de idén még nem sikerült kiadnom, és jobb is így, mert utólag én is látom, hogy abban a formájában még nem tükrözte volna teljes mértékben az elképzeléseimet. Reményeim szerint azonban jövőre vagy legalábbis az elkövetkező években sikerül összehoznom egy verseskötetet. Öt ciklusból fog állni, amelyeknek a veleje már most készen van, de folyamatosan csapódnak mindegyik ciklushoz új versek – kivéve az utolsót, amelyik teljes egészében az Arany Opusszal is díjazott, hosszabb vers. Ami a kisprózákat illeti, azok egyelőre nem aktuálisak, mint mondtam, de a *Hét* című novellafüzért is szeretném idén befejezni; hogy kiadni mikor sikerül, azt most még nem látom magam előtt, de legvadabb terveimben halványan benne van, hogy jövőre talán már ezt is megpróbálnám. Ezeken kívül pedig (évek óta) dolgozom egy kisregényen, amelyet apró mozaikokból rakok össze (ezek talán leginkább a kisprózákhoz hasonlatosak); ennek az elkészülése viszont számomra is annyira megfoghatatlan, hogy egyelőre csak boldogan éldegélünk együtt.

ISZ: Kik azok, akik inspirálni tudnak? Vannak szövegek, amelyek meghatározó olvasmányélménnyé váltak?

NHCS: Örkény van annyira fontos, hogy ennél a kérdésnél újra kiemeljem. Kamaszkoromban sok József Attila-verset olvastam, még mindig nagyra tartom őt, de mostanra már eltávolodtam tőle. Versek tekintetében Charles Bukowski az, aki a legmeghatározóbb volt számomra az utóbbi években, és – még ha kicsit furcsán is hat – Lovasi András dalszövegei, meg úgy a Kispál és a Borz egészében. A kortársak közül Izsó Zita az, akit egy-két éve már töretlen lelkesedéssel olvasok, tavalyi kötete (*Színről színre*) például az elmúlt évek legfontosabb olvasmányélménye volt számomra. Rajta kívül még Simon Márton polaroidjai azok, amikkel a leginkább azonosulni tu-

dok. Próza terén, Örkényen kívül persze, kevésbé tudok konkrét „inspirációról" nyilatkozni, azt hiszem, kevéssé érhető tetten novelláimon az egyes prózaírók hatása, de Kurt Vonnegut az egyik, aki mindig meghatározó volt számomra, az utóbbi időben pedig például Sylvia Plath, Salinger és Albert Camus kerültek hozzám közel.

ISZ: Idén diplomázol az ELTE-n, magyar szakon. Biztos agyadra megy a kérdés, de van elképzelésed arról, hogyan tovább?

NHCS: Jobb lenne, ha a válasz menne már az agyamra inkább, de az sajnos sűrűn változik bennem. Jelentkeztem mesterképzésre, összehasonlító irodalomtudományra, éppen tanulok franciául, szemezek a tolmácsszakmával is (de egyelőre a nyelvtanuláson kívül még semmit sem tettem az ügyben), ám valójában fogalmam sincs, mihez kéne most kezdenem, ez mind valamennyire amolyan időhúzás. Gondoltam rá, hogy világgá megyek, nem elkeseredésemben, vagy hasonló, csak mert az olyan konkrét. Vagy visszatérek gyerekkori álmomhoz, és rendőrkutya leszek. Szóval annyi elképzelésem van, hogy valójában nincs is. De ez egyébként nem tölt el semmilyen pánikkal, épp ellenkezőleg.

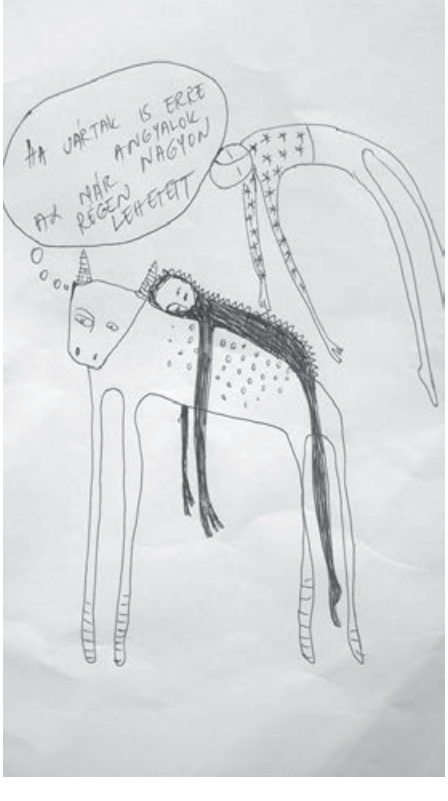

Szabó Emese

ARRÓL, HOGY MILYEN DRÁGA A KÖZHELY

előbb-utóbb mindenkinek
csak egy valamije,
szüksége van.
szüksége mindenkinek van.
szükségünk van
szükséged van
szükségem van
közhelyekre.
mindenkinek kellenek,
kellenek *nyugodjmegek*
mindenrendbenek
semmibajok
neaggódjok
párkapcsolati adalékanyagok.
legfőképp a *szeretlekek* kellenek.
önmagukban rendkívül közhelyesek,
de sok *szeretleket* lehet kimondani
érezni meg éreztetni.
vannak az *úgyszeretlekek*
és az *énistégedek*
ezzel nem lehet
világmegváltani
gondmegoldani.
ezekért még oscart se kapni.
nekem a *szeretszmégekben*
több az érték,
mint a kérdő hangsúly.
bezzeg a *szeretlek te hülye*.
az mély,
mint a *szerethetlek, ugye?*
a legeslegszebbek
azok a félmosolyok és reggeli szarkalábak
közé bújós,
a már ásítós éjszakák és a még ásítós hajnalok
alatt, között, ban, ben.
végtelen törődős hajhúzások,
lábadra lépések,
palacsintákba égett hosszú
hosszú
hosszú csókok –

FALRA SZÁRADÓ SZERELEM

megsemmisülten nézem
a falra száradó szerelem
kéznyomát.

melltartókapocs
pattan.
az is érted volt
csak rajtam.
nem te veszed le.
nem te veszel le
a lábamról.
nem csalsz mosolyt.
csak engem.
jelent még valamit
az idő?
ez eltelt és elpazarolt.
ami az első óvszer
és a párnádon hagyott
zsebkendő
között volt.

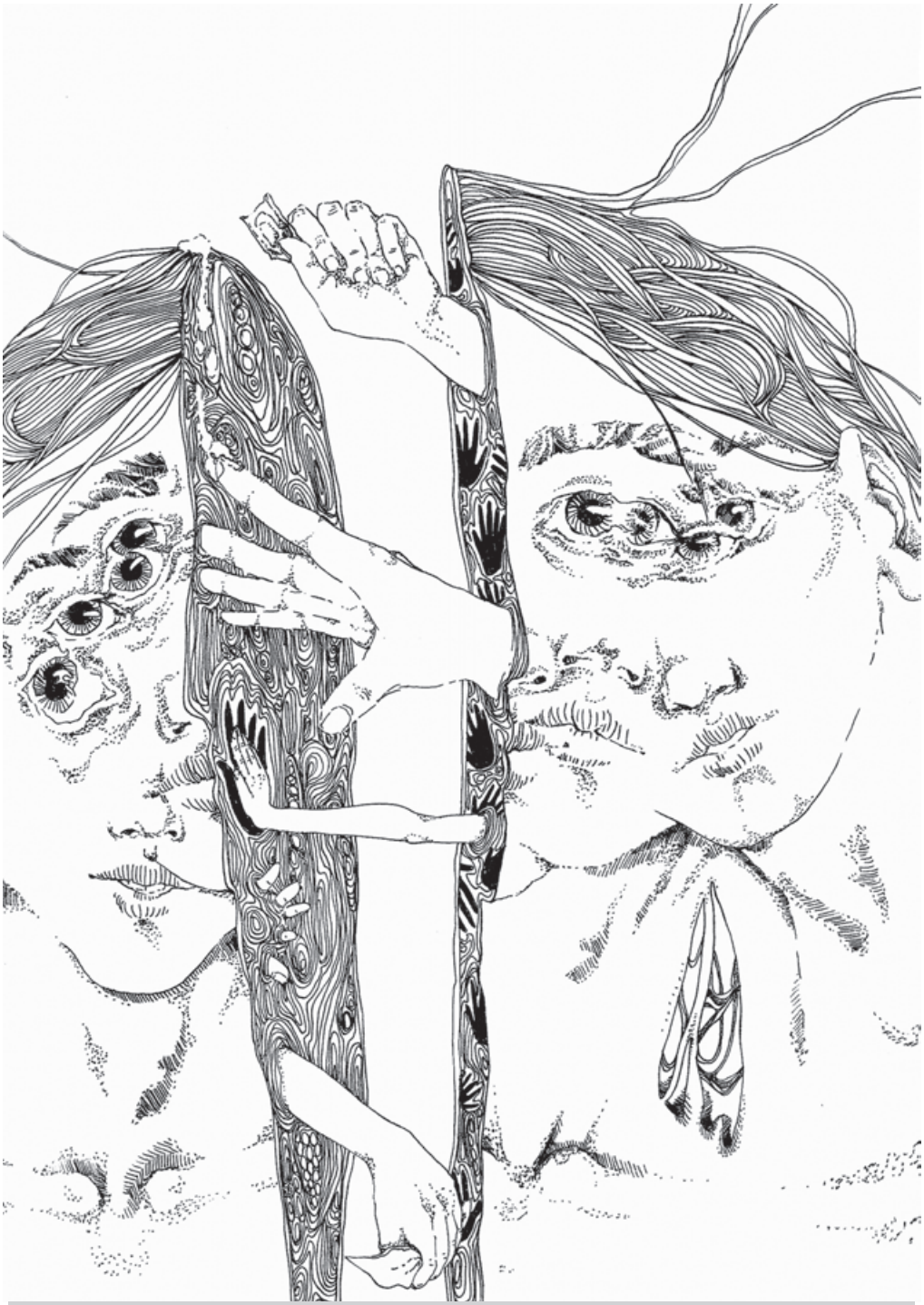

Szemán Petra: Falra száradó szerelem

SEMMI

Szájtátva bámul a semmi.
Fél bemenni.
Fél a mocsoktól,
mi koromtól
sötétlő bőrét
könyörtelenül átszínezi:
elkobozza tőrét,
torkát átdöfi.
De él, küzd még,
míg kék lángjaiban porrá nem ég
a fehérnek.
Tenyérnek
tüzes nyomát követi
majd sietve, s lelöveti
a megtért pogány lelkiismeretet.
Az ólom árnyékából szemetet
szór lábnyomaira.
Viskóba száműzi szégyenét,
széfben tartja gőgjét.
Klisévé avanzsál,
mikor a semmi semmire talál.
Jótékonyan tereli a halál
irányába, hisz' ott burjánzó
nyomor várja a gyáva, rohanó
szépet. Menekül gúzsba kötve –
relatív realitása szemen köpte.
Szikrát szór az ecset –
elvetélt ötlet;
a kés áldozatul esett!
Földbe döngölt urna
volt, mi seggbe kúrta
a koporsót – a sírásó
elképedve ordított; ó!
a publicitás szüzességet csorbított.
Gusztustalan orgiát
rendez; lilás-vörös orgonát
tűz a konty mellé.
Könnycsepp szánkázik a mellén.
Látod, a könny is könnyen lehet kurva,
mert ki mondja meg: mi a durva?
Sikolt, hogy fáj! de jobban fájna,

ha az élet mindenkit agyondugna!
Így csak lassan fojtogatva
vált ki fájdalmat.
A gúnyt híva
taszítja az összes szenvedőt a
letargia mocsarába.
Szájtátva bámulja
most ő is a csodát:
nem kínozhatja tovább
elkorcsosult lelkű áldozatát.
Irigy szeme sárgából bíborra vált:
most aztán vörösre
festi saját vére
egész valótlanságát.
De nincs abban semmi
érdem, piktornak lenni
bérben, ha eleget tenni
vérben úszó,
ódon modernizáció
törvényének nem tud.
Ezért fut.
Később a nyugdíjas semmi,
ha megunt semminek lenni,
s ereje nem maradt magát kerékbe törni,
kötőtűjébe dől rögvest, ha már nem bír többet vedelni.
Miután megerőszakolta egy epigramma,
s felpofozta saját szatírája;
a tömény irónia
nyel nagyot:
balladai homály obskúrus lenyomata
marad csak ott.
Zsarnok, megragad temetői zsargont;
magából tartalmatlan szavakat ont:
béka poraidra!,
meg pók, csiga és giliszta!
Rohadj el, bomolj, szűnj meg!
hasítsa ketté döglött, lüktető tested
a remény szelleme; megölted,
felaprítottad őt:
mint a ribancot, csaló szeretőt.
Feláldoztad a nemest is.
A száműzött katarzis
kudarca felőrli sikolyait.

Tükörbe szalmaszálat hajít
az áruló hullája…
Szájtátva bámulja
most agonizáló társát,
várja haragja hatását.
Ordenárén tombol,
trombitál és táncol,
és próbál nem a halál kurvája lenni…
Szájtátva bámul a semmi.
Fél.
Pedig nem él.
De retteg. És fél.

HUSZONKETTŐ

csak a könny egyedül,
vele könnyen elül,
pedig attól fáj a magány,
hogy a lantból előtör
az isteni tőr, ’s
szivemet szabdalja vadúl,
az a kín, ami cseng,
az a hang idebenn:
velük éled a néma halál.
a vad viadalban a
hajnali harmat a
sebből ömlik alá:
lágyan buggyan,
cseppen, csurran,
a bú keserű
ondója talán.
lelkem is issza,
sár veszi vissza,
még az eső is
dalra fakad tán.
s a könny újfent
pocsolyára talál.

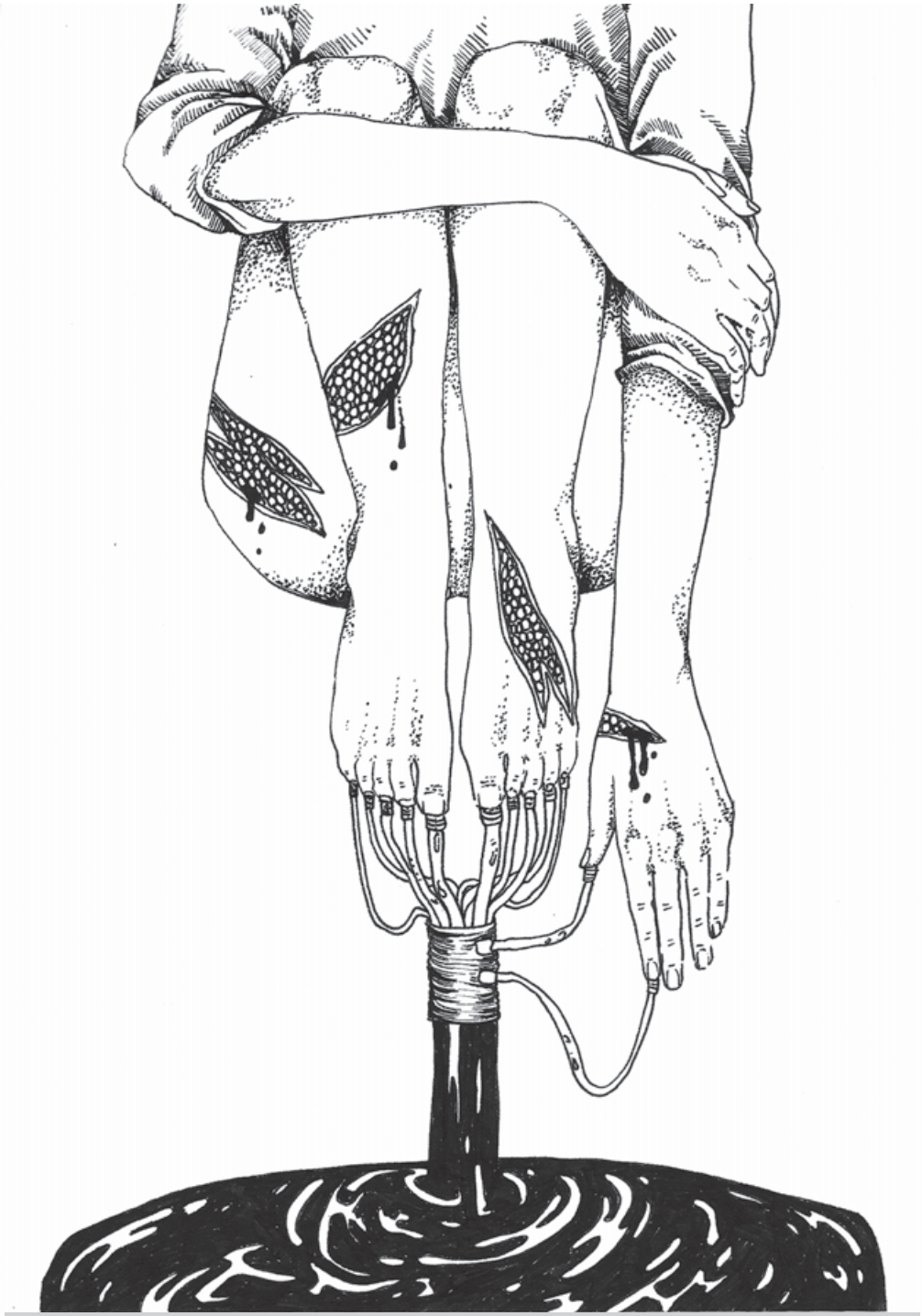

Szemán Petra: Huszonkettő

KISPÁL ÉS AZ INDIÁN

teremőrök és zenészek,
amatőrök és merészek,
a kovácsok, ácsok, méhészek,
kabócák és kérészek,
biztosítók, kertészek,
ellenőrök, féleszűek,
szerintem itt mindenki részeg.
csak én vagyok jól elázva,
részegít az –OH hiánya.
kócosan és megtépázva,
és csak állok,
absztinálok,
körbenézek,
mégis hányok.
hímringyók és halott lányok,
büdös stricik, mocskos árkok,
parlamenti sztárolások,
ellopások, megcsalások,
hétköznapi átbaszások.
a könny elönt és szót okádok.
sírok én, hánynak mások.
tiszta szívből és lélekből,
tüdőből és mindjárt fejből
régi kispált dúdolok,
odakint – a szúnyogok,
mint ósdi, tetves bútorok –
megértő béke ragyog,
gyilkos indián vagyok.

ÖRDÖGI CŒUR

markolom
az arcomon
a feliratot,
karcolom,
ráncigálom
ki alóla,
cafatokban
lóg le róla.
levágta ott,
a tüskét,
a levelet,
azokat,

fityiszt mutat
a lidércfény,
masnit kötök,
pirosat,
cukrot öntök,
legyen kemény,
édes, tömény.
kertelve kötöm
az orrodra.
hogy kellesz.
akármi lehetsz,
zöldszemű szörny,
citromból facsart könny,
locsogó közöny,
ketyegő műköröm,
kisbolygó – odaköltözöm!
mélázó manó,
haragos, bohó.
állástalan ripacs,
úton-útfélen pipacs,
vagy visszhangzó taccs!
a színes pofon
az arcomon,
hogy tudjad:
beléd pirulok.
mosolyogva add,
visszamosolygok!
kukába dobott aura,
kinyalt joghurtosdoboza
lesz a társadalomnak.
neked, nekem,
kezed keresi kezem,
lekezelem.
guberáló görbe
hátú gróf vagy báró,
pikk bubi meg káró,
az vagyok én.
ott a bal agyféltekén
körbecikázó
álommanó.
kemény dió
szeretve lenni,
vagy úgy tenni,
teng'ni-leng'ni,
elfeledni,
ki is vagyok –

TÉBOLY RECEPTRE

reszeld le az agyad
a sajtreszelőn.
facsard ki tenyeredből
a vért; szemeidből
a tengervizet,
cseppekben pont hetvenhetet.
megrekedt szavaid
piszkáld ki gyengülő fogaid
közül,
körülbelül
egy perc alatt
megalvad
a szájsarokba
szorult mocska
a világnak,
mit késheggyel is vájhat,
ki mégsem kaparhat
semmi.

bódító benne lenni,
lila gőze belengi
egész lényed,
szempillástul mindened,
gondod, májad, kényed.

gúnyból egy csipet,
maréknál ne többet!
szánalmat keveset,
attól összeeshet!
szórd meg jól bánattal.
fájdalmat kétszer tégy bele,
köpjed le,
sötétséggel töltsd tele!
csöppnyi katatónia
az álmatlanságba.

forrald fel,
ügyesen keverd el,
és mehet is bele
agyad reszeléke!
kicsavarva, leszűrve,
minden büszkesége
pohárba töltve.
kergessük a tébolyba be!

vállfára akasztom
minden bánatom,
rá a kalapom.
ha kéred, eldobom,
ha nem, odaadom.

közönyös boldogsággal,
átlátszó balgasággal.

ízlés szerint sóval-borssal,
halálvággyal,
porcukorral,
szeletekre vágva tálaljuk,
a maradékot a konyhában hagyjuk.

jó étvágyat –
köszönöm.

ALUDTAM EGY ÉLETET MAGAMNAK

I.

Esik.
A robogó ülésén kis tócsa. Rozsdás a sárhányó, csak most látom. De azért még jól megy a kicsike.

Az ablakom nem szigetel, beszökik az eső illata, felhígul tőle a spagettiszószos konyhaszag. Kimossa a párnákból a kézkrémet, a szőnyegből a lecsöppent méz savanyodó aromáját.

Eltört egy tojás. De meglett az olasz–angol szótár.

Mikor kivittem a szemetet, megtaláltam a pizzás dobozon a nyomulós futársrác telefonszámát, meg négy betűt. De vagy hívni akart, hogy „COME”, vagy Cômenak hívják.

Ma megint átrendeztem a könyveim, de így se férnek el. És levelet kaptam Palermóból. De az eső vonzóbb, nem megyek vissza.

Bár a felmosásból nehéz létezni, találtam egy ócska függönyt, azon keresztül nézem az esőt.

Már egy olcsó napilapba is hagynak firkálni. De a könyvemet nem veszi senki.

A szomszéd megkérdezte, nem szerepelnék-e a filmjében, mert alkatilag megfelelek a karakternek, és sztár lehetnék. Fura, de a franciák föl se veszik, ha angolul küldöm el őket a picsába.

Találtam viszont egy antikváriumot, ahova embert keresnek. Lehet, hogy a fölmosóvödör helyett végre bámulhatom a könyveket.

Igaz, nem így képzeltem el az egészet. Folyton csak nyúztak és szívták az agyam, hogy találjam ki a jövőmet. Aztán ez lett az eredménye. De attól még jobb így, mintha elterveztem volna.

Hiszen senki sem ott van, ahol akart lenni.

Az eső kövér cseppekben csúszik le az üvegen.

Kulcs csörög a zárban.

Nézem, ahogy belép az ajtón.

Látom a nedves, vörös tincseket az arcára simulni, ahogy a víz csöpög a táskájáról. Nézem az elázott pulóvert, ami kihangsúlyozza formás melleit.

Nézem, ahogy mosolyog.

Hiszen rám mosolyog.

Pedig szerettem mást is. Szerettem másképp is.

De ebből már nem akarok felébredni.

II.

Lassan fölmelegszik a vizes ablaküveg. Bambulunk bele a csöppeken át a városba. Gőzölög kifelé a kezünkből a kávé – a feketéd és a világosbarnám.

Gondoltam, visszagondolok a mostra. Aztán később meg majd az akkori mostra. Rapszodikus nosztalgia.

Amikor a kavargó, kiszámíthatatlan Szép már csókkal ébreszt, nem ajtókaparászással.

Amikor mosolyog rám a friss kávé, és nem savanyodik meg benne a tej minden alkalommal, ha csak ránézek.

Amikor nem forog a szívem a kukában, ha látom őt.

Amikor nem kerget a szőke féltékenység lobogó hajjal, kacagva, tramplisan.

Amikor a szürke plafont ketten nézzük.

Amikor már nem terít rám tövisből szőtt takarót az éjszaka.

Nosztalgikus rapszódia.

A régi mostban a fürtök csak tincsek voltak.

A zöld szempárt még sötét pillák ölelték.

És haj helyett a szakáll volt vörös.

Szerettem másképp is, hiszen függeni így is lehet.

Amikor még a magány fojtogatott reggel, délben, este, és a viszonzatlan vonzódásból kínlódás született rím-országban.

Akkor szerettem igazán.

És amikor egy volt az agyunk, egy a lelkünk, és nevetve koccint a szív, érzelem-fröccs, mosoly-koktél, az itallapnak nincs vége, és részegít a sóhaj is… akkor szerettem úgy tényleg, igazán, tisztességesen és becsületesen.

Jópontot egyikért se kaptam, pedig tényleg beleadtam apait-anyait.

Rettegtem, vonítottam, fintorogtam, lökdösődtem, szontyolodtam, színészkedtem.

Aztán összekaparódtam, grimaszoltam, vigyorogtam, ugráltam, hecceltem, vicceltem, enyhültem – tanultalak.

A kávék még mindig össze-összegőzölögnek. Elprüszkölöm az orrom elől a rézfényű hajszálakat.

Álmodni mertem róla, de nem hittem.

A mostban sem hiszek, csak itt vagyok.

Itt, ahol idegesítő pizzafutárok írják a számukat a dobozra. Ahol az utca nem válófélben lévő házaspártól, hanem magányos macskáktól visszhangos.

Itt, ahol lelketlen főnökök alkalmazzák egymást, és ahol minden este leesik a falról a kép, mert döngetik, mintha az életük múlna rajta.

Abban sem hiszek, hogy ez így van, vagy hogy így lehetett volna, meg hogy boldogan… csak amíg meg nem halunk. Vagyunk. Az én Rapszódiám.

Valahol elveszve kallódik egy múzsa, és tudja, hogy ide taszított a világ. Tudja, hogy a lelkem naplója, az agyam jegyzetei neki szólnak mind. Pedig nem neki vallottam örök és halálost, nem neki pityeregtem és könyörögtem és nyögtem maradjvelemeket. Neki nem mondtam semmit. Ez a nosztalgia.

Van az úgy, hogy elfogy a gőz… hogy ebből már ne ébredjek fel.

Szászi Zoltán

NA DE MIT AKAR SZABÓ EMESE –

AVAGY KRITIKAI JELZÉSEK ÉS AVATÁSSZERŰSÉG (SZABÓ EMESE ÍRÁSAIRÓL)

Lehet-e alig féltucatnyi versből valamiféle véleményt formálni azok írójáról, vagy több kell a megismeréshez – ezzel a magamnak feltett kérdéssel kezdtem el Szabó Emese verseinek olvasását. Arra a következtetésre jutottam, lehet, és ezúttal kell is véleményt formálni, addig, amíg a versanyag is, és a szerző is képlékeny, amíg az amúgy kiforrásra váró tehetségben még nem rögzültek semmiféle manírok, nem gyökeresedtek, kövesedtek meg stílusjegyek.

Szabó Emese írásaiban izgalmas lendületet érzek, látok. Ami néhol persze olykor ki is sodorja őt a saját hangulatából, néha elragadtatja magát. Már nem ő ír, már a rím viszi, már a beindult szöveg gerjed, a szerző nem is tudatosítja, mit akart kezdetben, merre is a merre, mi legyen a micsoda, mert az ütem, a rím elszabadultak. Aztán meg egyszerre csak ugyanabban a versben akár megint fegyelmezett gondolatiság váltja fel a zaklatott ritmusba beleszédült szöveget. Ez most még, a pálya elején, mondhatnám, előny. Bizonyítéka annak, hogy Szabó Emese nem megjátszós kislány, hanem magát adó egyéniség. Ami mindenképpen érdeme, előnye ennek a formálódó poétikának, az a sajátságos önreflexiós képesség. Már most el lehet mondani azt, hogy Szabó Emese versei „szabóemesések". És ez nagyon jó! El lehet mondani, hogy magát, érzelmeit, gondolatait képes bizonyos esetekben olyan nagyvonalú rálátással kezelni, amely egyszerre tud kijózanító és elkábító lenni. Ki akarhat emberként, akár férfiként, akár nőként ennél többet, mint amit a költő az *Ördögi cœur* című versében megír: „szeretve lenni, / vagy úgy tenni, / teng'ni – leng'ni, / elfeledni, / ki is vagyok".

Igazán figyelemre méltó, hogy az időmértékes lüktetés, a kissé régiesnek, netán elkoptatottnak, lerágottnak mondott téma, a magány és a halál kérdései egészen meghökkentő képeket magukkal sodorva jelennek meg a *Huszonkettő* című versében. Ezek a sorok itt például: „a vad viadalban a / hajnali harmat a / sebből ömlik alá" – akár egy hősköltemény sorai is lehetnének, de nem azok, hanem egy lírikus önvallomásban lüktetnek. Azt értem, érzékelem és részben elfogadhatónak is tartom, hogy a szerző a rímelést kiemelten kezeli a *Kispál és az indián* című versében, ám ha őszinte akarok lenni magamhoz is, meg az alkotóhoz is, akkor azt kell leírnom, hogy harmadik vagy negyedik elolvasás után már zavarón hatnak a szinte ugató ragrímek. Ha szándékos cél volt ez az elidegenítés, kalapom emelem, de valószínűbbnek látom, hogy egy fejben tekergő, talán más által megírt dalszöveg (nem véletlen a *Kispál és az indián* cím?) ritmusára kezdett el kibomlani ez a szöveg. Mit lehetne vele tenni? Néhány szándékos rímrontás vagy a szöveg áttördelése, átigazítása előnyére válhatna ennek a versnek, mert hangulata, a már említett és fontosnak tartott önreflexiós visszacsatolásai nagy erényei. Ebbe a versbe például beleférnek a slam poetryre jellemző enyhébb vagy súlyosabb trágárságok is, ha kellő lírai ellensúlyt kapnak a szöveg más részeiben.

Ezek a sorok például: „absztinálok, / körbenézek, / mégis hányok. / hímringyók és halott lányok, / büdös stricik, mocskos árkok, / parlamenti sztárolások, / ellopások, megcsalások, / hétköznapi átbaszások" – akkor kapnak, kaphatnak kellő figyelmet az olvasótól, ha ellensúlyokat, feloldásokat, valamiféle ellenpontozást is kapnának a versen belül. A *Kispál és az indián* című írásban ezt talán nem sikerült teljességében megoldani, de mivel úgy gondolom, nincs lezárt és végleges szöveg (pláne nem egy a pálya elején, első kísérleteivel dolgozó szerzőnél!), ajánlatos lenne ezt a verset még átgondolni, csiszolgatni, ragrímeitől megszabadítani, ívét felépíteni, mondanivalóját frappánsabbra faragni. Egyébként kipróbáltam, jól dudorászható lenne ez a szöveg, csak néhol bicsaklik meg. Két út létezik. Vagy kicsiszolni tökéletes rímekre és ritmusra, vagy szándékosan rontani, hangsúlyt adni bizonyos részeknek. Ezt a szerzőnek kell majd megoldania! A *Semmi* című verssel birkózgattam kicsit. Ennél a szövegnél olyan érzésem van, mintha több versötlet futott volna fel egy papírlapra. Egymást nem igazán segítő, inkább szorongató ötletek. A *Semmi* megfogalmazása, a semmi értelme és értelmetlensége egy kis közéleti lírával, némi slam poetry-becsusszanással, társadalomkritikával keveredik. Ennek a versnek egyetlen hibája van: sokat markol, de keveset fog. Mégsem kellene sutba dobni! Helyenként erős képei, izgalmas, belső ént megmutató vallomásai az erényei. Számomra zavaros kissé ez a részlet például: „De nincs abban semmi / érdem, piktornak lenni / bérben, ha / eleget tenni / vérben úszó, / ódon modernizáció / törvényének nem tud." Kérdezhető, van-e ódon modernizáció törvénye? S az vérben úszik-e? E kis mellékzönge ellenére van ereje a *Semmi*nek (legyek akkor kissé én is zavaros), a semmilyen élet tiszta és őszinte kritikája szeretne lenni, ha kissé borzasan, csapzottan is.

A *Téboly, receptre* jellemzően önreflexiós szöveg. Egyetlen hátránya a túlírtság! Szabó Emese még szereti a saját szövegét (nincs is olyan poéta, aki nem szeretné), s itt még nem volt képes vágni, sűríteni. Kissé túlmagyaráz, túlbeszél. Az ilyen, erősen közhelyszerű sorokra például: „közönyös boldogsággal, / átlátszó balgasággal." – egyáltalán nincs szüksége a szerzőnek. Mert tud sokkal jobbakat! Már csak ezért sem kellenek ezek a közhelyek. A gúny, a felismerés, az értékek átértékelése mind-mind olyan tevékenység, olyan gondolatmenet, amelyek erős versbéli képekké nőhetnek.

Szabó Emese versei közt a legjobban sikerültnek, a legtisztábbnak a *Falra száradó szerelem* című opust tartom. Ez egyetlen szép és erős, igaz vallomás a nővé válásról, a szerelem tanulásáról, az életről, a felfedezésre váró testről és a dolgok következményéről. Végtelenül szimpatikus a kiábrándultság ennyire józan megfogalmazása. Súgnám, ez a stílus, ez a gondolatiság, ez az irányvonal látszik nekem a legjárhatóbb lírai ösvénynek, amit a szerző bejárhatna. Ebben már a visszacsatolás is letisztult. Ritkaság olyan jó költői kérdést olvasni, mint ezt: „jelent még valamit / az idő? / az eltelt és elpazarolt. / ami az első óvszer / és a párnádon hagyott / zsebkendő / között volt."

S a végére hagytam a prózaverset, az *Aludtam egy életet magamnak* címűt. Azért a végére, mert ez egy teljesen letisztult, „szabóemesés" írás, és ezt az irányt is szívesen látnám a pályán induló fiatal költő ívelésében. Akiben nagyon bízom. Mert erőt, tisztaságot mutatott, nem szégyelli a versírás gyerekbetegségeit sem, miközben úgy válik felnőtté, gondolkodóvá, hogy máris rá tud látni önmagára, tudja magát szarkasztikusan és felülnézetből kezelni. Remélek egy szép pályát, erősödést, mindenképpen folytatást. Szabó Emese! Jó lesz a költővé avatás. Ami részben most meg is történt.

„SZERETTEM VOLNA ZENÉLNI A SZAVAKKAL"

BESZÉLGETÉS SZABÓ EMESÉVEL

Irodalmi Szemle: Hol kezdődött el ez a történet? Mi volt az első rímpár, amit nem tudtál kiverni a fejedből? Mi volt az első felülstilizált beszólás, amit nem voltál képes nem felírni egy cetlire?

Szabó Emese: Valamikor réges-régen, egy távoli galaxisban, mikor még kicsi voltam, rájöttem, hogy bizonyos szavak jól hangzanak egymás mellett. Aztán jött egy kedves és figyelmes irodalom-tanárnő, aki addig ügyeskedett, míg bele nem magyarázta az agymenéseimbe, hogy azok irodalmi értékkel bírnak. Akkor hittem először, hogy tudok írni. Aztán jöttek kritikus pofonok, és elkezdtem azt hinni, hogy majd egyszer fogok tudni írni. És akkor jött egy őrült, aki saját bevallása szerint nem is olyan őrült, és aki szerint jó volt, amit csinálok, de ha egyszer lesz pofám az ő borzasztóan felül-, vagy éppenséggel kegyetlenül alulstilizált beszólásaiból hasznot húzni, részesedést kér. Az egyik legemlékezetesebb ilyen beszólás úgy hangzott, hogy átvitt értelmű képletes közhely. Kíváncsi vagyok, ezért hány százalékot kérne.

ISZ: Verseid olvasása közben a szabályos rím-ritmus és az ebből kitörő entrópia között szlalomozik az olvasó. Vagy épp szörfözik a szövegáradásban. Mi hozza mozgásba ezt az áradást, a zene vagy a szöveg?

SZE: Mindig odavoltam az impresszionistákért, szerettem volna zenélni a szavakkal. Szórakozásképpen gyakran játszom a különböző hangzású szókapcsolatokkal – akár a perverz, szürreális mivoltuk miatt, akár pusztán a zene miatt. Sokszor inkább a ritmusra koncentrálok, de általában csak közben veszem észre, hogy már nem én kiáltok, csak a föld dübörög. Máskor direkt a hangzás a fő, ami szintén az utólagos kínlódások közben tűnik föl, de a kettő együtt vagy nem megy, vagy észre se veszem, hogy működik. Előbb-utóbb rájövök, hogy nem emlékszem, mit akartam, de valamiért így is jól néz ki.

ISZ: A ritmussal való játszás talán éppúgy a számokhoz kötődik, mint egy „másik éned" – matematika szakra készülsz ugyanis Prágába. Bár nem példátlan ez a jelenség, de mégis: hol találkozik ez a két nagyon különböző dolog?

SZE: Lesz ott sok programozás, talán a fizika is becsúszik, de a kapcsolat valahol az elvont és nem létező kifejezése, meghatározása és bizonyítása, és döntsd el, hogy a matekról vagy az írásról beszélünk-e. A legkonkrétabban kimutatható kapcsolat, hogy fizikatételek tanulása közben meglehetősen irracionális szimbólumokra lehet találni, illetve elképesztő párhuzamok vonhatók az érzelmi konfliktusok és a képletek között. Az interferencia például a párkapcsolatok metaforája – hullámhegyek, hullámvölgyek, és vagy van harmónia, vagy nincs. Persze a rezgőmozgásban mindenki lás-

son, amit akar, ki-ki a maga aberrációja szerint. Mondjuk, hogy technikai impresszionizmus vagy matematikai szimbolizmus, valahogy így hangozhat egy diagnózis.

ISZ: A prózával is szemezel?
SZE: Szemezni szemezek, de az nem elég. A szemtelenül rossztól teperek keményen a szemrevaló felé, de tisztán még nem megy. Csak szódával, jéggel, hígítva. Verses próza, nevezhetjük így, te is így nevezted. Mert a cselekményekkel mindig összeveszek.

ISZ: Ha jól tudom, ez az első publikációd. Vannak további terveid, publikálásra szánt anyagaid, esetleg egy első kötetet sejtető képzet?

SZE: Jól tudod; anyag persze akad, bár sokszor csak fejben, a kötetet sejtető képzet pedig gyerekkori álom, és határozottan van, de távolinak tűnik. A tervek pedig abban merülnek ki, hogy a ti fületek rágásával elérjek valamit, és itt szoktak az őrült tudósok ádázul kacagni menő visszhanggal, igaz?

ISZ: És a háttérben is épp villámlik. :-) Arra még mindenképp ki kell térnünk, hogy kik azok a szerzők, szerzetek, akik inspirálnak?

SZE: Már említettem őt, aki részesedést kérne, de erről, róla jobb nem is beszélni. Bukowski az abszolút indító erő, példakép, imádom, ahogy a kötetei lapjaiból árad a füst, az alkohol bűze és a bűn. Ahol pedig kapcsolódik a zene a költészettel: Lovasi András és Kiss Tibi, és esküszöm, tanítani kéne őket. Egy frissebb rajongás Nick Hornby, mert olyan laza és pihentető, hogy szinte ponyva. Simon Marci nagy hatást gyakorolt, azóta „vádol" időnként Zoli (Szalay Zoltán – *a szerk megj.*) slammeléssel, de nem sok bizonyítéka van. Itt-ott Závada Péter, Esterházy Péter és abszurd módon Örkény és Shakespeare is. Vagy a klasszikusok hallgatása közben kezd el keringőzni az agyam.

ISZ: Például?
SZE: Arra, igen, de nem jó szó a keringő. Wagner, Rimszkij-Korszakov, Muszorgszkij, Edvard Grieg, mellettük lehet színtisztán megőrülni, például. Igazából bármi jöhet; inspiráló összekötni Závada Pétert és Rimszkij-Korszakovot. Muszorgszkij pedig Simon Marcival kompatibilis, a polaroidjai átlényegülnek a kiállítás képeivé, és így tovább. De a csönd még mindig veri mindegyiküket.

ISZ: Szászi Zoltán azt kérdezi szövege címében: Na de mit akar Szabó Emese? Szabó Emese mit válaszolna a kérdésre?

SZE: Szabó Emese valszeg azt válaszolná: na de mit akar Szászi Zoli? Meg azt, hogy a mitakarás egy köztudottan ingadozó állapot, és biztosan nem nyögés a vége.

KOVÁSZ - GYAKORNOKI PÁLYÁZAT

Az Irodalmi Szemle szerkesztőgyakornokot keres. Amennyiben érdekel az irodalom és a lapszerkesztés, és 1989. december 31. után születtél, most csatlakozhatsz az Irodalmi Szemle stábjához, és az Irodalmi Szemle online felületén saját rovatot kaphatsz.

Jelentkezésedhez a következőket csatold:

- szakmai önéletrajzot,
- egy rövid motivációs levelet, amelyben kifejted lapszerkesztői elképzeléseidet,
- egy saját írást (pl. recenzió, beszámoló egy kulturális eseményről).

A fenti dokumentumokat küldd a szalzo@gmail.com e-mail címre vagy lapunk postacímére: Irodalmi Szemle szerkesztősége, Spolok Madách Egyesület, P. O. BOX 7, 820 11 Bratislava.

Jelentkezési határidő: 2015. június 31.

A jelentkezők közül az Irodalmi Szemle szerkesztői kiválasztanak egyet, aki 2015 szeptemberétől Kovász címmel saját rovatot kap az Irodalmi Szemle online-on, amelyet honorárium fejében 2015 végéig szerkeszthet. Szlovákiai lakhely előnyt jelenthet.

Tőzsér Árpád

KEDVES BARÁTOM!

DUBA GYULA 85 ÉVÉRE

Reményi József Tamás írja az egyik könyvemről szóló írásában: „Értekező prózájában is játszótársakkal veszi körül magát (mármint én – *T. Á. megjegyzése*): Cselényi László, Duba Gyula, Grendel Lajos életművét csak Tőzsér tudja oly természetes, spontán módon, nagyvonalú szigorúsággal bekapcsolni az egyetemes magyar irodalmi diskurzusba."

Ments Isten, hogy valaki azt olvassa ki az idézetből: a felsorolt alkotók rajtam keresztül léptek be abba a bizonyos diskurzusba, mert az természetesen nem volna igaz, de annyi igaz az aperçu-ből, hogy szellemi „játszótársak" nélkül halálos légszomja van az írónak (Kosztolányi ismert versében valószínűleg ilyen értelemben is szó van a „játszótársról"), s nekem már csak pozsonyi és szellemi szomszédságunknál fogva is hosszú-hosszú évtizedek óta kollégám, közeli „játszótársam", vitapartnerem a három jelzett úr, tehát a napokban immár 85. születésnapját ünneplő Duba Gyula is. Körülbelül egyszerre kerültünk föl vidékről Pozsonyba, az ötvenes évek közepe táján, s azóta „játszunk" havas teleket s hosszú-hosszú őszöket, játszunk irodalmat, filozófiát, történelmet, kígyót, madarat, hosszú utazást, vonatot, hajót, s igen, nem kevésszer bizony halált is.

Ezekről a közös komoly „életjátékokról" szól az a Duba Gyulának címzett terjedelmes verses episztolám, amelyet itt most újraközlünk, remélve, hogy a jeles születésnap új aktualitást ad neki.

1983-ban írtam, az egy évvel korábban megjelent *Örvénylő idő* című, talán legjobb Duba-regény hatása alatt.

Javában „örvénylett" körülöttünk is az idő. A husáki „konszolidáció" tizenötödik évében érződött, hogy e második „sötétségkorszak" már nem tarthat sokáig. Nem az 1989-es világfordulat eljövetelét éreztük (azt senki sem sejtette), de meggyőződésem, hogy Husák akkor is megbukik '89 táján, ha a Gorbacsovi „peresztrojka" csak később következik be. A Gorbacsov nélkül bekövetkezett csehszlovák rendszerváltást talán nem bársonyos forradalomnak, hanem a „fűtők lázadásának" nevezték volna, de mindenképp sor került volna rá. (A nyolcvanas években számtalan korábbi ellenzéki értelmiségi végzett „földalatti munkát", kereste fűtőként a kenyerét.) Sorra jelentek meg a hazai ellenzéki tiltakozások (Charta 77 stb.) s a külföldi Husák-ellenes támadások (Václav Havel könyveit nyugati kiadók adták ki), s ismert a hazai magyar ellenzéki mozgalom ténykedése is.

Kevésbé ismert a hazai (szlovákiai) magyar lapok és irodalom „ellenzéki" hangolása. Pedig a hamu alatt ott is izzott a parázs. Gondoljunk csak Grendel Lajos könyveire (*Éleslövészet*, l981; *Galeri*, l982), amelyekben elvben ugyanaz az erkölcsi lázadás folyt, mint Havel pamfletjeiben.

S bizonyos értelemben ide sorolhatjuk Duba Gyula könyvét, a szintén ekkor megjelent *Örvénylő idő*t is. Duba persze

nem lázadó alkat, könyvének parabolája nem az ellenállásé, de azzal, ahogy a személyiséget megbénító totalitarizmus kellős közepén ő is az etikát, a szabadságot és a szeretetet teszi meg regénye kiszögelési pontjaivá, közvetve és áttételesen tulajdonképpen csatlakozik Grendel mély lét- és erkölcsfilozófiai alapozású ellenzékiségéhez.

S ezek után legyek szerénytelen, s mondjam, hogy mindezekről a létkérdésekről (s persze mindenekelőtt Duba Gyuláról és a könyvéről) akart szólni az én *Örvénylő idők*ben című episztolám is? Ítélje meg az olvasó, hogy miről szól, s hogy harminckét év elteltével szól-e még egyáltalán valamiről.

S ha netán valóban semmiről sem szólna, a kezdő sora minden bizonnyal ma is beszédes és érvényes: *Kedves Barátom!* Duba Gyulához hatvanéves töretlen barátság fűz. S hihetetlen, szinte metafizikai rejtelmeket érzek e tényben, hogy ennek a hosszú-hosszú irodalmi-szellemi-„játszótársi" kapcsolatnak a jegyében még most, 2015-ben is azt mondhatom neki (én, a nála csak alig fiatalabb pályatárs): Isten éltessen, Kedves Barátom!

ÖRVÉNYLŐ IDŐKBEN
DUBA GYULÁNAK

Kedves Barátom,
egyre kevesebb az ember,
akinek azt mondhatom: barátom.
Valami szűkül köröttünk.
Talán a nyelv artériái meszesednek
s agyunk tátongó pitvaraiba
a tegnapi jelentést ma már csak hiányosan közvetítik.
Meglehet, így van.
De a utóbbi időben
mintha túl nagy jelentőséget tulajdonítanánk a nyelvnek.
Csak tegnap volt, hogy a szemantika hatalmas varsáival
a valóság teljességét is beboríthatónak véltük,
s a varsákon kívül úszkáló halacskákat, sőt cápákat
nem létezőknek tartottuk, mondván,
hogy mindaz, amit az ideális nyelv sémája nem vesz be,
nélkülözi a tudományos értelmet.
Következésképp a filozófusok a valóság helyett
pusztán a nyelvet kezdték vizsgálni,
s világkép helyett mi, költők is
nyelvképeket festettünk.

S most, hogy lelkünk, sőt kozmoszunk akváriumában
egyre több megnevezhetetlen
uszonyos iszony úszkál,
s az ember az embertől
egyre távolabb kerül,
ítéletünk megint csak a szavak
inerciái között mozog.
Kígyót, békát kiáltunk a nyelvre.
Azt mondjuk: Auschwitz és Dachau kompromittálta,
azt mondjuk: hazug ideológiák hitelét vették,
s reménytelenül állunk valami sötéten hömpölygő folyam két partján:
nem értjük egymást –
A szavak sajkái üresen bukdácsolnak parttól partig.

De valóban olyan egyént, erkölcsöt,
értelmet formáló anyag
a nyelv matricája?
Valóban elég lenne az állítmányok és jelzők
elektronjait tisztára csiszolni,
s ember emberhez máris közelebb kerülne?
Nem tudom, csak azt tudom, hogy
elolvastam új regényedet, kedves barátom,
s mint kihez egy gyermekkorában megtanult,
de már elfelejtettnek vélt nyelven szólnak,
ámulva tapasztaltam, hogy minden
szavadat értem.
De mit szemérmeskedjem:
nemcsak hogy értem, hanem
azzal a torokszorító sírással küzdök közben,
amellyel éneklő parasztasszonyok
szavát szoktam hallgatni:
ősanyák üzenetét az idők méhéből,
egykori közös eredetünkről.
Könyveddel új-régi jelrendszert alkottál, kedves barátom.
A paraszt középkor odvából kivartyogó Öregmama,
a munkába beleszakadó Gazda,
az emberbe fehér dühvel kést vágó Labanc Jozsó
s az egykori falu tárgyai, melyek
azóta már múzeumok és városi lakások falait
díszítik, de könyvedben még mozdíthatatlanul helyükön lógnak,
egy nyelv előtti állapot torokhangjai,
egy új-régi nyelvé, melyet nem lehet megtanulni,
mert nem vetülete valaminek,

hanem maga a valami,
anyagtalannak tűnő emlékképeink
súlyos anyaga egy másik létben.
De azt a létet még közösen éltük meg, olyan
közel az erdőhöz, földhöz, fákhoz,
hogy szinte szavak, fogalmak nélkül.

1970 táján – emlékszel, kedves barátom? –
a mi városnegyedünkben egy reggel
víz helyett olaj gurgulázott vízcsapjaink torkából elő.
Én világvégére gyanakodtam, de csak az történt,
hogy a közeli olajfinomító bűzös beleiből
a fekete lé átszivárgott a kutak
kristályos veséibe, s onnan vízcsapjainkba.
Akkoriban egy tizenegy emeletes kripta
tizedik emeletén laktam.
A kripta lakóiról nem tudtam többet,
mint amennyit általában a kripta lakóiról
szoktunk tudni:
tudtam minden lakónak a nevét,
mert az ott volt az ajtók lapján.
Az arannyal, ezüsttel gravírozott,
vagy egyszerű fekete betűkkel felrótt
titulák alól csak a születés és elhalálozás éve hiányzott,
s emez utóbbi, ha a víztelenség még sokáig tartott volna,
talán mihamar oda is kerül a nevek alá.
Én például a belvárosba, a Pipigrill nevű csirkecsárdába
jártam vizet inni, mert ott a vendég
– miután dagadtra tömte magát grillcsirkével –
az erre a célra beszerelt vízcsap alatt
megmoshatta zsírtól csöpögő kezét; én pedig mindig
úgy intéztem a dolgot, hogy a kézmosás ürügyén
jókat ihassam két markom csanakjából.
Szóval ilyen körülmények között nem tudom,
hogy meddig bírtam volna még, hogy a vízcsenés
állandó feszültségébe s a sok csibehúsba
mikor rokkantam volna bele,
s az a bizonyos évszám mikor került volna valóban oda
a nevem alá, ha egy reggel csoda nem történt volna.
A csoda pedig úgy esett meg, hogy a falum rég elfeledett ivókútja
(egy zöld mohás vascső, egykor egyenesen a Csere-hegy oldalából
meredt ki, s indította a Macskás-patakot a Rima habjai felé)
tizenegy emeletes elegáns városi kriptánk mellé költözött.
Ahogy kinéztem az ablakomon, lányokat és menyecskéket láttam
– kezükben vödrökkel s korsókkal – a kútra sietni.
Az ömlő vízsugár mellett pedig – vödreiket gondosan lábukhoz téve –
pletykás vénasszonyok vitatták a falu ügyeit.
Miután kétszer is megdörzsöltem a szemem s megállapítottam, hogy az
általam hegyoldalnak vélt valami egy hatalmas ciszternás kocsi
zöldellő-pirosodó oldala, de egyébként minden egyezik gyerekkorommal,

magam is felragadtam egy ötliteres fonott korsót, s mentem
gyermekkorom ivókútjára. Megjegyzem, a vízszerzés mellett
K. Paulával is találkozni akartam, akiről tudtam,
hogy szintén így reggeltájt jár tulipános csecseskorsójával a kútra.
Ebbe a lányba én már ötéves koromban szerelmes voltam,
tizenkét éves koromban pedig egy búcsú tolongásában
kihúztam hajából a piros szalagot, s esténként, elalvás előtt
sokáig csókolgattam. Akkor persze még nem tudtam,
hogy tulajdonképpen a szexuális fetisizmus nevű súlyos
betegségben szenvedek, mint ahogy azt sem tudtam,
hogy harminc-egynehány év múlva majd
a környezetszennyezőknek köszönhetően
újra találkozom gyermekkorommal s K. Paulával.
Fogtam a kisüstitől messze szagló fonott korsómat,
s indultam a piros hegy alá vízért.
K. Paulával persze a koroknak, a pántlika színének,
a kisüsti szagának, a volt, van s lesz időknek
e búcsúi tolongásában nem találkozhattam, de találkoztam
kriptalakásunk általam alig ismert lakóival,
s csodálkozva fedeztem föl, hogy élnek, hogy beszélgetnek,
hogy értik egymás szavát, sőt mosolyogni is tudnak.

Öt perc alatt megtudtam, hogy az ötödik emeleten, a télen, nyáron
nyűtt háromnegyedes rókabundában járó középkorú hölgy újságíró,
hogy van egy majmocskája, s a majmot Prutyinak hívják,
de most beteg (mármint a majom), hogy a kilencediken
egy bárpincérnő lakik, ki természetesen mindig éjjeles,
s így nappal Prutyit ő ápolgatja; hogy a lakásszövetkezetünk elnöke
az ötödikről holnap költözik a Várhegy alá, saját villába,
de az itteni lakását is megtartja, mégpedig úgy, hogy
már most tízéves fiára íratja, ami másnak
természetesen tilos; hogy V. doktor s harmincöt évvel fiatalabb
felesége a kilencedikről ma reggel „megint beöltözött",
(az eseményt újságoló házmesterné – lakik a földszint 3-ban –,
értetlen arcomat látva, elmesélte, hogy az öreg ráksebész
s fiatal felesége minden szombaton beöltöznek vadászruhába,
s elmennek vadászni, de puska nélkül, s hogy az öreg
otthon is nemegyszer beöltözteti feleségét a vadászmundérba,
s a szerencsétlen teremtésnek még főzni is úgy kell, sörtés kalappal a fején –
íme, egy újabb megrögzött szexuális fetisiszta! –
gondolom a dokiról ma, 1983-ban, mikor ezeket írom),
s a harmadik emeleten lakó magános öregúrtól megtudtam továbbá azt is
(egyedül őt ismertem korábbról a kriptánk lakói közül,
egy ízben lakásában is voltam, a parányi garzon

kész pálmaház volt, a vörhenyes szirmú tigrisliliomok,
oleanderek, a sejtelmes struccpáfrányok
s legyezőpálmák zöld füstként gomolyogtak a csöpp szobában),
szóval az öregúr elmondta, hogy ő már akkor nagy cikket írt az
olajfinomító gyár környezetszennyező hatásáról, amikor azt még
nem Slovnaftnak, hanem Apollónak hívták, s a birtokosa
nem a munkásosztály volt, hanem a párizsi Société Française Industrielle des Pétroles,
de akkor, 1926-ban, nálunk, Csehszlovákiában az „ökológia" szó még
ismeretlen volt, s a nagy latin szótárak lapjai közé préselve várta,
kifeszített szárnyú halott lepkeként, feltámadását.
De mit szaporítsam a szót? Tíz perc alatt – míg vártam,
hogy én is oda kerüljek a guruló kút közelébe –
többet megtudtam háztömbünk lakóiról, mint ott-lakásom tíz éve alatt.
A kút közös élménye közelebb hozott egymáshoz bennünket, mintsem
tíz lakógyűlés. S az ismerkedés nem állt meg. Másnap
a mozgó kút megint megjelent, harmadnap megint, s mindez hónapokig tartott.
A vízért járás közösséget szervező esemény lett az utcánkban,
pontosan úgy, ahogy az volt gyermekkorom ivókútja is.
A kútra járók között idővel K. Paulát is megleltem, habár most valószínűleg
nem K. Paulának hívták, mint ahogy a sorban mögötte izzadó
tizenkétéves-forma kamasz sem én voltam, de én is lehettem volna,
s nem kellett különösebben megerőltetnem magam, hogy a
kicsit odább pusmogó két asszonyságban B. Marira és Cs. Fánira
ismerjek, s tudtam, hogy Mari néni azt újságolja Fáni néninek,
hogy Vak Béla (természetesen nem a király, hanem egy húszholdas gazda,
aki azonban neves elődjéhez hasonlóan csakugyan vak volt mindkét szemére,
s akit a hatalméhes vad Rác Ilona, akarom mondani a felesége,
csak akkor engedett maga mellé az ágyba, ha a húsz holdból
a telekkönyvben időnként az ő nevére íródott egy-egy darab),
szóval a két asszony arról pusmogott, hogy Vak Béla tegnap
megint ráíratott egy lánc földet a gyalázatosra,
s láttam a komoly kaszásokat is, amint a távoli kaszálókra tartva
itt merítették meg korsajukat, s itt engedtek vizet a tokmányba a kaszafenéshez,
asszonyaik itt beszélték meg, hogy mit főznek, s hová,
a határ melyik részébe viszik az ételt aznap,
a legények, a lányok pedig itt váltottak szót,
látszólag semmiségekről, de minden semmiségben ott volt
a „szeretsz? – nem szeretsz?" ősrégi diszjunkciója.

Te pedig, kedves barátom, valószínűleg máris sejted,
miért mondtam mindezt itt el, minek e nagy kitérő,
s a tanulsága hogyan kapcsolható a mondandómhoz:
ott, akkor az utcánkat nem a közös nyelv, hanem a közös élmény
tette faluvá, közösséggé.

Most sem a nyelvvel van hát baj,
hanem az élményeinkkel, azok váltak valahogy privát üggyé.
Eddig csak saját percepcióink voltak ugyanazokról a magánvalókról,
most a saját percepciókhoz már saját magánvalóink is vannak.
A villanyégő saját nap a szobánk egén,
az asztalunkon a ventillátor saját szellő,
a falakon a rámák karámjaiba zárva
saját hegyek és erdők tolongnak, bőgnek.
S az ivókút már megint vízcsap számunkra,
s nem köt senkihez senkit.

De te, barátom, könyvedben megteremtetted számunkra
azt a közeget, amelyben még találkozhatunk: a mítoszt.
Visszavezettél bennünket abba az édeni korba,
amikor élményeinknek még közös tárgyuk volt:
a természet, s benne a közös munka.
Mikor beszéltünk: mintha egy nagy közös eposzt írtunk volna.
Mindenki írta, mert a tárgyat mindenki jól ismerte.
Sőt nemcsak ismertük: együtt éltünk vele,
közösségben az erdővel, fákkal, szekérrel, boronával,
s igen, még az állatokkal is: lovakkal, csikókkal, kisborjúkkal.
S mintha mindnyájan a Bölcs tanítványai lettünk volna:
az egyet nem neveztük kettőnek, az egyik dolgot a másikkal fejeztük ki.
Így népesítettük be a csillagos eget Kosokkal, Csikókkal, Szekerekkel,
így lett a falunk fölött komorló hegy Kerekága,
s anyám, ha sovány lányt látott, azt mondta róla:
csizmában is megvakarhatná a bokáját.
Az értelem szikrája nem a szavakból, hanem az összekoccantott
dolgokból pattant elő. Nyelvünk nem a töprengés, hanem a cselekvés nyelve
volt, s mi nem a szavakban, hanem a dolgok mozdulásában találkoztunk.
S te még ezen az ősi nyelven szólsz könyvedben, kedves barátom.
Ősnyelven arról az ősállapotról,
mikor még nem kellett találkoznunk, mert már a szó előtt találkoztunk.
Mások a történelmünket írják, te – ezen a nyelven –
mítoszt teremtettél történelmünkből. Olyan skanzent,
melyben a tárgyak nem a fogalmak szögén,
hanem mintegy saját magukra akasztva függnek.
Az ivókút csövéből, melyet te építettél ablakunk alá,
nem szavak csobognak, hanem emlékek, emlékeink, közös eredetünkről.
E kút körül mindnyájan találkozhatunk, vizéből
meríthetünk, s közben szavak nélkül
mondhatjuk egymásnak: kedves barátom!

(1983)

ózonborz

Új év, fejjel neki a szétjövőnek,
szőnyegrojtban megbotolva,
beütve fejet, jelszót, laptop
kirakatát, s mi semmi, nem kell,
onnét elragadva. Nyomva dudát,
míg van egyetlen egy bádogember
s gyávoroszlán, gyalog
sakktáblázni persze, reggel fel
és este le a rolló, semmin nem kell
háborogni, hátfájósan, büszkén,
megkopva és drónszemektől
szétmotozva, hátha optikai Bábel
épp ma nem szivárog, ráksejt – mint a
jégvirág a szürke űrbe – visszahalkul
benned, s nem indít el mégse tűzrakétát
törpeördög, minden gyógyír végre
hatni kezd, bár este mindezt már felissza
álomszomjas mémboszorkány, nem
juthatsz el sárga téglán mégse Ózhoz,
kapj öledbe, Dorka, új az év, de régi szívem
szalmazsákja, digitális testem veled
néha még az űrbe itt-ott elbicigliz',
addig ez az ólomrészeg lélek
legyűr minden földi tömegvonzást,
olyan, mint a vers, ha lendületbe jön,
tán szilveszter is lesz, amire
érthetővé s láthatóvá fékeződik.

ÖNJEKCIÓ

Látlak az éjfél kirakatában,
fésülöd frissen megfestett hajad:
babakádnyi véres óntükörben
megrögzült őrült pillanat.

Fésűd nyele csont, a foga jég.
Az idő kígyóként vonaglik
vörös csizmád sarkai alatt.
Szívedről itt most nem beszélnék,

minek a boncterembe tört arany.
Te vagy a védőoltásban a méreg,
a kín, a rossz gyümölcs a rügyben,

a szilánkokká széttört szenvedély.
Kilépsz a vérpiros sötétből hozzám,
s lassan ölsz meg, akár a bányalég.

EBÉDSZÜNET

Képernyő főzi a nyers világot
a szívnek megemészthetővé.
Pár gombnyomás, és feltálalva
minden: vers, hír és főzelék.

A hír, hogy nem történt semmi,
világot renget. A trollok
saját billentyűzetükbe dőlnek,
és ezt sem kéne immár kommentálni.

Itt-ott felbugyog egy szoprán
arról, hogy lám, minden egyszerű:
a sajtok vajpuhává érnek,

lázgörbék jéghideg tokjukba
csúsznak vissza, és nem is fájnak
már a sosemvolt szerelmek.

„MENTEM"

Hóban fürdik mindkét vállam,
zsebemben fekete fűcsomók.
Szívem egy égig pöckölt jól
megégett vérnarancsmag.

Mit kezdjek azzal, hogy
törölted önmagad a létezésből?
Elefánt talpa alá szorult
rózsasziromként porrá

égett kottából játszik egy
sakkban hülyére vert nagyzenekar.
Éjféli szivárványban fürdöm.

Eltűntél fényképeimről,
átírtad mátrixát a Földnek
ezzel az egyszavas búcsúlevéllel.

KONCERT

Nincs rajta más, csak egy anyajegy.
Ezzel rögtön be is léptet.
Teste otthonos, jól fűtött,
gazdagon berendezett,
könnyű benne a mozgás.
Belep hajának függönyével,
mégis látom a forgalmas,
pörgő benti világot.
Luxushotelnek hívom,
ezt nagyon szereti,
míg a portán le nem adom
a kulcsot. De az a pillanat
még messze, hagyom,
hogy vendégül lásson
a tágas konyha, süteményét
nem győzöm dicsérni.
Hangjegyben járunk:
egy kóbor holdsugárral szorosan
a zongorához kötözöm,

majd kettőt lapozok
a köldöke alatti kottafüzetben.
Maga az ősrobbanás
a partitúránk.

ESŐTÉRÍTŐ

Egy megabájtnyi hittel hány
gigahegyet görgetnél odébb,
Szöszifusz. Nyirkos tenyeremből
most még ezt a hajszálat se vagy
képes felemelni.

Honlapot, hazát, ki eltöröl,
ki jeges úton vándorol, didergő
talpad nem hűti már forró arcomat.
Szavaim szürke drónját
szétolvasztja büszke lézerfegyvered.

Trónod előtt pillanatra hogy
megálltam, látom, könnyen megbocsátod.
Zsebemből, mit kivettél, köhögős
kiborg-szívet, zanzásítottad és öt
világtáj felé kacagva szétköhögted.

Nem ünnepellek többé, neved nem
írom transzparensre, tüntetésképp
nem tüntetek ellened. Te már eltüntetted
úgyis minden régi szóplazmámat,
mi még ott porosodott a szívraktáron.

B.ORGIA

Írja versét zsírpapírra, fogzománcra,
törje bele tollát kőnarancsba,
vérét engedje hintakádba,
ő, ki mások szemfényével letusol.

Egy mém, mimóza. Fülkagylóban
régi szókat visszacsönget. Ledarál
téridőket, s birkabőrbe kéjvigyorral
újabb kába kozmoszízt betölt.

Nyelvhegyemen kígyó engedélye
kínhalálra. Bőrével szobám fala
mind bevonva, egy ujjával borzongást
küld kihalt Földem tengelyére.

PUCCS

Világmagad esőben,
önmagad szétesőben,
nyomasztó nagy hatalom,
időhurkok nyakadon.

Dimenziók poklában
a vég jön hat póklábon,
megvásárol dolláron,
lógni hagy a korláton.

KIBORULT IDŐ

Amit írtam neked, immár tört arany,
két pirított kenyér közt tatárbifsztek,
USB-kulacsban tárolt borseprő.

Sokszor arra gondolok, hogy
meg sem őrzöd, egy gombnyomás,
és minden nulla újra, nincsen egyes.

Amit írtam neked, moziképregény,
érthető szótól-rajztól mentes,
művirágillatos lepketemető.

Sokszor játszom azt, elfelejtesz
engem, sercegő bakelitlemezt, és
rámlelsz egy vétlen újratervezésben.

Állunk majd egymás mellett
a sosemvolttal megjelölve, neutron
nyárban sokk ér: feldidergünk.

Amit írtam neked, érték így lesz,
ha meg nem, hát megmarad majd szív-
falra hányt borsónak vagy gurgulának.

—

FŐMŰSORIDŐBEN

(Csáth Géza emlékére)

Sírodon égő
mécses,
lángja kitakarva,
mint a gyilkosok arca,
mint egy
kilátszó nemi szerv
a valóságshow-ban.

BÁRKA

Ma János apai nagynénje arról
mesélt, hogy álmában az éjszaka meg-
látogatta házát János csontsovány
sógora, aki már vagy egy hónapja
fekszik nagybetegen a nagyszombati
kórházban, erre János, mint aki csak
falra festi a szabadságot, tudta,
ez nem lehet véletlen, hisz sógorának
fia, éppen az apjától jövet, azt
mondta, atyja álmában otthon járt, meg
valamelyik közeli rokonuknál,
de sehogyse bír visszaemlékezni
a nő tekintetére.

MAGÁNY

Összegyűrt vászonlepedő a jövő
János ágyában, aki érthetően
elhallgatja az éjszakát, aminek
csillagai a fényükkel hizlalják
a sötétséget, ami alig bír meg-
mozdulni, vagy egyedül felöltözni,
akárcsak János apja, ha eljön a
reggel, hogy kinézzen abból a nagy más-
napos fejéből, s első dolga legyen

kiszakadni a hús-vér valóságból,
amire nem volt lehetősége az
éjszaka, hiszen az álom lenyírta
végzete lakkozott körmeit, miként
Juli, kinek a hiányát, mint a rút
sertés húgyhólyagját, kitölti János,
ahogy a száműzött a büntetését.

IMÁDSÁG

Most aztán valóban helyben vagyunk,
halálos titkunk kinyíló ejtő-
ernyő, ahogy kiugrunk a remény
repülőgépéből, aminek most
miért is lenne úticélja, pont,
mint mondanivalója a versnek,
amit az igazság képtelen be-
magolni, így kitalál helyette
egy másikat, amit már nem lehet
az égvilágon senkire sem rá-
erőszakolni, csak a csendre, ki-
nek az ég ura a csendestársa,
kinek a nevét bűn a szánkra
venni, az Isten mentsen meg ettől.

LÉLEKNYI

Mint akinek küldetéstudata van,
kockacukor nagyságú szeletekre
vágod a cukorrépát, inkább mégis
maradjunk csak a takarmányrépánál,
a vers gól, a próza kihagyott helyzet,
a vers büntető, a próza a kapus
bravúrja, semmiképp a szerencséje,
az már-már olyan sorsszerűtlen volna.

BOCSÁNAT

December van, úgy este fél hat, apám
azon mond, vajon miért kellett ma oly
hamar felébrednem, így felkeltettem
őt is, pedig ilyenkor reggel fele
a legjobb az alvás, a jó álmokról
nem is beszélve, én persze nem értem,
miért nem tűnik fel neki, hogy nincsen
pizsamában, hogy valójában este
van, és nadrág van rajta meg pulóver,
majd hirtelen felidézem, amikor
még egészséges volt, s nem nekem kellett
felöltöztetni, ráadni a zoknit,
de levetkőznie, mosakodnia
már akkor irtó nehezére esett.

ANYÁM

Ónos eső helyett ólmos esőt mond,
mikor aztán kijavítom szegényt, nem
sértődik meg, ellenben megesküszik,
hogy az ónos esőnek kell, hogy igen-
is köze legyen az ólomhoz, hisz ez
nyilvánvaló, szemenszedett hazugság
volna az ellenkezője, minthogyha
szíven találná egy pisztoly golyója,
ráadásul pont, amikor átlátszó,
akár az ablaküveg, mit az imént
tisztított vízzel és újságpapírral,
kapott hát szidást érte eleget, hisz
az egyetlen magyar napilapunk még
egészen friss volt, bele se olvastam.

MATEMATIKA

Ma Isten annyira hűvös, akárcsak
halott sógorom a ravatalozó
ódon fagyasztójában a temetés
előtti napon, január elsején,
amikor még a holtaknak is boldog
új esztendőt kívánnak titokban a
hozzátartozók, akik babonából
nem engedik kiseperni az össze-
gyűlt szemetet a ravatalozóból,
hol ketyeg az óra, szótagolja a
csöndet, de az idő, amíg az óra
elkészült, engemet most az érdekel
csupán, minthogyha ennyi lenne annyi.

REZERVÁTUM

Az ördög falakat fest, de olyan
falakat, melyeken eleve ott
található János, kezében a
pince kulcsával, aminek aztán
régen nincs ajtaja, lelopta a
világosság, persze csak éjszaka,
amikor a remény, akár a gyom,
kinő a megrepedt betonjárda
réseiből, míg a hit megcsípi,
mint a fagy Juli arcát templomba
menet, attól tartva, még lekési
az éjféli szentmise kezdetét.
Akárhogy vesszük, a nyugalomnak
bizony három szeme van ilyenkor,
az egyik közülük maga a száj.

Janáky Marianna

BOLONDJAIM

Ette a rózsát. Az ujjai olyan színűek voltak, mint az indigó, amivel mesefigurákat másoltunk esténként a húgommal. *Ő a Virágevő nő*, mondtam. (Én neveztem el annak.) A virágüzletnél az asszony aznap is egy szál rózsával a kezében állt, megszagolta, arcát hozzásimította, megcsókolta, és mint a pap a fehér ostyát a templomban (nénével mehettünk csak oda), tette szájába a szirmokat, a szárát meg a bolt mellett őrt álló fa tövébe dobta. Én már láttam régebben is, de Kati nem. Tátva maradt a szája, lába ide-oda csúszkált a szandálban. (Majd az ő talpán is lesz egy nagy vízhólyag, gondoltam.) Hirtelen megrántotta a karom. *Fussunk, mindjárt bekakilok!*

Másnap a nyári napköziből szerkeporkázva mentünk haza. Az aszfalton követtük a fénycsíkokat, utána a két tűzoltóbogarat. Összeragadva piriszkáltak. A virágbolt előtt mi átmentünk a túloldalra. Húgom hangosan fújta: *Mit já-ccunk lá-nyok, / Azt já-ccuk lá-nyok, / Bricket-brackot, vad barackot, / Csü-csül-jünk le lá-nyok!*, és a dal végén leguggolt. Otthon ki kellett mosnunk a szoknyájából a porpaszpolt.

Gyertek vacsorázni!, kiáltott anya, amikor két kézzel kapaszkodtam már a diófa ágába, a bátyám meg fém salátástállal a fején nyomta két tenyérrel felfelé a fenekem, majd kezembe adta a seprűnyélből készült dárdát. (Spárgával volt a bicskája hozzáerősítve.) *Pssz,* tette a szájára az ujját, *folytatjuk a bekerítést!* Kati a fátylát arcára húzta. Dulcineánk elfüggönyözte magát a fa alatt. *Eléjed máj Mijmújt?*, kérdezte Ati, Katit utánozva, de nem volt időm válaszolni. A fekete macskánk leesett (épp anya lába elé), talpa puffant, mint bátyám arcán a pofon. A húgom megfogta Ati kezét: *Gyeje, ez mindig csak vej!* Erre kapott anyától ő is egyet. Vacsorát egyikünk se. Anya egyedül vacsorázott a konyhában, mi a teraszon egymás cipőit pucoltuk. Bogárszagú nyári este volt. Óvatosan dugtam Ati portérképes tornacipőjébe a kezem. Féltem, gombás lesz. Talpa redőiben száraz falevéldarabok és egy fél darázs. *Pfuj! Büdös!*, dobtam el. *A te szád a büdös!*, riposztozott bátyám, és csöpögő rongyával a fenekemre csapott. Kitört a rongyháború. Hamarosan a konyha előtti gang meszelt falain már száradt a vízfestmény.

Másnap hajnalban húgom átköltözött hozzám. Rám kulcsolta a lábát, meleg teste, akár a macskáé. (A tüsszentése is.) Lélegzéskor le-föl járt a mellkasa. *Anyának ma lesz a névnapja. Vettem neki nevünkben egy tábla csokit,* simogattam meg arcát.

A reggelinél a hajamat feltűzve jelentem meg. Bátyám épp átadta anyának a rózsát, aztán hozzám lépett. *Kimonó ma lyuka mi?*, mozgatta ide-oda az ujját a halántékánál, és a két filctollat kikapta a kontyomból. Hátra dugott kezemben elszakadt a csoki papírja. Elkaptam a széke háttámláját, megrántottam hátrafele, de megtartottam, nehogy a földre essen. (Jó tanítvány voltam.) *Hiányzik egy kereked?*, ugrott fel vörösödő képpel, mellkasán az ing megfeszült, anya felemelt keze is. *Nem lesz torta!*, vágta le a lisztes zacskót a földre. (Tudtam, hogy lesz, láttam, már felverte a nyolc

tojást.) Mirmúr elindult kifele, mancsának nyomai a lisztszőnyegen már a konyhaajtóig értek, mi utána! Húgom a fakanalat nyalogatva végül visszafordult. Bátyámmal mi kimentünk az udvarra, a kanálispartra „horgászni". De amikor a kezébe fogott egy még kapálózó békát, és szagolgatta, szagolgatta, fordítgatta ujjai között ide-oda, aztán apa bicskájával (állítólag ez volt nála a háborúban), nyissz, levágta a fejét, és rátűzte a bicska hegyére, otthagytam. *A bőrét megszárítom, jó lesz bicskatartónak,* dünynyögte. Vadista szandál, gondoltam és bementem átszámolni (aznap másodjára),

hány papírszalvétám van. *Adhatnál egyet,* nézett be Ati az ajtórésen, *jó lesz papír helyett!* Felé vágtam a dobozt. Szálltak a szalvéták (74 volt már: kockás, csíkos, pöttyös, hófehérkés, vakondos, karácsonyfás, tojásos), a doboz végül a kövön csapódott, a WC-ajtó pedig bátyám mögött. *Na, akkoj elkíséjsz a napközibe?,* nyitotta ki az ajtót Kati. Épp húztam fel a bugyim. Kezében babája a papagáj kalitkájában. (Nemrég takarítottuk bátyámmal, és a papagája véletlen elrepült, állítottuk napokig.)

Anya a kapuban kezembe nyomott két forintot, hogy útközben vegyünk a tanító néninek is névnapjára egy csokrot. A Virágevő nőt már a saroknál észrevettük. Hátát a kirakatnak támasztva összeszorított lábbal, lehajtott fejjel ült. *Tudod, mit álmodtam éjszaka?*, fogta meg Kati kezem. *A kislányát itt ütötte el egy motojos. A labdája kigujult az úttestje… És aztán jáült, felemelkedett, jepült felfele. A lófajkából a szél kitekejte a szalagot, de egy galamb elkapta, és a csőjében vitte.*

FÉLELMEK

Addig a napig nem féltem. Mosolyogtam, amikor láttam, hogy apa jön az iskolába értem. Szürkeruhás őszi délután volt, az ég még nem nyitotta fel sorompóját a csillagok előtt. Akkoriban már sokat krákogott, hetek óta meghajolva járt, húzta előre a szíve. Hirtelen köpött egyet. Slájmja foltként maradt az aszfalton, mint írásfüzetemben a tintapaca.

Otthon lefeküdt az ágyra, megfogta a kezem, és felsegített a hátára. *Fáj*. Késként vágott fülembe szava. Ide-oda lépkedtem rajta, ingje összegyűrődött talpam alatt, néha megtámaszkodtam a falban, mégis a babaház járt a fejemben, amit a születésnapomra készített. A kanapé és a fotelek igazi kárpittal bevonva! Még aznap is éreztem az enyvet, ha fejem a nyitható-csukható háztetőn bedugtam. Apán pedig valami ismeretlen sötét szagot.

Másnap a lépcsőn egyenesen állt, és engem nézett. *Egy forintért táncolok!,* kiáltottam kisdobos nyakkendőm ide-oda lengetve. Ő nevetett, a lovak prüszköltek. A gyógyszertár előtti sarkon (anyával ott dolgoztak) fiákeresek ültek. A bakon a napsugár beléjük karolt. (Szegények páholya, mondta egyszer anya.) Imre bácsi összenézett apával, és megfogta derekam: *Gyere, Nikő, lovagolj egy kicsit Istenen!* De nem mertem két kézzel megfogni a ló hátát, mert markomban már három egyforintost szorongattam. Apa arca vörösebb lett, mint az enyém a szétmaszatolt vértől, amikor rohant át velem a kórházba. Szájában megsavanyodott a káromkodás, pedig nem mondtam el neki, hogy Imre bácsi lekurvázta Isten anyját.

Este a lovak magasabbra emelték lábukat házunk előtt hazafelé menet, patkóik alig érintették a macskakövet. Hegyezték fülüket, ágyam mellett anya. *Ott van Isten a fiókban! Imre bácsi kezében kés, nyissz, kihúzza lova nyakából az ereket! Gombolyaggá tekeri,*

anyukája pulóvert köt belőle neki. A kis lámpa fénye anya szempilláján csipkésre horgolta a könnyeket. Csak egy kis agyrázkódás. Csak egy kis agyrázkódás, magában ismételgette.

Két nap múlva az iskolában azért kaptam egyforintosokat, ha láthatták osztálytársaim szemem fölött a varratokat. Aki meg akarta nézni mind, annak öt forintot kellett adni, de Sanyinak és Petinek ingyen megmutattam. Hazafelé hátulról simogatták a hajam. *Mindjárt jövök,* néztem rájuk vissza. A kapunk is figyelt tátott szájjal.

A fiúk végül a meggyet nem ették meg, fülükre akasztva futottak el. Másnap a tanító néni csak annyit tudott, hogy Sanyi vérhast kapott. *A hülye zöld meggyed!*, hagyott ott Peti szünetben.

Este, életemben először (felpuffadt vörös szemmel), kivihettem bátyám kutyáját sétálni egyedül az utcánkba. Ő sakk-szakkörön volt. Nem messze a házunktól egy férfi a kapumélyedésből kiugrott, és széttárta a kabátját. *De szép hosszú hajad van!* Következő nap Ati megvakarta a fenekét, mielőtt bekászálódott az ágyba, és azt mondta: *Ronda az új frizuráád. Még a segged lyukában is hajszál lehet!*

A temetést követő héten egymás mellé fektettem kihúzgált hajszálaim, vonalzóval méregettem, megvan-e egy méter hatvan, mint apa sírjának mélysége. Végül a hajcsomóm a babáméval együtt felgyújtottam a fásszín mögött a lavórban. Sercegett, akár a rádió, amikor bátyám a Szabad Európát próbálta befogni egy-két évvel később, pedig anya megtiltotta.

Talán megtudta apa ezt is, hiszen anya esténként még sokáig beszélt vele. Tavaszszal a lépcsőn ülve, mint egy költő galamb, nyáron a futórózsákról csipegetve vékony ujjaival az elsárgult szirmokat, ősszel pedig a levelek a diófa alatt szavába vághattak volna. *Még álmában is vele beszél!,* súgta Ati egy reggel, amikor szénért ment.

Aztán sorakoztak az évek, mint utcánkban a gesztenyefák. Mostanában minden nap én megyek az öregek napközi otthonába anyáért. A kilincs remeg, amikor lenyomom. Ő mosolyog. *Ma születésnapi buli volt! A pohárból felszállt egy pillangó!*

KÁLMÁN C. GYÖRGY

MINDNYÁJUNK HUNOR UTCÁJA

PETŐCZ ANDRÁS *A HUNOR UTCA TITKA* CÍMŰ KÖTETÉRŐL

„Egy bizonyos kor után…" – tehát legalábbis akkor, ha már elmúlt a gyerekkor, legyen valaki akár húsz-, akár nyolcvanéves, felidéződnek benne azok a fontos események, amelyek személyisége, érzelmi élete, szellemi alakulása szempontjából fontosak lehettek a legfogékonyabb időszakban, amikor gyerek volt még. Ebben a tíz-tizenöt évben egyúttal mindenki a legsérülékenyebb, legérzékenyebb, a leginkább hat rá minden apró történés. Ezekre emlékezni, az emlékeket szavakba önteni ezért teljesen magától értődő: saját személyiségünk éppen-ilyenné alakulását nyomozzuk, tanulságokat fogalmazunk meg, tisztázzuk a múlt homályos pontjait, s egyúttal valami önterápiás munkát is végzünk. A régi sérelmek és örömök feltárása megnyugtathat, más színben tüntethet fel eseményeket és vélekedéseket.

Nem csoda tehát, ha ez ősrégi toposza az egész szépirodalom történetének, és – ha nem is feltétlenül teljességre törekvő önéletrajz részeként, hanem egy-egy apró darabot kiemelve – számtalan író és költő tárta a nyilvánosság elé gyerekkora történéseit. A közelmúlt magyar klasszikusa persze Karinthy *Tanár úr kérem*je, nehéz nem ehhez mérni bármilyen hasonló próbálkozást. De Karinthy remekére mindannyian úgy emlékezünk, mint rendkívül mulatságos humoreszkek sorozatára – pedig talán bőven van benne más is: keserűség, szorongás, szomorúság.

Ki mondta, hogy gyereknek lenni jó?

Gyereknek lenni – és főleg: iskolába járni – olykor jó, gyakran nem; valamennyien rengeteg szörnyűséget éltünk meg, kellemetlen epizódokat és keserves hosszú periódusokat, megaláztatást és átláthatatlan viszonyokat, árulást és kétségbeesést. Mindez Karinthyban is benne van, ha újraolvassuk, észreveszszük – csak ahogyan a gyermekkort is, úgy ezeket a rövid, humoros írásokat is átszínezzük magunkban, a nyomasztót igyekszünk elfelejteni, marad a napsütéses, idilli kép.

Petőcz Andrást is megkísértette a lehetőség – vagy hirtelen feltolultak az emlékei? Vagy valami kikényszerítette ezeket az írásokat? Vagy egy nagyobb összefoglaló előzetes szövegei? Nem tudhatjuk –, és összefogott, izgalmas, olvasmányos és elgondolkodtató kis ciklust tett le az asztalra. Látszólag könnyed, kellemes, „sztorizós" versek – voltaképpen bennük van a kor ijesztő környezete, a gyerekkor (vagy kora kamaszkor) számtalan sérelme, és persze a felnőtt emlékező iróniája és nosztalgiája is. Petőcz tehát sorra veszi gyerekkora legfontosabb helyszíneit, eseményeit, szereplőit: térképet rajzol, számvetést készít.

A budapesti kültelki iskola nem a romantikus vagy izgalmas kalandok színtere. Mégis meghatározó, sorsfordító – de legalábbis: a felnőttkorban is emlékezetes – dolgok esnek meg itt, bevéződik néhány arc vagy alak, pár mondat vagy gesztus. *A Hunor utca titka* versei nagyjából-egészében elbeszélő szövegek, még valami halvány linearitás is felfedezhető az időrendben: ott indul a kötet, ahol az elbeszélő (lírai) én megkapja első iskolaköpenyét, és ott van vége, ahol (elvégezve a nyolcadik osztályt) másik iskolába megy. Ez érzelmi ív is: az iskolaköpeny olyan ottho-

nos, mint maga az iskola – és ezért otthon sem veszi le a köpenyt, mert iskola és otthon akár felcserélhető is volna. Az utolsó versek beszélője már kifejezetten utálja az iskolát, egyre távolabbról és egyre roszszabb szájízzel nézi. A „történetek" azért nagyon különböznek is egymástól – e tekintetben is színes kötet: van közöttük kis portré, van összefogott, rövid elbeszélés, van, ahol az elbeszélő messze elkanyarodik a kiindulóponttól, s van, ahol inkább valamely érzés, hangulat van a középpontban, a történet éppen csak fölsejlik.

Ami végig benne van a versekben (s ezért öltenek narratív formát – vagy a narratív forma ezt emeli ki belőlük): az idő. A versek végén gyakran jelenik meg az *elmúlás* motívuma, a kötet végén pedig összefoglalóan, még hangsúlyosabban. Az utalások arra, hogy a gyermekkor idejének vége, azt jelzik: akármilyen nyomasztó és zűrzavaros volt is ez az időszak, a legfájóbb az, hogy már nincs, hogy visszahozhatatlan. A távolság a gyermek és a felnőtt (a gyerekkor és a felnőttkor) között megszüntethetetlen, a múlt visszanyerhetetlen. Ez közhely lenne, ha valamiféle boldog, felhőtlen világállapotot sóvárognánk vissza – ezek a versek viszont minduntalan arra a paradoxonra figyelmeztetnek, hogy annak az elveszítése is fáj, ami bántó és taszító volt.

Hogy a kis történetek valódi versek, arra azonnal ráérez az olvasó, s nem csak a tördelés igazítja el: az ismétlődések, a dikció, a csöppet sem emelkedett vagy retorikus, mégis (nagyon finoman) költői mondatszerkesztés és szóhasználat evidenssé teszi, hogy a szabadversek vérbeli költői megformálás révén alakultak ilyenné. Külön öröm, hogy elkerülik a „gyermeki" hangot – nem próbálják imitálni a 7–10 éves kisfiú megszólalását, még ha mondatfűzésükben és szavaikban egyszerűek maradnak is.

A Hunor utca egyetlen ember – immár megírt – emléke, Petőcz András gyerekkorának színtere, no meg persze társaié, az akkori gyerekeké és felnőtteké. Másoknak más utcái, terei voltak. A történetek, az alakok sem azonosak. De mindnyájunknak van *valamije* ebből a korból, amit Petőcz versei képesek felidézni, legalább távolról emlékeztetnek rá: így *A Hunor utca titka* – amiben persze semmi titok nincs – sokunkat képes megszólítani. A Tevan Könyvek régen is gyönyörű, kívül és belül ízléssel és gonddal-szeretettel megalkotott sorozat volt, most szerencsére újraindult. Petőcz kötete nem az első az új sorozatban, de méltó darabja a szériának.

(Petőcz András: A Hunor utca titka. Illusztrálta: Tóth Pitya István. Tevan Alapítvány, Budapest, 2014, 80 oldal, 890 Ft)

Soóky László

A MŰVÉSZ ESETE A JÓINDULATÚ ZSARNOKKAL

A KOMÁROMI JÓKAI SZÍNHÁZ *ÁLSZENTEK ÖSSZEESKÜVÉSE* CÍMŰ ELŐADÁSÁRÓL

1.

Közismert, hogy Mihail Bulgakov Sztálin kedvenc színházi szerzője volt, *A Turbin család napjai*t tizenöt alkalommal nézte végig a Generalisszimusz. Ehhez képest az *Álszentek összeesküvése*t [*Képmutatók cselszövése (Molière)*] Sztaniszlavszkij és Nyemirovics-Dancsenkó rendezésében a Pravda elmarasztaló kritikája miatt a hetedik előadás után levették a műsorról. Azt viszont méltányolhatjuk, hogy a szerzőt az akkori divat ellenére sem a gulágra nem vitték el, s még csak agyon sem lőtték. Vélhetőn azért nem, mert még meg kellett írnia a fiatal Lelkipásztor (Sztálin egyik mozgalmi neve) drámáját. Meg is írta, 1939-ben, s azonnal betiltották, mondván: „Sztálin nem lehet egy fiktív cselekmény hőse".

Elbert Jánossal együtt talán kimondhatjuk, hogy Bulgakov színműveinek túlnyomó többsége „a művész és a hatalom konfliktusán" alapszik. Esetünkben is, hiszen párhuzamosan oszthatnánk a szerepeket Moszkva és Párizs között, Berlin és London között, Bukarest és Pozsony között; mindegyik helyszínnek megvan a maga Jean-Baptiste Poqueline Molière-je, s a maga Nagy Lajosa.

A pozsonyi színt színháztörténeti szempontból érdemes feleleveníteni, hiszen a felvidéki magyar színjátszás utolsó száz évének minden mozzanata a mindenkori politika függvénye volt.

Rekonstruálhatnánk Faragó Ödön színigazgató évtizedes harcát V. Šrobárral, Szlovákia teljhatalmú miniszterével, Holocsy István és Kolár Péter reménytelen csörtéit a kinevezett intendánsokkal stb., holott jóhiszeműen azt is gondolhattuk, hogy a rendszerváltozás után a politika visszahúzódott a két felvidéki magyar színház működési területéről. Balgaság.

2.

Minden kétséget kizáróan a *Bányavirág* mellett az *Álszentek összeesküvése* a Komáromi Jókai Színház utóbbi öt évadának a legjelentősebb bemutatója, rendezőileg, dramaturgiailag, színészileg, a járulékos szakmákkal együtt. Érdemes megjegyezni és tudatosítani: ez egy remek társulat, melynek színészei, ha megszimatolják, hogy a rendező alkotótársakként keze-

li őket, teremtő művészekké válnak, ha kell, romantikusokká, ha a szerep úgy kívánja, akár a commedia dell'arte üveglétráján az egekbe tornázzák magukat.

Dramaturgiai szempontból mindenképpen érdekes, hogy a rendező (Martin Huba m. v.) és a dramaturg (Varga Emese) Karig Sára fordítását választotta, holott az Elbert-fordítás lényegesen kifinomultabb, líraibb. Nyilván azért döntöttek így, mert a Karig-fordítás nyersanyaga közelebb áll a Huba által forszírozott szlovák nyelvű szöveghez. A dramaturg becsületére legyen mondva, hogy helyenként becsempészett egy-egy mondatot Elbert János fordításából, különös tekintettel Molière (Mokos Attila) varázslatos rögtönzésére: „Ó, Múzsa, Múzsa, csalfa Tháliám!" Varga kitűnő munkát végzett az előadás építkezésében, nem véletlen, hogy Huba mester ragaszkodik hozzá. A nyitózene viszont nem való ebbe a kompozícióba – bár értem a történelmi időket összekötő ív szándékát, de angolul megszólalni a Napkirály színházában mindenképpen fővesztéssel járó bűn. A másik suta dramaturgiai mozzanat a hamiskártyás De Laissac márki (Skronka Tibor) s a király (Rancsó Dezső m. v.) kártyapartija, mely azáltal sikkad el, hogy először előkészítetlen, majd nincs folytatása; a segítségül hívott igazságos bolond (Ropog József) jelenése erőtlen, nem jelent megoldást.

A díszlet – Jozef Ciller m. v. munkája – minden rögzített és mozdítható elemével a színészi lendületet szolgálja: akkor és ott nyílik, amikor és ahol mutatni akar valamit, akkor és ott zárul, amikor a titkokat el kell takarnia. Színvilága teljes összhangot képez Peter Čanecký m. v. jelmezeivel; bravúros összhatás: minden egy kicsit pompázatos és minden egy kicsit kopott. Közreműködött a Királyi Balett Juraj Letonay m. v. koreográfiája szerint, jól. Az aláfestő zenét, az áriákat kivéve, Lakatos Róbert m. v. szerezte; helyenként öncélúnak tűnt, nem csiszolódott össze az előadás finom rezdüléseivel, s olykor bizony a tempójával sem.

Az *Álszentek összeesküvése*, mint annyi más Bulgakov-színmű, színház a színházban; a szerepre való ráhangolódás idején arra kényszeríti a színészt, hogy tanuljon. Nem elég a Bulgakov-szöveg elsajátítása, kell a *Tartuffe* és kell a *Képzelt beteg* is. Ciller remek díszlete mögött, fölött, mentén ott forrong egyre a tartuffe-i végzet, a „hatalomtól való függés tragédiája", egyszersmind a hatalomnak a megszűnéstől való örökös rettegése, képzelt betegsége. Huba a szereppel való azonosulás lehetőségét minden színésznek felkínálta, volt, aki élt a lehetőséggel, volt, aki nem.

Két alakítást mindenképpen ki kell emelni: a Nagy Lajos királyt alakító Rancsó Dezsőét és Bandor Éváét, aki Madeleine Béjart személyét formálta meg.

Rancsó szerepdefiníciója: a pantomimszínész kilép önmagából és megszólal, akár egy ótvaros lelkű angyal. Fenségesen elegáns, szellemes és zseniálisan felületes.

Bandor Madeleine-je az önmaga lelkét csonkoló tüneményes áldozat.

Huba kimagasló pedagógiai készségéről tett tanúbizonyságot akkor, amikor elhitette Tóth Tiborral, hogy Marquis D'Orsigni, a „Félszemű" számára csak egy szerep. Sokkal több volt annál: a civil Tóth Tibor lelkülete egyesült a „Félszemű" lelkületével, ami egy emlékezetes karakteralakítással jutalmazott meg bennünket. Egyszerre volt otromba és fair.

A Charles de la Grange-t alakító Tóth Károly e. h. bemutatóról bemutatóra bi-

zonyítja vitathatatlan színészi tehetségét. Szerepformálása most is tiszta volt és magas hőfokú.

Szabó Viktor Zacharie Moirronja egészen Molière verbális elárulásáig ragyog. Az önmarcangoló, akár az önfeláldozás árán is mindent jóvátenni akaró vezeklő pillanatai helyenként modorosra sikerültek.

A Párizs érsekét alakító Olasz István túlságosan jó ember ahhoz, hogy aljassága hihető legyen. A cselszövés a szavak szintjén működött, de a szíve Molière-ért vérzett.

Majorfalvi Bálint (Bűvész, Hűség testvér) és Bernáth Tamás (Philibert Du Croisy / Erő testvér) azáltal erősítették az előadást, hogy nem epizodistákként voltak jelen, hanem alkotókként, különös tekintettel a kihallgatási jelenetre.

Bárdos Judit Armande Béjart Molière szerepében alulteljesített, hiányzik a színésznő mesterségbeli tudása. A Molière iránti rajongása talán az első színpadi találkozásukkor még hihető, a későbbiekben viszont olyan értelmezhetetlen infantilis pózokba keveredik, amelyekből kilábalni mindvégig képtelen. S ezt a felületességet bizony olykor elfogadja a Molière-t alakító Mokos Attila is: együtt szédülnek bele abba a verembe, amelyből Mokos félidőtől előtornázza magát, Bárdos viszont nem.

Magyar színpadokon mások mellett Major Tamás, Darvas Iván, Eperjes Károly, Jordán Tamás játszották Bulgakov Molière-jét. Mindegyik más és más egyéniség. S természetesen Mokos is más. És nyilván más a zseni és más a pojáca is. Az első felvonásban még csak kereste, a másodikban már megtalálta önmagát.

Örömmel szólok még a Jean-Jacques Boutont alakító Culka Ottóról (m. v.), aki nemcsak kiegyensúlyozottan visszafogott és végtelenül tudatos játékával szerzett kellemes meglepetést, hanem tiszta magyar beszédével is. Foglalkoztatni kell őt.

Az előadásban részt vettek még: Dékány Nikolett, Nagy László és Németh István.

Emlékezetes előadás volt, stílusában egységes, átgondolt, mind dramaturgiailag, mind rendezőileg, mind színészileg. Több mint tisztességes: arra utaló, hogy ezzel a társulattal bátran hozzá lehet nyúlni olyan színművekhez is, amelyek megkívánják az alkotói jelenlétet.

Martin Huba úgy nyilatkozott, hogy valószínűleg az *Álszentek összeesküvése* volt az utolsó komáromi rendezése. Remek szellemi kondícióban van, nagy kár lenne, ha betartaná a szavát.

JUHÁSZ KATALIN

RÁKLÉPÉSBEN

A KASSAI THÁLIA SZÍNHÁZ *RÜKVERC* CÍMŰ ELŐADÁSÁRÓL

Kerékgyártó István *Rükverc* című regénye valószínűleg akkor is működne, ha nem visszafelé haladna az időben, a főszereplő halálától a születéséig. Ez a rendhagyó „kunszt" azonban még izgalmasabbá teszi a művet. A szerző apró nyomokat hagy az olvasónak, mintegy mellékesen említ olyan dolgokat, amelyekből következtethetünk az előzményekre. Feszülten kereshetjük például azt a pillanatot, amikor Vidra Zsolt végleg elrontotta az életét. Amikor a dolgok visszafordíthatatlanná váltak. És dühönghetünk, hogy nem találjuk.

A stílus minimalista, a szerző csak a legfontosabb információkat közli velünk, meglehetősen szenvtelenül és szűkszavúan. Illetve csak annyit hagy látnunk, érzékelnünk a világból, amennyit a (nem éppen észkombájn) főhős érzékel, miközben hatvan-egynéhány évet utazunk az időben visszafelé.

Egy ilyen narratíván alapuló regényből színdarabot csinálni egyszerre hálás feladat és lehetetlen küldetés. Elsőként Radnai Annamária vállalkozott rá, az ő adaptációját a budapesti Katona József Színház mutatta be 2013-ban, Bán Jánossal és Bán Bálinttal a főszerepben. A közönség imádja az ilyesmit: apa és fia egy színpadon, ráadásul apát és fiát alakítják, szóval ezt a remek húzást nehéz túlszárnyalni.

Czajlik József rendező a Kassai Thália Színházban egy egészen másfajta hangulatú és formájú előadást hozott létre az alapanyagból. Először is rávette Kerékgyártó Istvánt, hogy (Forgács Miklós dramaturg és Szászi Zoltán konzultáns hathatós segítségével) alakítsa át keletszlovákiai viszonyokra a Budapesten, illetve Magyarországon játszódó történetet. Legyen a fő helyszín Kassa. Ne a Mechwart ligetben, hanem a Fő utcai parkban találják meg az elején a hajléktalan férfi holttestét, akinek életét fokozatosan megismerjük. Ne Lipótmezőn, hanem a pelsőci elmegyógyintézetben látogassa meg Vidra Zsolt az apját, aki egy nagy bankrablást tervez. És így tovább: a siófoki kertvendéglőből az ótátrafüredi Grand Hotel étterme lett, az előző rendszerben luxusterméknek számító veronai szalámiból Lovecká, a szintén ikonikus Balaton szeletből Horalky… A darab címét pedig megtoldották egy Márai Sándorra utaló alcímmel: *Egy (lecsúszott) polgár vallomásai* – még inkább kihangsúlyozva a kassaiságot. Már ezt is soknak tartottam, mert a *Rükverc* főszereplője nyomorult élete során közel sem kerül a polgári léthez: a prolilétből csúszik le a hajléktalan létbe.

A darab „teljes birtokba vétele" szerintem felesleges, hiszen a kassai nézők is ismerik a Balaton szeletet, tudják, kiket gondoztak Lipótmezőn, hallottak, sőt akár saját bőrükön is tapasztalhattak valamicskét a siófoki vendéglátásból. Mintha a rendező a nézők arcába ordítaná,

hogy tessék, ez itt a ti életetek, a színház hozzátok és rólatok szól.

De a domesztikálás folyamata itt nem áll meg. Az egyes jelenetek között különböző hangbejátszásokkal elevenítik fel a (mi) országunk elmúlt hatvan évét. (A hírekben bemondják, hogy Szlovákia belépett az EU-ba, hogy megalakult az MKP, hogy az államfő fiát elrabolták, hogy kezdődik az országos szpartakiád, hogy pusztít a dunai árvíz, hogy megnyíltak a magyar iskolák stb.) Ezt már tényleg soknak tartottam, de még mindig nincs vége.

A jelenetek között kilép a színpadra a Thália művészeti titkára, az ismert néptáncos, Richtarcsík Mihály, és egy cetliről felolvassa a következő jelenet alaphelyzetét, illetve az adott korszak jellemző történéseit. Ez főleg „annak fényében" furcsa, hogy a színpadi háttér egy hatalmas vetítővászon, amellyel folyamatosan, és legtöbbször szellemesen, segítik a közönséget a „tájékozódásban".

A legnagyobb dilemmát azonban az előadás legeleje okozta számomra. A realista művekben a szereplők gyakran beszélnek „csúnyán", hiszen az életben is megesik az ilyesmi (szinte) mindenkivel. Ha pedig a trágár kifejezéseknek a karakter jellemzése szempontjából jelentősége van, nem akadunk fenn ezen.

Előadás előtt beszédet intézni a közönséghez nagy pofátlanság, még politikusoktól is, nem hogy a művészeti titkártól. A *Rükverc* első jelenete előtt Richtarcsík felmegy, bemutatkozik, és ha már ott van, táncol is pár lépést. De ez még nem lenne baj. Viszont komoly arccal kifejti, hogy a most következő darabban „csúnya szavak" fordulnak elő. Jelenlétük ugyanakkor abszolút indokolt, mert a szereplőket, illetve a helyzetet jellemzik. Akit mégis zavarna a trágár beszéd, azt sok szeretettel várják a Kassai Thália Színház többi előadására, amelyekben ékes magyarsággal szárnyalnak a veretes mondatok. Ez a fura bevezető tulajdonképpen része az előadásnak. Nyilván azt a célt szolgálja, hogy a nyugdíjasok ne sziszegjenek folyamatosan a két felvonás alatt, illetve ne háborodjanak fel mindjárt a kezdőmondaton (Bazmeg, ez meztelen!).

A komáromi *Csirkefej* előtt tudtommal nincs hasonló szabadkozás, pedig ott aztán tényleg röpködnek a bazmegek. Persze Spiró György tudatosan rá is játszik erre („Hát akkor bazd meg, bazmeg!"), Kerékgyártó István viszont csupán realista. Annyit káromkodtatja szereplőit, amennyit szerinte az életben is hallani.

Tízen játszanak hatvanhárom különböző karaktert, csak Gál Tamás viszi végig a főszerepet. Nem könnyű átvedleni rendőrből főmérnökké (Bocsárszky Attila), boncmesterből német turistává, aztán cigánnyá (Petrik Szilárd), vagy nővérkéből kurvává (Dégner Lilla), de hatvanéves hajléktalan, szerelmes ifjú, majd tizenegy éves fiú bőrébe bújni is rendkívül nehéz. Gál Tamás korrekt ráklépésekben halad hátrafelé, főleg mozgással, gesztusokkal hozza a különböző életkorokat. És végig született veszteségként viselkedik, azaz lelkesen beleveti magát a nehezen kicsiholt apró örömökbe, a nagy veszteségeket pedig fapofával tűri. Mindig azt sugallja a nézőnek, hogy ennél rosszabb már nem jöhet. A jóistenhez csak egyszer fohászkodik élete során, amikor gyors és fájdalommentes halált kér magának. És imája meghallgattatik. Egyébként pedig próbál boldogulni, ahogy bármelyikünk. Pincérkedik az ótátrafüredi Grand Hotelben, kocsikísérő a húskombinátnál, portás egy privatizálás előtt álló vállalatnál, ahol tulajdonrészt ígérnek neki, aztán jól átverik. Megcsalja a felesége, utcára kerül, unatkozó gazdagok kertjét gondozza, amíg egyikük viccből meg nem eteti kutyatáppal. És innét már nincs visszaút.

Az előadás másik legemlékezetesebb szereplője Benkő Géza. Tapasztalt rendőrként egy sokatmondó kézmozdulattal jelzi a lelkes újoncnak (Ollé Erik), hogy egy könnyen felgöngyölíthető, de nehezen bizonyítható gyilkosság miatt nem szeretne magának újabb megoldatlan ügyet. Cigány vőlegényként büszkén táncol a diszkózenére, tudja, hogy övé

lesz az eladólány (Dégner Lilla), ha a fene fenét eszik is. Kertészként pedig egyszerre komikus figura és kiszolgáltatott kisember.

Madarász Máté verőlegényként a legjobb, amikor olyan szakértelemmel beszél szakmájának mesterfogásairól, hogy már-már hivatássá emeli ezt az alantas tevékenységet. A nők közül Szoták Andreát és Latócky Katalint emelném ki, ők ketten szinte valamennyi karakterüket hitelesen hozzák. A jelenetekben, bármilyen meglepő, bőven van humor is, de a rendező szerencsére nem hagyja, hogy túl sokat hahotázzunk.

A darab zenéjét Lakatos Róbert szerezte, a dallamok úgy simulnak a cselekménybe, hogy nem akarnak önmagukban hatni. Őry Katalin jelmezei mindig megidézik az adott kort, felesleges karikírozás nélkül, kivéve talán a hajléktalanok viseletét. Fodor Viola díszlete pedig rendkívül funkcionális: pár bútordarab és az említett vetítővászon.

A kassai *Rükverc* az összes felsorolt zavaró elem ellenére egy működőképes előadás. Nem feltétlenül azért, mert Kelet-Szlovákiában játszódik. A szerző célja vélhetően nem az volt, hogy a néző azonosuljon a főszereplővel, hogy azt érezze, ez vele is megtörténhet, ő is az utcán végezheti. A főszereplő gyakran csak eszköz az adott kor bemutatására. Ez a történet sokkal inkább példázat jellegű. A példázat lényege pedig az, hogy bárhol megtörténhet.

Podhradská Lea

TOVÁBBGONDOLT VALÓSÁG

CSÁKI LÁSZLÓ *BÁDOGVÁROS* CÍMŰ FILMJÉRŐL

Csáki 2010-ben elkészült dokumentumfilmje Miskolcon játszódik, s ahogy az alkotó is megjegyzi, a film „az Avasi dombra épített pinceházak különös hangulatú mikrovilágát mutatja be".[1] Műfaját tekintve a *Bádogváros* a lírai dokumentumfilmek közé sorolandó. Számos külföldi fesztiválon szerepelt, idehaza a 41. Magyar Filmszemle dokumentumfilm szekciójának megosztott fődíját kapta. A filmet Horváth Árpád fényképezte.

Nehéz egy lírai dokumentumfilmről írni. Különböző, mégis szervesen összefüggő képek, hangok sorozata. Ahány nézője van, annyi értelmezés, asszociáció. „Nincsenek történeti szereplők, a hagyományos értelemben vett történet, társadalomanalízis"[2] is hiányzik. Benyomások születnek, melyek idővel egyéni emlékeinkkel találkoznak. Ebből teremtődik meg a lírai dokumentumfilm. A *Bádogváros* is egy olyan alkotás, mely meghagyja mindnyájunknak azt a lehetőséget, hogy a benne megjelenő hétköznapi diskurzusokon keresztül egy sajátos képet alkossunk arról, amit nem vagy csak felületesen ismerünk. A film mintegy fél órán keresztül kalauzol bennünket az avasi környezetben, ám erőssége mégiscsak a magyarázatokat mellőző szimbólumokra épülő történetmesélés. A letűnőben levő időt és kultúrát felidéző képsorok közelebb visznek bennünket egy olyan miliőhöz, melyet ma már jobbára csak elbeszélésekből ismerünk. Az önmagukban mesélő képek, a megjelenő tárgyi és környezeti kultúra árnyék- és színvilága mind csak hozzájárulnak egyedi történetünk megkomponálásához. Hol hosszú másodpercekig meghagyja, hogy a kompozíció adta lehetőségekbe merüljünk, alaposan bejárva a kép minden egyes apró részletét, hol pedig kérdés nélkül érkezik, beépítve nézőjét a történetalkotás és újragondolás folyamatába, mint egy halkan megfigyelő öreg bútordarabot a szoba sarkában.

Talán már jártunk itt. Talán sosem. Ismerős minden. Az ágy, melyen három évtizede a rokonoktól kapott öreg ágytakaró pihen. Ismerem az ablakot, melyből minden hajnalban látom az öreg, zöld autót elpöfögni a frissen sütött péksüteményekért. Hallom a gyerekek nevetését az udvarról, a kréták hangját, ahogy a szemben levő ház bádogkapuját telerajzolják. Napot rajzolnak. Kismadarat. Gyerekeket. Életet.

[1] http://www.csakilaszlo.com/film/badogvaros-tincity (2015. 01. 16.)

[2] Nichols, B. (2009). In Dér András: *Szemelvények a dokumentumfilm történetéből.* https://btk.ppke.hu/uploads/articles/4090/file/der_andras-szemelvenyek_a_dokumentumfilm_tortenetebol(2).pdf (2015. 01. 24.)

Esik. Elképzelem, hogy mosódnak szét a délután megálmodott krétarajzok. Hogy tűnnek el lassan a nap sugarai, és miként halványul el a gondosan megrajzolt apró, piros száj. Ismét körbenézek a szobában. Ismerős az egymás mellett ketyegő hat falióra, mely szemtelenül ugyanazt az időt mutatja. Percekig csak nézem, miként merül el a büszke másodpercmutató színpadi mutatványába a nagy órán. Követem a hetyke kattogást, ahogy egy látványos és drámai mozdulatba fulladva, végigsimítja először kis-, majd nagymutatóját. Utolsó találkozását a nagymutatóval a bádoglapokból tákolt ajtó csikorgása zavarja meg a kertből.

Megjött. Hallom az öreg lépteit, talpának csoszogását, a bot ritmikus kopogását az aszfalton. Hallom a mozgás parancsolóját, a fáradságot, miként válnak tőle léptei idővel akadozottabbá. Elhalkult. Ilyenkor csak fülelek és várok. Várom a mozgást, az életet. Újraindult. Hallom, hogy változik meg idővel hangja, miként válnak szavai napról napra csöndesebbé, majd végül hogy halkulnak el. Olyan világ ez, ahol minden lehetséges. Ahol a plüsskutya legjobb barátja a fekete párduc, ahol Szimba boldogan mosolyog az őt épp üdvözölni készülő Presley-re.

Valahogy ekképp születnek meg képzeteink. Mintha ott lennénk, mintha részesei lennénk Csáki meséjének. Egyéni emlékeink ismerős hangokból, szagokból merítkezve siklanak át egy újabb képvilágba, szemlátomást ügyelve ránk, nézőkre, nehogy egy oda nem illő kép, netán hangsor darabokra törje az épp alapos részletességgel felépített fantáziabirodalmunkat. A film nem vágyik bizonyosságra. Nem kéri, hogy megértsd, nem szeretne megmagyarázni semmit. Él. Felhasználja a látottakat, a múltat, a jelent, a jövőt. Akár a vissza-visszatérő garázsajtó, mely egy hármas kompozícióban jelöli az idő múlásának történéseit. A képsorok közé ékelt, egymással összse nem függőnek tűnő rövid történetek ugyan kezdetben zavart kelthetnek, ám amint ráéreztünk a film hangulatára, pont ettől a strukturálatlanságtól válik szerkezete egy pontosan megkomponált egésszé. Emberi hangok, melyekhez arcok nem tartoznak, eltérő, mégis szervesen összefüggő történetek, melyek az egyéni emlékezés különbözőségeire világítanak rá. Elfogadjuk, hogy a film személytelensége – így például a cselekmény- és főszereplő-nélküliség – pont attól válik észrevétlenül személyessé, hogy mi azzá alakítjuk. Látszatra nincs megadott koncepció, így a már hagyományossá vált, ekképp nézőként is kívánatosnak tartott irányadó vonal, azaz a „filmtörzs" hiányzik. Tudatos vagy nem tudatos döntésnek köszönhetően nincs egy adott történet, egy kibontakozó cselekménysorozat vagy egy problémahalmaz, melyet körül kell járnunk. Hiányzik a főszereplő, nincs, akivel azonosulni tudnánk vagy akivel ellentmondásokba keverednénk. Amit kapunk, azok „csupán" apró mozaikdarabkák, a hiányzó törzs szerteágazó ágai, melyekből építkezni tudunk. A film kezdeti szerkezetlensége könnyen becsaphat bennünket, s ha görcsösen próbáljuk megoldani vagy épp megtalálni a film miértjeit, nem fogjuk azokat felismerni. A film megértésének kulcsa ott kezdődik, hogy nincs mit megérteni, hogy elfogadjuk a látottakat és hallottakat, s hagyjuk, hogy magával ragadjon. Amint ez megtörtént, rájövünk, hogy mi vagyunk a film törzse, mi alkotjuk meg fő vonalát, s a szálak, melyeket terítéken kapunk, így a képek és elhangzott mondatok, csupán kiegészítik azt, amit már úgyis tudtunk. Erőssége nem az egyes történeteken alapszik, hanem hogy az

elmeséltek miként illeszkednek egyéni emlékezetünkhöz. A film észrevétlenül épít az idő múlására, ami nemcsak a visszatérő képek változataiból olvasható ki, hanem az évszakok jellegzetes vonásaiból is.

A film meghatározó jellegzetessége a színes és bátor képvilága. A szokatlanul gazdag kameraperspektívát könnyedén váltja fel egy légies, már-már súlytalannak tűnő kameramozgás. A belső térben kivételesen találó a folyamatos svenkek alkalmazása, ami azt az érzést nyújtja, mintha egy örökké pörgő körhintában ülnénk. A kamera könnyed mozgása, a vágás pontos jelenléte olyanná teszi a látottakat, mint Alice Csodaországa, ahol egyik szobából lépünk át a másikba. Időt kapunk, hogy körbenézzünk és tapasztaljunk, s ha kell, visszatérjünk oda, ahonnan korábban elindultunk. A film merész vállalkozása, hogy nem riad meg sem a dinamikus megoldásoktól, sem pedig a „csend" használatától. Utóbbi esetében érzékenyen alapoz az elnyújtott, statikus képekre és azok eltérő perspektíváira. A visszaköszönő tárgyak, helyszínek, alakok ugyanakkor mégsem keltik a sablonosság látszatát. Újabb és újabb megvilágításba kerülve, egymást kiegészítve mesélnek el egy addig nem hallott történetet. A film szerethetősége azonban nemcsak képvilágában, hanem rejtőzködő humorában is rejlik. Különböző, egymással versengő legendákat, mitologizált történeteket ismerünk meg a környékről, lokálpatrióták idealizált, romantikus vízióját egy lehetséges jövőről és múltról. Rövid, szórakoztató jeleneteket hallunk hétköznapi diskurzusokon keresztül, miközben ismeretlen, táncoló alakokat kedvelünk meg pillanatok alatt.

Ez lenne hát a film elemzésének egyik verziója a nagyon sok közül. Megannyi apró mozaikdarabka, melyek összerakása a mi feladatunk. Nincsenek jó vagy rossz megoldások, csupán megoldások vannak. Olyan ez, mint maga a film. Össze kell rakni.

SZERZŐINK

Balázs Imre József (1976): költő, irodalomkritikus, szerkesztő, irodalomtörténész (Kolozsvár, Románia); **Bedecs László** (1974): kritikus, irodalomtörténész (Budapest, Magyarország); **Csillag Lajos** (1990): költő, író (Nádszeg); **Fellinger Károly** (1963): költő (Jóka); **Gužák Klaudia** (1989): költő (Rimaszombat); **Hajtman Kornél** (1985): költő, irodalomtörténész (Párkány); **Janáky Marianna** (1955): író (Makó, Magyarország); **Juhász Katalin** (1969): költő, szerkesztő (Pozsony); **Kálmán C. György** (1954): irodalomtörténész, kritikus, publicista (Budapest, Magyarország); **Nagy Hajnal Csilla** (1992): költő, író (Budapest, Magyarország/Losonc); **N. Tóth Anikó** (1967): író, szerkesztő (Ipolyság); **Pethő Anita** (1980): irodalomkritikus (Budapest, Magyarország); **Podhradská Lea** (1985): kulturális antropológus (Dunaszerdahely); **Soóky László** (1952): költő, író, kritikus (Marcelháza); **Szabó Emese** (1996): költő (Taksony); **Szászi Zoltán** (1964): költő, író (Rimaszombat); **Tőzsér Árpád** (1935): költő, író, műfordító (Pozsony); **Z. Németh István** (1969): költő, író, szerkesztő (Csicsó)

AZ IRODALMI SZEMLE MEGVÁSÁROLHATÓ

SZLOVÁKIÁBAN

Dunaszerdahely – Molnár-Könyv (Galántai út [Hypernova])
Komárom – Madách-könyvesbolt (Jókai utca / Jókaiho)
Érsekújvár – Kultúra Könyvesbolt (Mihály bástya 4. / Michalská bašta 4.)
Galánta – Molnár-Könyv (Fő utca 918/2. / Hlavná 918/2. [Univerzál])
Királyhelmec – Gerenyi Könyvesbolt (Fő utca 49. / Hlavná 49.)
Nagykapos – Magyar Könyvesbolt (Fő utca 21. / Hlavná 21.)
Nyitra – Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – Közép-európai Tanulmányok Kara. Konstantin Filozófus Egyetem (Drážovská 4.)
Pozsony – A Pozsonyi Magyar Intézet könyvtára (Védcölöp út 54. / Palisády 54.)
Somorja – Molnár-Könyv (Fő út 62. / Hlavná 62. [VÚB mellett])
Tornalja – Tompa Mihály Könyvesbolt (Béke utca 17. / Mierová 17.)

MAGYARORSZÁGON

Budapest – Írók Boltja (Andrássy út 45., 1061)

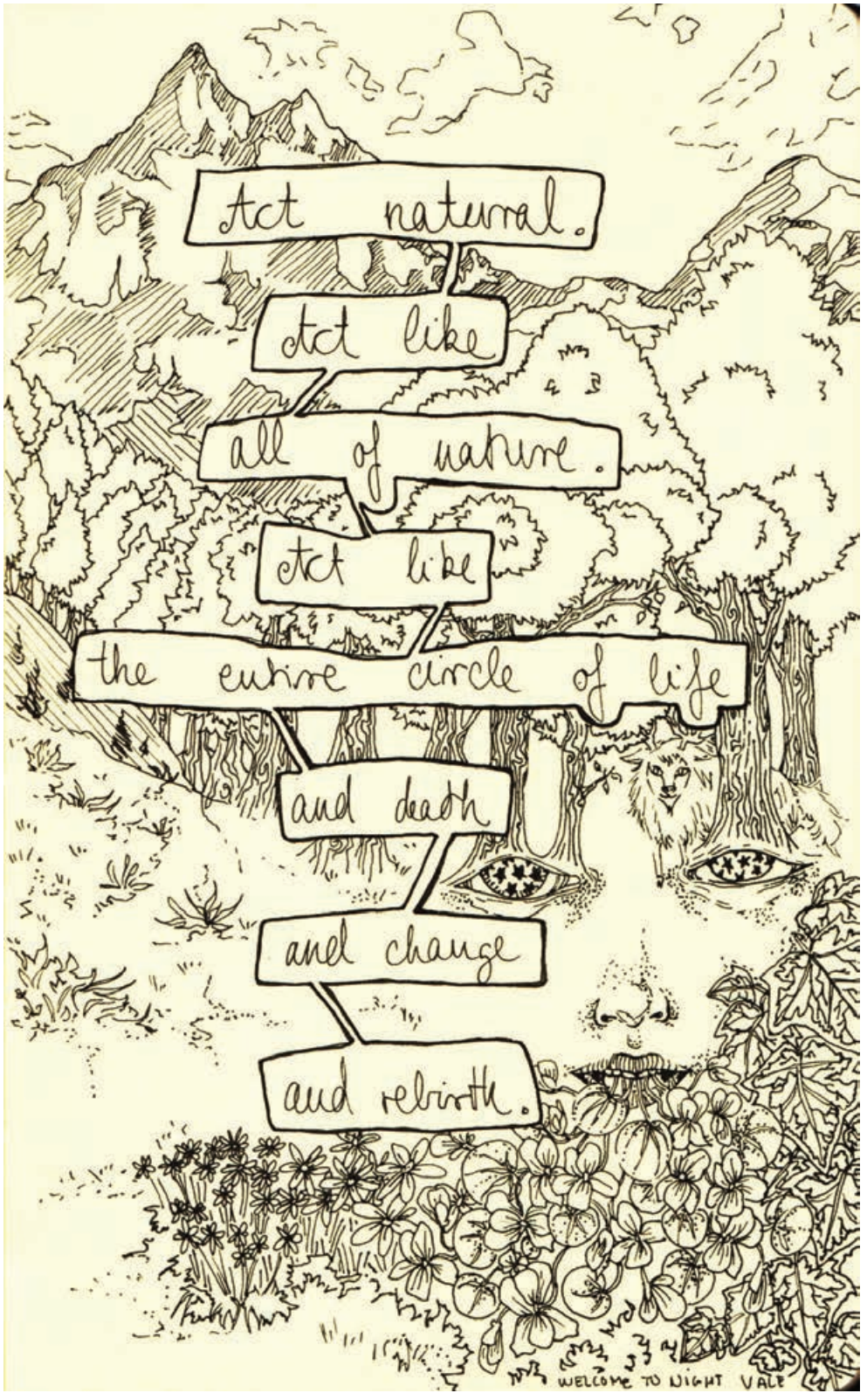

KÖVETKEZŐ SZÁMUNKBAN

„A szocializmus idejének legismertebb hazai áruházlánca, melyben a legkülönbözőbb részlegek kaptak helyet. Amolyan komcsi pláza pláza nélkül. És persze áru nélkül. Némi áru érkezésekor a bejáratnál egymást lincselő, hiánycikkekben (Favorit bicikli, Adidas feliratú »sustyákos tyepláki«, Emgeton helyett BASF magnókazetta, magyar dinnye, grúz konyak, poltári kristály…) reménykedő nép, proletariátus és/vagy agrárproletariátus szenvedélye és rendszerbe vetett hite itt mutatkozott meg, nem a május elsejei felvonuláson. Aztán másnap kisebb, protekciós sorok a pult alól vásároltak. Majd egy hónapig kongott a ~ az ürességtől. Ha nem lett volna mindegyik ~ földszintjén »Lahôdky« (a cseszkó szoci büféje, tejbárféleség majonézes salátákkal, savanyított hallal, tej helyett üveges sörrel és olcsó rummal – majdnem olyan, mint egy »Ryba«, csak nem annyira halszagú), akkor akár be is zárhatták volna hetekre."

Ardamica Zorán: *Prior*

„És én spuriztam. Tizennégy éves voltam, 1980-at írtunk, gimibe készültem és nem voltam tök hülye gyerek. Csak olyan kis vézna és szemüveges, de merész srác. Mentem, mert ha látni akartam valamit az egész Szpartakiádból, aminek aznap volt a járási bemutatója, akkor menni kellett. Be kell, hogy valljam, engem is a mladšie žiačkyk, *meg a* dorastenkyk *érdekeltek akkoriban a legjobban. Mert mindkét fellépő csoportban voltak olyan lányok, akik tetszettek nekem. Párhuzamosan hat vagy tán nyolc is."*

Szászi Zoltán:
Ülünk a lócán, mindjárt kezdik

E SZÁMUNKBAN

„Nem ünnepellek többé, neved nem
írom transzparensre, tüntetésképp
nem tüntetek ellened. Te már eltüntetted
úgyis minden régi szóplazmámat,
mi még ott porosodott a szívraktáron.”

Z. Németh István: *Esőtérítő*

„Amikor mosolyog rám a friss kávé, és nem savanyodik meg benne a tej minden alkalommal, ha csak ránézek.

Amikor nem forog a szívem a kukában, ha látom őt.

Amikor nem kerget a szőke féltékenység lobogó hajjal, kacagva, tramplisan.

Amikor a szürke plafont ketten nézzük.

Amikor már nem terít rám tövisből szőtt takarót az éjszaka.

Nosztalgikus rapszódia.

A régi mostban a fürtök csak tincsek voltak.

A zöld szempárt még sötét pillák ölelték.

És haj helyett a szakáll volt vörös.

Szerettem másképp is, hiszen függeni így is lehet.”

Szabó Emese:
Aludtam egy életet magamnak

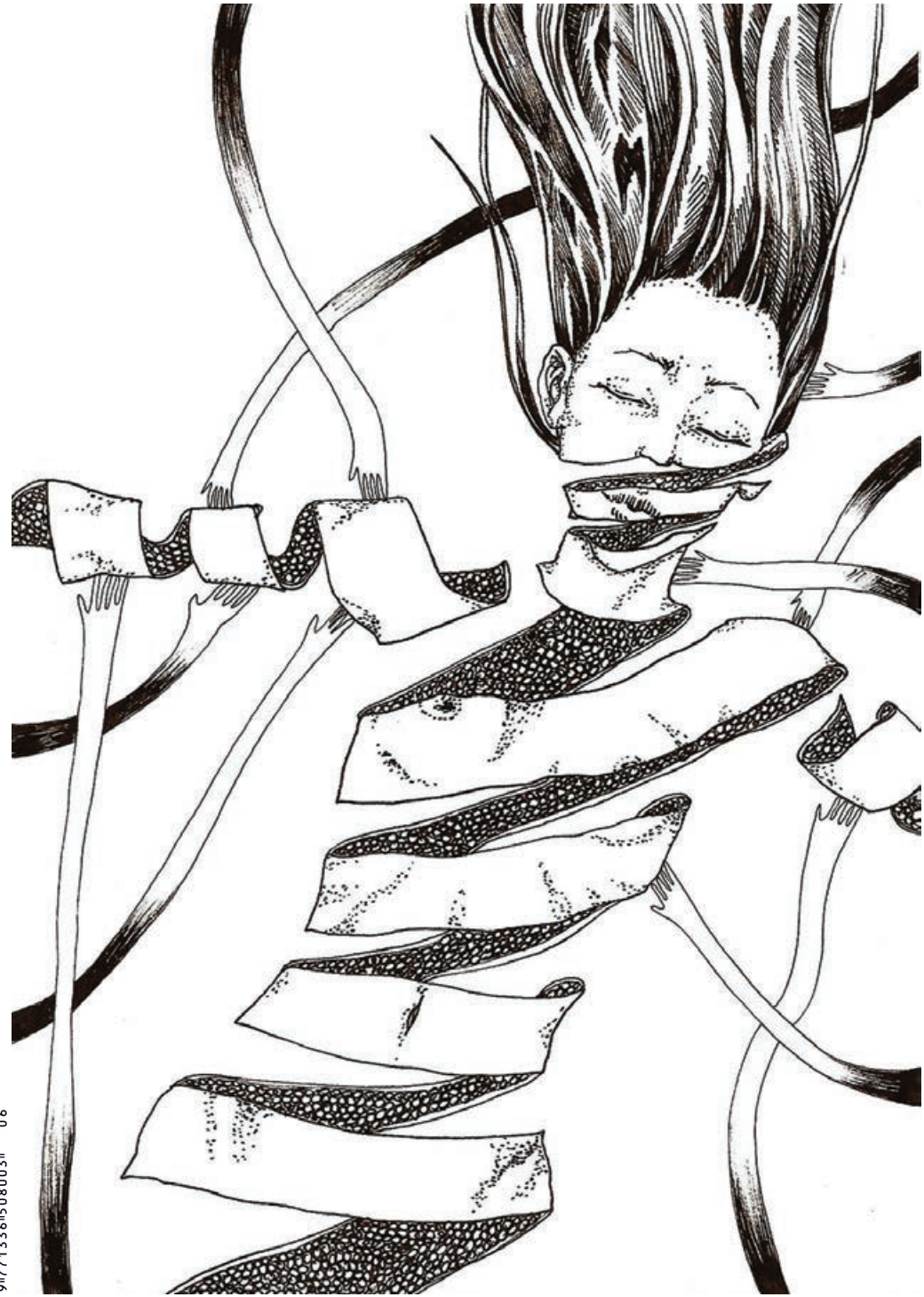

9 771336 508003 06